

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

** Eski adıyla İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ Dergisi
(ISSN: 1309-1352 e-ISSN: 2149-0074)*

OCAK 2023

ISSN: 2757-7252

e-ISSN: 2757-7244

CİLT: 15 - SAYI: 1

İAUD Cilt 15 Sayı 1 DOI:10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/2023.151

İletişim

<https://iaud.aydin.edu.tr/tr/2023-ocak-cilt-15-sayi-1/>

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Burcu KAVAS

<http://iaud.aydin.edu.tr>

DERGİNİN TARİHÇESİ

İAÜD, Ocak 2009 – Aralık 2020 yılları arasında “İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi” adıyla süreli akademik hakemli bir dergi olarak yayın yapmıştır. Belirtilen tarih aralığında derginin ISSN 1309-1352 | e-ISSN 2149-0074 olarak kullanılmıştır. TRDizin başvuru sürecinde derginin alanının net olarak belirgin olmamasından dolayı İstanbul Aydın Üniversitesi 12.06.2020 tarih 2020/5 toplantı ve 45379966-050.01.04 numarasıyla alınan Yayın Komisyon Kararı doğrultusunda isminin “İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi” olarak Ocak 2021 sayısı ile birlikte değiştirilmesine karar verilmiştir. Yeni isim bağlamında yeni ISSN: 2757-7252 ve yeni e-ISSN: 2757-7244 alınarak Sosyal Bilim alanıyla ilgili çalışmalar değerlendirilerek yayın süreci kaldığı yerden devam etmektedir.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ (İAÜD)

ISSN: 2757-7252 e-ISSN: 2757-7244

Odak ve Kapsam

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, bilimin rehberliğinde dünyaya açılmak, içinde bulunduğu topluma ulaşabilmek, onların değişen ve gelişen taleplerine öncülük etmek için araştırmacıların özün bilimsel makalelerini uluslararası yayıncılık ilkeleri doğrultusunda yayımlamak amacını güder. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin yayın organıdır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi sadece sosyal bilimler temel alanından makaleleri kabul etmektedir. Sosyal Bilim alanındaki özgün Türkçe ve İngilizce bilimsel makalelerin yayımlandığı bir süreli yayındır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergidir ve 2009 yılından beri yayımlanmaktadır.

Sosyal bilimleri temel alan İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde (İAÜD); gazetecilik ve medya çalışmaları, görsel iletişim tasarımı, halkla ilişkiler, sinema, siyaset bilimi, iletişim çalışmaları, sosyal psikoloji, sosyoloji, dilbilimi, iletişim sosyolojisi, iletişim sistemleri, iletişim psikolojisi, iletişim tarihi, kişilerarası iletişim, kitle iletişimi, kültürlerarası iletişim, siyasal iletişim, uluslararası iletişim ve yeni iletişim teknolojileri, uygulamalı iletişim ve buna yakın sosyal bilimlerdeki ilgili alanlarında bilimsel çalışmalar kapsamında eserler kabul edilmekte ve yayımlanmaktadır.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, yılda dört defa basılı ve elektronik olarak yayınlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir. Orijinal teorik ve/veya deneysel çalışma, çeşitli bilimsel araştırma yöntemlerinin uygulandığı makaleler kabul edilir. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi editör kurulu, ulusal ve uluslararası uzmanların değerlendirmesiyle makalelerin kabul edilmesi veya edilmemesinde yetkilidir.

İndeks ve Özet Bilgisi

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

Academic Search Ultimate (EBSCOhost)

DERGİPARK

InfoBase INDEX

ROAD INDEX

GOOGLE SCHOLAR

CiteFactor

Asos İndeks

SOBİAD

Türk Eğitim İndeksi

Yayıncı

İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye

Makale Türleri

Derleme: Belli bir konuda yakın zamana kadar yapılmış bilimsel çalışmaların kapsamlı derlemesi.

Araştırma Makalesi: Özgün araştırmaları ve sonuçlarını sunan bilimsel formatta yazılmış makale.

Teorik ve Kuramsal Makaleler: İlgili bilim dalına katkı yapacak teorik düzlemde hazırlanmış makale.

Değerlendirme Süreci

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisine gönderilen makaleler, iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerden birinin olumsuz, diğerinin olumlu görüş bildirmesi durumunda Yayın Kurulu hakem raporlarını inceleyerek makalenin işlem sürecini üçüncü bir hakeme gönderme yönünde ya da yazarına iade etme şeklinde belirler. Makalenin yayımlanabilmesi için en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi gerekir. Makaleler Turnitin ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır.

Yayın Sıklığı

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim olmak üzere yılda 4 kez yayımlanır. Dergiye belli bir sayı için makale kabul edilmemektedir. Yazarlar istediği zaman makalesini gönderebilir. Değerlendirme süreci tamamlanan makaleler geliş tarihi dikkate alınarak yayımlanır.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak, insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir. Ayrıca İAÜD, Creative Commons tarafından CC-BY-NC-ND 4.0 lisanslanmıştır.

Yayın Ücreti

Dergi için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ayrıca kabul edilen bütün makaleler ücretsiz yayımlanmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği İlkeleri

İAÜD'ye gönderilen bilimsel yazılarda, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği ile ilişkili yönergeler, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) önerileri ve COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır. İntihal, verilerde sahtecilik ya da yanıltmacılık, yayın tekrarı, bölerek yayınlama ve araştırmaya katkısı olmayan kişilerin yazarlar arasında yer alması etik kurallar dahilinde kabul edilemez uygulamalardır. Bu ve benzeri uygulamalarla ilişkili herhangi etik bir usulsüzlük durumunda gerekli yasal işlemler yapılacaktır.

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek, intihal kapsamında ele alınmaktadır. İntihalden kaçınmak için yazarlar bilimsel kurallara uygun bir şekilde atf yapmalı ve araştırmaları içerisinde yer alan tüm bilimsel yazılara ait kaynak gösterimine dikkat etmelidirler.

b) Veride Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan ya da değişikliğe uğratılmış verileri kullanmak, veride sahtecilik kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar verilerini etik kurallar dahilinde toplayarak, süreç içerisinde geçerlik ve güvenilirliği etkileyecek bir değişikliğe maruz bırakmadan analiz etmelidirler.

c) Çarpıtma: Araştırmadan elde edilen kayıtları ya da verileri değiştirmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını değiştirmek ya da şekillendirmek, çarpıtma kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar araştırma süreci ile ilişkili verdikleri bilgilerde dürüst, objektif ve şeffaf olmalıdırlar. Etik kuralları ihlal etmekten kaçınmalıdırlar.

d) Yayın Tekrarı: Aynı yayını, yapılmış olan önceki yayınlara atf yapmaksızın ayrı yayınlar olarak sunmak, yayın tekrarı kapsamında ele alınmaktadır. Değerlendirilmek üzere gönderilen yayınların daha önce başka bir yerde yayımlanması ya da değerlendirme sürecinde olması ile ilişkili sorumluluk tamamen yazarlara aittir. Yazarlar tekrardan kaçınmalı, özgün ve orijinal araştırmalarını göndermeye özen göstermelidirler.

e) Bölerek Yayınlama: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları ayrı yayınlar olarak sunmak, bölerek yayınlama kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar araştırma bütünlüğünü göz önünde bulundurmalı ve sonuçları etkileyecek bölmelerden kaçınmalıdırlar.

f) Yazarlık: Araştırmaya katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek ya da katkısı olan kişileri dâhil etmemek, haksız yazarlık kapsamında ele alınmaktadır. Araştırmanın planlanması, tasarımı, verilerin toplanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi, araştırmanın yayına hazırlanması ve son halinin ortaya koyulması aşamalarına tüm yazarlar yeterli düzeyde katkı sağlamış olmalıdırlar.

Etik Kurul İzni

Aşağıda yer alan araştırmalar için “Etik Kurul İzni” gerekmektedir. Makale yazarının kadrosunda yer aldığı kurumdan onaylı “Etik Kurul İzni” alınmalıdır. Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar,

Ayrıca;

- Olgu sunumlarında “Aydınlatılmış onam formu”nun alındığının belirtilmesi,
- Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,
- Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesidir.

Bu makalelerde kesinlikle “Etik Kurul İzni” makale içinde belirtilmelidir. Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.

İntihal Politikası

Gönderilen tüm makaleler intihal kontrol taramasından geçmek zorundadır ve iThenticate ve/veya Turnitin (Advanced Plagiarism Detection Software) aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu rapora bağlı olarak intihal oranı en az %20’yi geçmeyecek düzeyde olan makaleler yayımlanabilir. Bunun üzerinde intihal oranı olan makaleler kesinlikle yayımlanamamaktadır. %20’nin altında intihal oranı çıkan makalelerde hakem görüşlerine bağlı olarak güncelleme talep edilebilmektedir.

Telif Hakkı

Telif hakkı; bilimsel olarak hazırlanmış makalelerin ayrıntılı bir şekilde korunmasını amaçlar. Yazarın haklarını korumak ve yeniden basma ya da yayınlanan araştırmanın diğer kullanım izinlerini düzenlemek için İAÜD, yazarların makalelerini yayınlanmaya hazır olduğunda tüm haklarını imzalamaları gereken bir telif hakkı formuna sahiptir.

İAÜD, yazarların telif hakkını kısıtlama olmaksızın kullanmalarına izin vermez. Teknik içeriğe ve tescilli materyalin korunmasına ilişkin sorumluluk yalnızca yazara ve kurumlara aittir ve İAÜD veya Yayın Kurulunun sorumluluğunda değildir. Başlıca yazar, makalenin diğer tüm yazarlar tarafından görülmesini sağlamaktan sorumludur. Gönderilmeden önce makalede telif hakkıyla korunan

materyallerin kullanımı için gerekli tüm telif hakkı izinlerini almak yazarın sorumluluğundadır.

Yazar olarak haklarını nelerdir?

- Yetki olarak haklarınızı belirlemek için gönderdiğiniz veya yayınladığınız derginin politikasını kontrol etmeniz önemlidir. İAÜD'nin standart politikaları aşağıdaki yeniden kullanım haklarına izin verir:
- İAÜD; makalelerin yazarlar tarafından telif hakkı kısıtlaması olmaksızın kullanılmasına izin vermez.
- Yayımlanan makaleyi, kendi eğitim ihtiyaçlarınız için veya araştırma kaynağınıza, bu arzın ticari amaçlarla kullanılmaması koşuluyla bireysel olarak sağlamak için kullanabilirsiniz.
- Yayımlanan makaleyi İAÜD'nin izni olmadan bir web sitesinde yayımlayamazsınız.

Makale Çağrısı

İAÜD, farklı alanlardan gelen akademisyen ve profesyonelleri “sosyal bilimler”le ilgili bu konulardaki farklı görüşlerini tartışmak üzere bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

- İAÜD'ün Ana Konuları
- Gazetecilik ve medya çalışmaları
- Görsel iletişim tasarımı
- Halkla ilişkiler
- Sinema
- Siyaset bilimi
- İletişim çalışmaları
- Sosyal psikoloji
- Sosyoloji
- Dilbilimi
- İletişim sosyolojisi
- İletişim sistemleri
- İletişim psikolojisi
- İletişim tarihi
- Kişilerarası iletişim
- Kitle iletişimi
- Kültürlerarası iletişim
- Siyasal iletişim
- Uluslararası iletişim
- Yeni iletişim teknolojileri
- Uygulamalı iletişim

- İletişim bilimleri
- Dijital kültür
- İletişim çalışmaları
- Reklamcılık
- Uzaktan eğitim
- Radyo, televizyon ve sinema
- Yayın Dili
- Türkçe ve İngilizce
- Makale Gönderimi

Makaleler sadece Dergipark üzerinden kabul edilmektedir.

İletişim

İstanbul Aydın Üniversitesi

İstanbul – Turkey

e-mail: iaud@aydin.edu.tr

Tel: +90212 4441428 – 43705

İAÜ Adına İmtiyaz Sahibi:

Doç. Dr. Mustafa AYDIN
(İstanbul Aydın Üniversitesi)
(Mütevelli Heyet Başkanı)

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. M. Reşat BAŞAR

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine
KOÇ

Editör Yardımcısı

Arş.Gör.Burcu KAVAS

Teknik Hazırlık

Akademik Çalışmalar
Koordinasyon Ofisi

İdari Koordinatör

Arş.Gör. Serdar GÜRÇAY

Türkçe Redaksiyon**İngilizce Redaksiyon**

Neslihan İSKENDER

Grafik Tasarım

Deniz Selen KAĞITCI

Yazışma Adresi

Florya Yerleşkesi, Beşyol Mah.
İnönü Cad. No:38
Küçükçekmece, İstanbul
Tel: 444 1 428
Faks: 0 212 425 57 59
Web: <https://iaud.aydin.edu.tr/tr/editorler-kurulu/>

Baskı

Levent Baskı Merkezi
Sertifika No 35983
Emniyetevler Mahallesi Yeniçeri Sokak
No:6/A
4.Levent / İstanbul, Türkiye
Tel: 0212 270 80 70
E-mail: info@leventbaskimerkezi.com

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Hasan SAYGIN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem Sefa SÜTÇÜ (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Erhan AKYAZI (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Selahattin YILDIZ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Okan ORMANLI (Kültür Üniversitesi)

Bilimsel Hakem Kurulu

Abdullah YILDIRMAZ (Batman Üniversitesi)
Abdülkadir ÜNAL (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
Ahmet Hüsrev ÇELİK (Düzce Üniversitesi)
And ALGÜL (Üsküdar Üniversitesi)
Aşlı GÜNAY (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Aşkın İnci SÖKMEN ALACA (Arel Üniversitesi)
Ayben KOY (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Ayfer GENÇ YILMAZ (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Aysu UĞURLAR (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Ayşe Gülce UYGUN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Ayşegül AKAYDIN AYDIN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Ayten ÖVÜR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Beyhan Hilal YASLIDAĞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Bilge ÇAKIR (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Binnur GÜRÜL (Gelişim Üniversitesi)
Bülent BİNGÖL (KTO Karatay Üniversitesi)

Cantürk ÖZ (Nişantaşı Üniversitesi)
Celal GÜLŞEN (Beykent Üniversitesi)
Cenk TAN (Pamukkale Üniversitesi)
Ceren AVCİL (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Cihan BECAN (Üsküdar Üniversitesi)
Çağla KAYA İLHAN (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Çağrı ÇOLAK (Trabzon Üniversitesi)
Defne DURSUN (Atatürk Üniversitesi)
Demet AKARÇAY ULUTAŞ (KTO Karatay Üniversitesi)
Deniz AKBULUT (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Derya ÇEVİK TAŞDEMİR (Gaziantep Üniversitesi)
Eray AKTEPE (Kastamonu Üniversitesi)
Emel TOZLU ÖZÇAY (Gelişim Üniversitesi)
Fatma AYKANAT (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Fatma Betül ŞENOL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Fatma Ecem CEYLAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Fatma Nazlı KÖKSAL (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Fatma Sema GÜRKAN (Toros Üniversitesi)
Ferdî BAHADIR (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Feridun NİZAM (Fırat Üniversitesi)
Feryade TOKAN ŞENOL (Yeditepe Üniversitesi)
Feyza GÖREZ (Erciyes Üniversitesi)
Fırat SAYICI (İstanbul Esenyurt Üniversitesi)
Filiz BİLGİN ÜLKEN (Mersin Üniversitesi)
Funda ÖZŞENER (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Gözde SUNAL (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Gözde YETMEN (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Gül Aslı AKSU (Kastamonu Üniversitesi)
Gül Esra ATALAY (Üsküdar Üniversitesi)
Gülmire BERDAŞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Gülsün BOZKURT (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Güzel SADYKOVA (Kastamonu Üniversitesi)
Hakan YAŞ (Trakya Üniversitesi)
Hami Onur BİNGÖL (Dumlupınar Üniversitesi)
Hande TASA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Hande ÖZGEN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Hayri CENGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Hicabi ERSOY (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Hüseyin SELİMLER (İstanbul Aydın Üniversitesi)
İrmak BAYBURTLU (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
İlker YAMAN (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Kübra KANGÜLEÇ COŞKUN (TOBB Ekonomi Üniversitesi)
Mehmet Cem OĞULTÜRK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Mehmet Hanefî TOPAL (Kırklareli Üniversitesi)
Melike Saba AKIM (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Muhammed Hüseyin MERCAN (Marmara Üniversitesi)
Murat ÇİFTÇİ (Trakya Üniversitesi)
Murat POLAT (Muş Alparslan Üniversitesi)
Mustafa CebraİL SADAKAOĞLU (Haliç Üniversitesi)
Müge İRFANOĞLU (Doğuş Üniversitesi)
Müge ÖZTUNÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nazar BAL (Gelişim Üniversitesi)
Necmiye Tülin İRGE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nursen GEYİK DEĞERLİ (Nişantaşı Üniversitesi)
Melek İPEK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Osman KARACAN (Kastamonu Üniversitesi)
Ömer ATABEYOĞLU (Ordu Üniversitesi)
Ömer OSMANOĞLU (Üsküdar Üniversitesi)
Öner GÜMÜŞ (Dumlupınar Üniversitesi)
Özlem GÖK (Erciyes Üniversitesi)
Özlem TEKDEMİR (KTO Karatay Üniversitesi)
Pınar AYYILDIZ (Ankara Medipol Üniversitesi)
Sefa ÇELİKSAP (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Selin KİRAZ DEMİR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Serdar Kuzey YILDIZ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Serenay ÇALIŞ (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Serkan AKGÜN (İstanbul Kent Üniversitesi)
Sertaç KAYA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Timuçin Buğra EDMAN (Düzce Üniversitesi)
Tuba KINAY GÖR (Sinop Üniversitesi)
Tuğçe ÇEVİK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Vahit Ferhan BENLİ (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Veli BOZTEPE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Volkan KILIÇ (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU (Üsküdar Üniversitesi)

Editörün Mesajı

Sevgili IAUD Okuyucuları,

Bu sayıda Cilt 15, Sayı 1 yayınımızı sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz. Dergimizin yayınlanan bu sayısında kabul edilen 9 yazarın 5 makalesi bulunmaktadır.

Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak için bizlere

IAUD Sekreterliği iaud@aydin.edu.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ

İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi

34295-İstanbul TÜRKİYE

Tel: 444 1 428

E-mail: nurkoc@aydin.edu.tr

URL: <https://iaud.aydin.edu.tr>

İSTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES (İAÜD)

ISSN: 2757-7252 e-ISSN: 2757-7244

History of IAUD

IAUD, published as a peer-reviewed periodical academic journal under the name of “Journal of Istanbul Aydın University” between January 2009 - December 2020. ISSN 1309-1352 | e-ISSN 2149-0074 are used between the specified dates. Because the field of the journal was not clearly apparent in the TRDizin application process, in accordance with 12.06.2020 date, 2020/5 meeting and 45379966-050.01.04 numbered decision of Istanbul Aydın University Publishing Commission, it is decided upon that its name will be changed to “Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences” as from the January 2021 issue. Within the context of the new name, by receiving new ISSN: 2757-7252 and new e-ISSN: 2757-7244 the journal will resume its publication process by evaluating studies in the Social Sciences field.

Focus and Scope

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences aims to open up to the world under the guidance of science, reach the society it is in, and to publish scientific articles of the essence in accordance with international publishing principles in order to lead their changing and developing demands. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is an Istanbul Aydın University publication. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences accepts articles in the field of social sciences. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is a peer-reviewed periodical publication and has been published since 2009.

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences (IAUD) is based on social sciences and scientific researches in journalism and media studies, visual communication design, public relations, cinema, political science, communication studies, social psychology, sociology, linguistics, communication sociology, communication systems, communication psychology, history of communication, interpersonal communication, mass communication, intercultural communication, political communication works are accepted and published within the scope of scientific studies in the fields of international communication and new communication technologies, applied communication and related social sciences are accepted and published.

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is a refereed and scientific journal published four times a year in print and electronically. Original theoretical and / or experimental work, articles in which various scientific research methods are applied are accepted. The editorial board of Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is authorized to accept or not to accept articles upon the evaluation of national and international experts.

INDEX

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

Academic Search Ultimate (EBSCOhost)

DERGİPARK

InfoBase INDEX

ROAD INDEX

GOOGLE SCHOLAR

CiteFactor

Asos İndeks

SOBİAD

Türk Eğitim İndeksi

Publisher

İstanbul Aydın University, TURKEY

Article Types

Review: Comprehensive review of scientific studies on a particular subject, up to recently.

Research Article: An article written in a scientific format presenting original research and results.

Theoretical and Theoretical Articles: An article prepared on a theoretical level that will contribute to the related discipline.

Peer Review Process

The editorial board peruses the submitted material with regard to both form and content before sending it on to referees. They may also consider the views of the advisory board. After the deliberation of the editorial board, submitted material is sent to two referees. In order for any material to be published, at least two of the referees must approve it. The revision and improvement demanded by the referees must be implemented in order for an article to be published. Authors are informed within three months about the decision regarding the publication of their material. All the papers are controlled academically with the TURNITIN or/and iThenticate program.

Publishing Period

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is published 4 times a year, January, April, July and October. Articles are not accepted for a certain number of journals. Authors can submit their article at any time. The articles whose evaluation process is completed are published taking into consideration the arrival date.

Open Access Policy

IAUD adopted a policy of providing open access. This is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Users are allowed to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the BOAI definition of open access. In addition to this, IAUD is licensed by Creative Commons with CC-BY-NC-ND 4.0.

Publication Charge

No publication charge or article processing charge is required. All accepted manuscripts will be published free of cost.

Principles of Research and Publication Ethics

In scientific papers sent to IAUD, the guidelines related to the Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions, the recommendations of the International Committee of Medical Journal Editors and the International Standards for the Authors and Authors of the Committee should be taken into attention. Plagiarism, forgery in the data, misleading, repetition of publications, divisional publication and individuals who do not contribute to the research are among the authors are unacceptable practices within the ethical rules. Legal actions will be taken in case of any ethical irregularity related to this and similar practices.

a)Plagiarism: Placing the original ideas, methods, data, or works of others, partly or completely, without making reference to the scientific rules, is dealt with in the context of plagiarism. In order to avoid plagiarism, the authors should refer to the scientific rules in a manner that is appropriate and should pay attention to the references of all scientific papers in their research.

b)Forgery of Data: The use of data that does not exist or is modified in scientific research is data in the scope of forgery. Authors should analyze their data in accordance with ethical rules and without exposing them to a change in validity and reliability during the process.

c)Detortion: Changing the records or data obtained from the study, showing the devices or materials that are not used in the research as used, changing or shaping the research results according to the interests of the people and organizations that are supported are considered within the scope of distortion. The authors should be honest, objective and transparent in the information they provide in relation to the research process. They should avoid violating the rules of ethics.

d)Repetition: Presenting the same publication as separate publications without referring to the previous publications is considered within the scope of repeti-

tion of publications. The responsibility for the publication of the publications submitted for evaluation in another place or in the evaluation process belongs to the authors. The authors should refrain from repeating the original and original research and they should pay attention to submit their original and original research.

e) Divisional Publication: The results of a research are discussed in the scope of dissemination and disseminating the results of the research in a way that disrupts the integrity of the research and disseminating it in more than one way, and publishing these publications as separate publications. The authors should consider the integrity of the research and avoid the divisions that will affect the results.

f) Authorship: The inclusion of people who do not contribute to the research or not to include the people who have contributed is considered within the scope of unfair writing. All authors should have contributed sufficiently to the planning, design, data collection, analysis, evaluation, preparation of the research and finalization of the research.

Ethics Committee Approval

“Ethics Committee Approval” is required for the following researches. An approved “Ethics Committee Approval” must be obtained from the institution where the author of the article is located. The researches requiring the Ethics Committee’s approval are as follows:

- Any researches carried out with qualitative or quantitative approaches that require data collection from participants using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques,
- Use of humans and animals (including material / data) for experimental or other scientific purposes,
- Clinical researches on humans,
- Researches on animals,
- Retrospective studies in accordance with the law of protection of personal data,

Also;

- Stating that the “informed consent form” was taken in the case reports,
- Obtaining and specifying the permission of the owners for the use of scale, questionnaire and photos belonging to others,
- Stating that copyright regulations are obeyed for the ideas and works of art used.

“Ethics Committee Permission” should be stated in these articles. The articles should include the statement that Research and Publication Ethics are complied with.

Plagiarism Policy

Gönderilen tüm makaleler intihal kontrol taramasından geçmek zorundadır ve iThenticate ve/veya Turnitin (Advanced Plagiarism Detection Software) aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu rapora bağlı olarak **intihal oranı en az %20** 'yi geçmeyecek düzeyde olan makaleler yayımlanabilir. Bunun üzerinde intihal oranı olan makaleler kesinlikle yayımlanmamaktadır. %20'nin altında intihal oranı çıkan makalelerde hakem görüşlerine bağlı olarak güncelleme talep edilebilmektedir.

Copyright

Copyright aims to protect the specific way the article has been written to describe a scientific research in detail. It is claimed that this is necessary in order to protect author's rights, and to regulate permissions for reprints or other use of the published research. İAÜD have a copyright form which is required authors to sign over all of the rights when their article is ready for publication. All site content, except where otherwise noted, is licensed under a Creative Common Attribution Licence. (CC-BY-NC 4.0)

The author gives his rights to the journal by signing the copyright transfer form. The submitted papers are assumed to contain no proprietary material unprotected by patent or patent application; responsibility for technical content and for protection of proprietary material rests solely with the author(s) and their organizations and is not the responsibility of the İAÜD or its Editorial Staff. The main (first/corresponding) author is responsible for ensuring that the article has been seen and approved by all the other authors. It is the responsibility of the author to obtain all necessary copyright release permissions for the use of any copyrighted materials in the manuscript prior to the submission.

What are my rights as author?

It is important to check the policy for the journal to which you are submitting or publishing to establish your rights as Author. İAUD's standard policies allow the following re-use rights

The journal allows the author(s) to use the articles without copyright restrictions.

You may use the published article for your own teaching needs or to supply on an individual basis to research colleagues, provided that such supply is not for commercial purposes.

You may not post the published article on a website without permission from İAUD.

Call For Papers

İAÜD will bring together academics and professionals coming from different fields to discuss their differing points of views on these questions related to "social sciences".

Main Topics of İAÜD

- Journalism and media studies
- Visual communication design
- Public relations
- Cinema
- Political Science
- Communication studies
- Social psychology
- Sociology
- Linguistics studies
- Communication sociology
- Communication systems
- Communication psychology
- Communication history
- Interpersonal communication
- Interpersonal communication
- Interpersonal communication
- Intercultural communication
- Political communication
- New communication technologies
- Applied communication
- Communication sciences
- Digital culture
- Communication studies
- Advertising
- Distance Learning
- Radio, television and cinema

Publication Language of İAÜD

Turkish and English

Article Submission

Articles are accepted only through Dergipark.

Contact

Istanbul Aydın University

Istanbul – Turkey

e-mail: iaud@aydin.edu.tr

Tel: +90212 4441428 – 43705

Başkan'dan

Üniversite olmak sadece eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmek anlamına gelmez. Üniversite, bu faaliyetlerin yanında sosyal ve akademik faaliyetleri de sağlıklı ve kaliteli yürütülmesinden sorumludur. Üniversitemizde görev yapan her öğretim elemanının ürettiği en küçük çıktıyı değerlendirmesi ve paylaşması temel amaçlarımızdandır. Bu amaçtan hareketle yürütülen yayın faaliyetleri ise akademik anlamda en öncelikli çabamızdır. Deneyimlerin genç kuşaklara aktarılması için temel mecra olarak gördüğümüz akademik dergi yayıncılığında, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin de katkısının olması amacıyla, bünyemizdeki tüm bilim, teknoloji ve sanat disiplinlerinde akademik dergi yayınlama kararı alınmıştır.

Üniversitemiz tarafından yayınlanan İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi temelde teknoloji, iletişim ve sosyal bilimler arasında ilişkiler kurulması ve bu alanlar üzerine bilimsel çalışmaların yayınlanması görevini üstlenmektedir. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sosyal Bilimler, İletişim Çalışmaları, Yeni Medya, Halkla İlişkiler, Reklamcılık alanında yapılmış olan gerek uygulamalı gerekse bilimsel araştırma merkezli makaleleri yayınlamaktadır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi umuyorum ki hem Türk hem de uluslararası araştırmacıların bilimsel eserler üretmesi ve bilimsel alanda ülkemizin yazın gelişimine katkıda bulunacaktır. Derginin editörü, hakemleri ve yazarlarına katkıları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. Mustafa AYDIN
Mütevelli Heyet Başkanı

Rektör'den

İstanbul Aydın Üniversitesi içindeki tüm fakültelerimiz önemlidir ve gereklidir. Ama üniversitemizin teknoloji, iletişim ve sosyal bilimler alanında çalışmaların yapılması adına pek çok öğrenciyi yetiştiren İletişim Fakültemiz yeni medya, halkla ilişkiler, reklam gibi alanlarda araştırma yapılması adına önemli yazınla üretmektedir. Kurumların ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtılması için yayınların yararı kuşkusuz tartışılmazdır. Akademik dergi yayıncılığında varlığını ortaya koyan "İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi", alanında önemli ve ciddi bir adımdır. İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Deniz YENGİN'e şahsında, derginin yayına hazırlanmasında emeği geçen herkesi kutluyor, başarılı bir yayın hayatı diliyorum.

Prof. Dr. Yedigir İZMİRLİ
İAÜ Rektörü

Editör'den

İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından hazırlanan bilim ve sosyal bilimlere dair araştırmaları içeren "İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi" bilimsel alana pek çok katkıda bulunan makaleleri yayınlamaktadır. Dergimize yapılan birçok araştırmacının başvurusundan, dikkatli incelemeler yapılarak yayınlanması seçilen eserler gerek ulusal gerekse uluslararası alanda önemli katkılar sağlayacaktır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; EBSCO, DOAJ ve Dergipark içerisinde yer alan yapısı ile gelecek sayılarında da önde gelen araştırmalara ev sahipliği yapacaktır.

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ
İAÜD Editörü

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

CİLT: 15 - SAYI: 1 - Ocak 2023

İçindekiler

Content

ARAŞTIRMA MAKALESİ (RESEARCH ARTICLES)

BİR PERFORMANS MEKÂNI OLARAK TÜRKİYE’DE DİJİTAL SAHNE ÖRNEĞİ: “YENİPERFORM” PLATFORMU ÜZERİNDEN BİR OYUN İNCELEME

EXAMPLE OF THE DIJITAL STAGE IN TURKEY AS A PERFORMANCE SPACE: A PLAY REVIEW ON THE “YENİPERFORM” PLATFORM

Aslınur SARICA ÜNAL.....1

SOSYAL KONUT ÇALIŞMALARINDA TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ)’NİN YERİNİ İNCELEMEDE BİR YÖNTEM DENEMESİ

A METHOD TRIAL ABOUT EXAMINING THE PLACE OF THE MASS HOUSING ADMINISTRATION (MHA) IN SOCIAL HOUSING STUDIES

Gül Şebnem TUTAL, Canan KOÇ.....15

OY VERMEYE YÖNELİK TUTUMUN ÖNCÜLÜ VE ARDILI: Z KUŞAĞI SEÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE ANTECEDENTS AND CONSEQUENCE OF THE ATTITUDE TOWARDS VOTING: A RESEARCH ON THE Z GENERATION VOTERS

Erol USTA AHMETOĞLU, İsmail Tamer TOKLU.....41

KARAYİPLER TOPLULUĞU: HÜKÜMETLER ARASI İŞ BİRLİĞİ YOLUYLA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ARAYIŞI

CARIBBEAN COMMUNITY: THE SEARCH FOR REGIONAL INTEGRATION THROUGH INTERGOVERNMENTAL COOPERATION

Samet YILMAZ, Kamuran REÇBER.....61

**RESEARCH ABOUT THE EFFECT OF GENDER FACTOR IN DIGITAL
GAME PREFERENCE**

*DİJİTAL OYUN TERCİHİNDE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE
ARAŞTIRMA*

Tahsin Eren SAYAR, Seçkin ÖZMEN.....87

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

CİLT: 15 - SAYI: 1 - Ocak 2023

DOI Numaraları

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/2023.151

BİR PERFORMANS MEKÂNI OLARAK TÜRKİYE’DE DİJİTAL SAHNE ÖRNEĞİ: “YENİPERFORM” PLATFORMU ÜZERİNDEN BİR OYUN İNCELEME

EXAMPLE OF THE DIJITAL STAGE IN TURKEY AS A PERFORMANCE SPACE: A PLAY REVIEW ON THE “YENİPERFORM” PLATFORM

Aslınur SARICA ÜNAL

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1001

SOSYAL KONUT ÇALIŞMALARINDA TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ)’NİN YERİNİ İNCELEMEDE BİR YÖNTEM DENEMESİ

A METHOD TRIAL ABOUT EXAMINING THE PLACE OF THE MASS HOUSING ADMINISTRATION (MHA) IN SOCIAL HOUSING STUDIES

Gül Şebnem TUTAL, Canan KOÇ

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1002

OY VERMEYE YÖNELİK TUTUMUN ÖNCÜLÜ VE ARDILI: Z UŞAĞI SEÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE ANTECEDENTS AND CONSEQUENCE OF THE ATTITUDE TOWARDS VOTING: A RESEARCH ON THE Z GENERATION VOTERS

Erol USTAAHMETOĞLU, İsmail Tamer TOKLU

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1003

KARAYİPLER TOPLULUĞU: HÜKÜMETLER ARASI İŞ BİRLİĞİ YOLUYLA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ARAYIŞI

CARIBBEAN COMMUNITY: THE SEARCH FOR REGIONAL INTEGRATION THROUGH INTERGOVERNMENTAL COOPERATION

Samet YILMAZ, Kamuran REÇBER

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1004

**RESEARCH ABOUT THE EFFECT OF GENDER FACTOR IN DIGITAL
GAME PREFERENCE**

*DİJİTAL OYUN TERCİHİNDE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE
ARAŞTIRMA*

Tahsin Eren SAYAR, Seçkin ÖZMEN

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1005

BİR PERFORMANS MEKÂNI OLARAK TÜRKİYE’DE DİJİTAL SAHNE ÖRNEĞİ: “YENİPERFORM” PLATFORMU ÜZERİNDEN BİR OYUN İNCELEME

Aslınur SARICA ÜNAL
Bağımsız Araştırmacı, Türkiye
aslinur.sarica@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4250-2925>

<i>Atf</i>	ÜNAL, A.S. (2023). BİR PERFORMANS MEKÂNI OLARAK TÜRKİYE’DE DİJİTAL SAHNE ÖRNEĞİ: “YENİPERFORM” PLATFORMU ÜZERİNDEN BİR OYUN İNCELEME. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(1), 1-14.

ÖZ

2019 Aralık tarihi itibarıyla tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgını nedeniyle birçok sektör maddi olarak zor bir sürecin içerisine girdi. En çok etkilenen sektörlerin başında gelen sahne sanatları sektöründe çalışan sanatçılar, çok kısa bir süre içerisinde seyirciyle yeniden buluşmanın yollarını aradılar ve sosyal medya platformları aracılığıyla (Zoom, Whatsapp, Instagram, Youtube vb.) performanslarını sergilediler. Başlangıçta pandeminin seyrinin de etkisiyle tiyatro sanatçıları yeni bir yapıt üretmediler ancak daha önceden kaydetmiş oldukları oyun videolarını paylaşımına açtılar. Bu da dijital sahne düşüncesinin ilk basamağı olarak kabul gördü. Durumun oluşturduğu yeni koşullar beraberinde yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlarken, yüzyıllardır dram sanatında var olan “şimdi ve buradalık” – “canlılık” ilkelerinin de yeniden tartışılmasına yol açtı. Bu tartışma aynı zamanda seyirci alışkanlıklarını da değiştirerek, performansçı ve seyirci arasındaki etkileşimin yeniden ele alınmasına sebep olmuştur. Seyirci ve performansçının kurduğu “şimdi ve buradalık” yerini tek taraflı bir mevcudiyete bırakmıştır. Pandeminin bir sonucu olarak gelişen dijital sahne, yeni bir performans formu, mekânı ve seyirci pratiği olarak ele alınmaktadır. Bu makalede, yeni teknoloji kullanımlarıyla değişen seyirci pratiklerinin ve pandemi sürecinde Türkiye’de kurulan dijital sahne mecrasının bir örneği olarak “YeniPerform” isimli platform ve platformda yer alan *Terk Edilmiş Kıyılar/Negatif Fotoğraflar* isimli tiyatro oyunu içerik ve form analizi yapılarak incelenecektir. Platform

işleyiş, teknik arayüz, seyirci ve performansçı açısından oluşan deneyim farklılıkları bağlamında ele alınacaktır. Sahne sanatlarında dijital teknolojinin söz konusu kullanımlarının performans-performansçı-seyirci arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği sorusunun cevabı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Seyirci, Pandemi, Sahne Sanatları, Dijital Sahne, Teknoloji.*

EXAMPLE OF THE DIGITAL STAGE IN TURKEY AS A PERFORMANCE SPACE: A PLAY REVIEW ON THE “YENIPERFORM” PLATFORM

ABSTRACT

Due to the Coronavirus pandemic, which affected the whole world as of December 2019, many sectors entered into a financially difficult process. Artists working in the performing arts sector, which is one of the most affected sectors, sought ways to meet with the audience again in a very short time and put on their performances via social media platforms (Zoom, Whatsapp, Instagram, Youtube, etc.). At the beginning, due to the course of the pandemic, the theater artists could not produce a new work, but they shared the play videos they had previously recorded. This was accepted as the first step of digital stage thinking. While the new conditions created by the situation led to the emergence of new concepts, it also led to the re-discussion of the “here and now” - “liveness” principles that have existed in the art of drama for centuries. This discussion also changed the habits of the audience and caused the interaction between the performer and the audience to be reconsidered. The “here and now” established by the audience and the performer has left its place to a one-sided presence. The digital stage, which has developed as a result of the pandemic, is considered as a new performance form, space and audience practice. In this article, as an example of the changing audience practices with the use of new technology and the digital stage medium established in Turkey during the pandemic process, the platform named “Yeni-Perform” and the theater play named Abandoned Coasts/Negative Photographs on the platform will be analyzed by analyzing its content and form. The platform will be discussed in terms of operation, technical interface, experience differences in terms of audience and performer. The answer to the question of how the mentioned uses of digital technology in the performing arts affect the relationship between the performance-performer-audience will be sought.

Keywords: *Audience, Pandemic, Performing Arts, Digital Stage, Technology.*

GİRİŞ

Tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgını nedeniyle birçok sektör ekonomik devamlılığı ve üretim devamlılığını sağlayabilmek adına yapısal değişimlere yöneldiler. Bunların başında gelen sahne sanatları alanında üretim yapan sanatçılar, mesleklerini sürdürebilmek adına yeni çözümler üretmeye ve geliştirmeye başladılar. Günümüzün en kuvvetli iletişim araçlarından olan “yeni medya” teknolojilerini (sosyal medya, dijital iletişim mecraları, video sanatı ve multidisipliner teknoloji üretim araçları vb.) kullanarak yeniden seyirciyle bir araya gelebilmeyi başardılar. Bu noktada sahne sanatlarının geçmişten günümüze değişmez unsurları içerisinde yer alan “şimdi ve buradalık”, “canlılık”, “biraradalık ve mevcudiyet” kavramları tartışmaya açık hale gelmektedir. Bu tartışma aynı zamanda seyirci pratiklerini de değiştirerek, performansçı ve seyirci arasındaki etkileşimin yeniden ele alınmasına sebep olmuştur.

Aynı mekân ve aynı zaman paylaşımı, seyirci ve performansçının aynı anda kurduğu ortak mevcudiyetin yerini tek taraflı bir mevcudiyete bırakmıştır. Pandemiyle gelişen dijital sahne, yeni bir performans formu, mekânı ve seyirci pratiği olarak ele alınmaktadır. Tiyatro sahnesinin dördüncü duvarını kıran, sahnenin üçüncü boyutundan ekran ve projeksiyonun iki boyutluluğuna adım atan performanslar ağ üzerine taşınınca siberuzayda boyut ve mekânı geride bırakarak yeniden inşa koyulur (Bilgin, 2021). Sahne sanatları, dijital teknolojiyle oluşan mekân içerisinde performans-performansçı-seyirci arasındaki ilişkiyi nerede konumlandırmaktadır? Bu soruyu daha iyi anlayabilmek adına sırasıyla seyir halinin geçmişten günümüze nasıl bir yol izlediğinin, yukarıda bahsi geçen kavramların sahne sanatlarındaki yerinin, pandemi döneminde sahne sanatlarının sürecinin, ortaya konan yeni bir dijital yapı olarak “YeniPerform” platformunun ve üretim örneğinin kavramlar üzerinden incelenmesi faydalı olacaktır.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SEYİRCİ PRATİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Beden ve mekân algısı, özellikle sahne sanatları alanında Orta Çağ’ın sonu, Rönesans döneminin başlangıcından itibaren yeniden yorumlamaya ve tartışmaya açık bir duruma gelmiştir. Sahnelerin sabit ve hareketsiz oluşu, seyircilerin gezici bir izleme eylemi gerçekleştirmesine imkân tanımamaktadır. Bu pratik zaman içerisinde seyircinin de sahnenin de sabit olduğu bir yere doğru evrilmiştir. 18. yüzyıl tiyatrosunun edindiği bu misyon, oyuncu ve seyirci arasındaki ayrımı keskinleştirdi ve saflar belirginleşti: artık tiyatro sahnesindeki oyun neredeyse bir öğretmen, oyunu izleyen seyirci ise sessizce öğretmenini dinleyen öğrenciydi. Böylelikle tiyatro ‘etkinliği’ bütünüyle oyuncuya bahşediliyor ve seyirci bu etkinliği dışına konumlandırılıyordu (Akım, 2021).

19. yüzyılın sonlarına kadar seyircinin daha az katılımcı olduğu, izleme eyleminin kendisine odaklanıldığı ve seyircinin daha edilgen olduğunu söylemek mümkündür. Gerçekçi tiyatrunun gelişimi, özdeşlik kavramının önemsendiği ve bu minvalde oyunların arttığı; seyircinin salt seyir deneyimiyle ilgilendiği bir sürece dönüşür. Çağdaş sahnenin ise değişen mekân kullanımlarıyla seyircinin de aktif ve katılımcı olduğu bir yere doğru dönüştüğü gözlemlenmektedir. 20. yüzyılda yeni sanat akımlarının etkisi, performans sanatının da sınırlarını değiştirir. Klasik sahneler yerine fabrikalar, galeriler, müzeler, kamusal alanlar, bir kıyafet dolabı, asansör, otobüs, taksi gibi ulaşım araçları vb. mekânlar kullanılmaya başlamıştır. Bu durum seyircilere de farklı bir karşılaşma, tanık olma deneyimi yaşatmaktadır. Bedenin edimselliği seyircinin algısını değiştiren mekânsallıkları var eden bir dinamizm olarak belirleyici olabilir (Çotuk, 2019). Radikal sahnelemeler, Max Hermann'ın 1900'lü yıllarda yaptığı seminerlerin de ana konusu olmuştur. Hermann, seyirci ve oyuncu ilişkisini özne-nesne ilişkisi bağlamında ele alıp, iç içe geçen dinamik bir yapı, dinamik bir ilişki olarak ele almaktadır. Post-modern tiyatro beraberinde globalleşmenin sosyolojik sonuçlarıyla birleştiğinde; bir müze, sanat galerisi, halka açık bir park veya hayal ürünü bir mekân sanatın ve kültürün bir parçası haline gelmektedir. Yukarıda bahsi geçen 'bedenin eylemselliğinin mekânın kullanımını ve sınırlarını dönüştürdüğü gerçeği' şehir, ülke ve kıtaların bağlam olarak performansların konusu haline gelmesiyle aslında performans mekanlarının global boyutuna da işaret etmektedir.

Seyirciyle kurulan ilişkilerin sürece dahil edilmesinin, mekânı ve mekânla kurulan ilişkiyi üreten bir dinamizm sağladığı görülmüştür. Bu sürecin dijital üretim mecralarına ve bedene yansımalarının ne gibi 'yeni' etkileşimler ortaya koyduğu ve mekân deneyimini neye dönüştürdüğü yeniden ele alınmaktadır. Özellikle pandemiyle hayatımıza dahil olan dijital sahne, performans ve seyirci arasındaki ilişkide deneyimsel olarak farklılıklar yaratmıştır. Dijital sahnelerin, internet ağının içinde de dijital olarak hareketliliği var ederek bir tür sanal gerçeklik mekânı ürettiği tartışılabilmektedir. Bu süreç internet ağını mekânsallaştırarak, coğrafya gözetmeksizin herkesi kapsayabilen bir oluşuma dönüşmektedir (Çotuk, 2019).

Dijitalleşme sahne sanatının yarattığı bu kamusal alanı da sıklıkla yeniden tanımlamak durumunda kalır. Kamusal alanların kullanımının, sosyalleşmenin ve fiziksel seyirci yapısının yerini sosyal izolasyon önlem ve yasaklarının aldığı Covid-19 pandemisi sürecinde ani bir şekilde artan sahne sanatları alanındaki dijitalleşme arayışları da bu tanımlama sürecinin yoğunlaşmış bir örneğidir (Bilgin, 2021).

“ŞİMDİ VE BURADALIK” ve “CANLILIK” KAVRAMI

Dijital sahne, teknoloji imkanlarıyla buluşarak bir performans mekânı haline

geldiğinde, sahne sanatları için önemli olan “canlılık” kavramını yeniden ele almak gerekmektedir. Öncelikle sahne sanatları alanında “canlı” kavramının tanımına bakabiliriz. Mevcut temsili algılamayı hem mümkün hem de gerekli kılan teknolojiler “canlı” olarak ifade edilir (Auslander, 2012). Canlı performansın varsayılan tanımı performansçıların ve seyircilerin içinde bulunduğu performans türüdür. Hem fiziksel hem de zamansal olarak bir arada bulunurlar. Dijital sahnedeki “canlı” kavramı ise seyirci ve performansçıdan ziyade performansın o anda gerçekleşiyor olmasına işaret etmektedir. Canlılık kavramı ise zamansallığa atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Yeni nesil kullanımda “canlı kayıt” olarak geçen ve performansın kayıt için özel olarak gerçekleşmesini ifade eden bir kavram daha oluşmuştur. 1960’lardan itibaren gelişmekte olan bilgisayar ağ erişimi sahne sanatları alanında başta oyun arşivi oluşturmak ve alanın uzmanları arasında bir iletişim hattı kurmak için kullanılır (Bilgin, 2021). Kayıtlar, arşiv oluşturularak, performansın o anda olup biten süreli bir şeyden süreklilik arz eden bir işe dönüşmesine olanak sağlamaktadır. Tüm performansın geriye dönük olarak beyan edilmesi 19. yüzyılın ortalarından önce sadece “canlı” olan fenomeni yorumlamak olurdu (Auslander, 2012). Fakat teknolojiyle yorumlamanın ötesinde, performans her seferinde yeniden izlenebilir bir hale gelerek seyircinin tanıklığını kazanmaktadır. Dijital sahnenin oluşumuyla canlılık kavramının kullanımına dair yeni öneriler ortaya çıkmıştır. Nick Couldry “çevrimiçi canlılık” ve “grup canlılığı” olarak adlandırdığı iki yeni canlılık biçiminden bahsetmektedir:

Çevrimiçi canlılık: Çeşitli ölçeklerde sosyal birlikteliklerin internet tarafından mümkün kılındığı canlılık halidir. Grup canlılığı: Bir mobil grubun “canlılığı”na işaret etmektedir. Cep telefonlarıyla sürekli iletişim halinde olmak, aramak ve mesajlaşmak gibi (Couldry, 2004). Nick Couldry 2004 yılında canlılık üzerine tanımları yaparken henüz teknoloji bu denli gelişmemiş ve hayatımızın ana iletişim mecrası haline gelmemişti. O zaman için canlılığa dair yapılan iki farklı tanımlama, alımlayıcılar için kafa karıştırıcı olmuş olabilir. Oysa bugün her iki kavramın da bizim dijital canlılığımızı tanımladığını söylemek mümkündür.

BİRARADALIK VE MEVCUDİYET

Tiyatroda canlılığın önemi vurgulanırken, canlılık kavramıyla gelen bir arada olma ve mevcudiyet kavramlarından da söz etmek gerekir. Tiyatronun alımlayıcısında uyandırdığı duygular çağlar boyunca kuramcılar, yazarlar ve sanatçılar tarafından tartışılan konulardan biridir. Örnek olarak 20. yüzyılda Antonin Artaud şunları söylemişti: Tiyatro veya performans, oyuncuların kontrolünü ele geçiren veba gibi olmalıdır. Seyircilerin bedenlerine dokunur ve onları bir enfeksiyon gibi duygusal bir enerjiyle etkiler. Fakat bunun gerçekleşebilmesi için seyirciler ve aktörler bir arada olmalıdır (Artaud, 1993). Teatral deneyimi bulaşıcı kılan şey; zamansal olarak performansçıların ve seyircilerin mekânsal mevcudiyetidir.

Bir performansın gerçekleşebilmesi için bu birlikteliğin bir süreliğine dahi olsa gerçekleşmesi gerekmektedir (Fischer-Lichte, 2016). Burada önemli olan sadece mekânsal birliktelik değil, aynı zamanda bedensel birlikteliktir. Performansı gerçekleştiriyor olmanın bedensel deneyimi, performansa tanık olarak seyircinin bedensel deneyimi ve bu ilişkinin ortaya çıkardığı ortak bir bedensel deneyimden bahsetmek mümkündür. Ekran önünde ve arkasında gerçekleşen buluşmada bedensel bir birliktelikten söz etmek mümkün değildir. Performansçı ve seyirci olarak bireysel deneyim gerçekleşebilir fakat ortak bir deneyime varan ilişki oluşmamaktadır. Bugün teknolojinin sunduğu olanakların bir sonucu olarak temel insan gereksinimlerine cevap veren, yer ve zamandan bağımsız bireyler arasında etkileşime olanak sağlayan, bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni çevrimiçi iletişim paradigmaları gelişmektedir. Çevrimiçi topluluklar da bu iletişim paradigmalarından birini oluşturmaktadır (Stanoevska-Slabeva ve Schmid, 2001). Sahne sanatları gerçek bir mevcudiyete ve yaşamın fizikselliğine ihtiyaç duyar. Dijital sahneye mevcutluk farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Heidi Liedke COVID-19 pandemisi sonrasında yayınladığı makalesinde dijital dayalı bu deneyime “viral tiyatro” demektedir (Liedke, 2021). Viral tiyatro, performansın kurucu unsurlarını bozar ve yeniden tanımlar. Performans, zamansal sınırlamalar ve katılımı karakterize edilir. Deneyimler olduğu ölçüde değerlendirilir ve her ikisi de belirli bir alan veya zaman içermez. En önemlisi, ortak deneyim ancak seyircinin bir performansın parçası olma davetini kabul ettiğinde ortaya çıkmaya başlar.

PANDEMİ VE SAHNE SANATLARI

Couldry önermesini yaptığında henüz COVID-19 pandemisi gerçekleşmemiştir ve bu sebeple canlılık sahne sanatları için bu denli önemli bir tartışma alanı oluşturmamaktaydı. Ancak, pandeminin seyrinin değişmesi; yeni normal hayata dönüş sahne sanatları alanında nelerin değiştiğine dair genel bir analiz yapmak için olanak sağlamaktadır. Daha önce yukarıda bahsedildiği gibi COVID-19 pandemisinin başladığı zamanlarda performansçılar ilk olarak arşivlerini paylaşım açtılar. Pandeminin beklenenden uzun sürmesi, yeni projelerin ve yeni olanakların yaratılması için performansçıları harekete geçirdi. Bu süreç içerisinde evler birer stüdyoya, prova alanına ve sahneye dönüştü. Kendi kütüphanemizin merkezinde çevrimiçi provalar, oturma salonumuzda çevrimiçi prömiyerler, canlı yayınlar ve izlemeler gerçekleşmeye başladı. Bunların hepsi yaşayan bir sanatı devraldı. Ekranlar duyguların filtrelendiği yeni bir gerçekliğin parçası haline geldiler. Birçok tasarımcı artık cerrahi maske ve siperlikleri beden bir parçası olarak düşünerek üretim yapmaya başladılar. COVID-19 pandemisi koşullarında fiziksel sahne ve yakın mesafe birlikteliklerinin zorunlu terkiyle birlikte dijitalleşen sahne sanatları ağ üzerinde çeşitli program ve uygulamalar kullanarak yaratılan yeni kamusal alanlarla da çeşitlenmektedir (Bilgin, 2021).

Seyirciler için de durum pek farklı olmadığından, kendilerini yatak odalarında, sosyal alanlarda genel kabule uyma zorunluluklarını göz ardı ederek; kıyafet kurallarına uymak zorunda olmadıkları, kişisel mekanlarının seyir alanı olduğu ve dizüstü bilgisayarının rengine göre gördüğünü algılayan bir seyir deneyimi yaşarken buldular. Bir cihazın önündeki ilgiyi bir bazen iki saat canlı tutmak için profesyonel çekim açıları, iyi teknoloji, kaliteli yakın çekimler, güçlü bir internet ağı ve kaliteli bir akustik kullanımı gerekmektedir. İnternette yayınlanan bir performansın sahnede neler olduğuna dair genel bir bakış açısı sağlamanın dışında seyirciye oyuncunun, dekorun, sesin ve sahnenin tüm detaylarını geçiriyor olması da önem taşımaktadır. Çünkü ekranlar üç boyutlu bir algıdan neredeyse tek boyuta indirgeyen bir görsel algı oluşturmaktadır. Seyirci çevrimiçi bir gösteride neye bakacağına dair bir seçim yapamamaktadır. Kamera açısı neyi sunarsa, seyirci böyle bir deneyimde sadece ona odaklanmaktadır. Dijital sahne, bir performans dahil olan seyircinin kasıtlı olarak istediği zaman oyundan ayrılabilir olmasını da mümkün kılmıştır. Seyirci oyunun önerdiği tanık rolünden vazgeçebilmekte ve isterse gizli izleyici haline gelebilmektedir. Tiyatronun topluca katılımında gözettiği ilkelerden sıyrılan alımlayıcı, kurallara uymadığı bir anla ve kimlikle yüzleşir. Örneğin; yeme içme, kılık kıyafet, izleme kuralları vb. Bu da onu gizli izleyici yapar. Gizli izleyicilikte topluluğa ait kurallar yoktur. Her izleyici kişisel kurallarını tanımlayarak eylemi gerçekleştirebilir. Bu hali daha çok Zoom, Skype gibi kamerayla aktif olarak katılım sağlanabilen uygulamalarda sıklıkla görebilmekteyiz. Öte yandan COVID-19 pandemisi döneminde bir topluluğun parçası olma deneyiminden oldukça uzak kalan izleyici dijital olarak bir araya gelebilme önerisine olumlu yanıt vermiştir. Sosyal medya sayesinde dünyanın dört bir yanındaki izleyicilerin bir araya gelmesiyle sanal bir topluluk duygusu biraz olsun sağlanmıştır. Ve bu yatıştırıcı bir ilaç etkisi yaratmıştır (Liedke, 2021). Fiziksel izolasyon zamanları için geçici bir mola olmuştur.

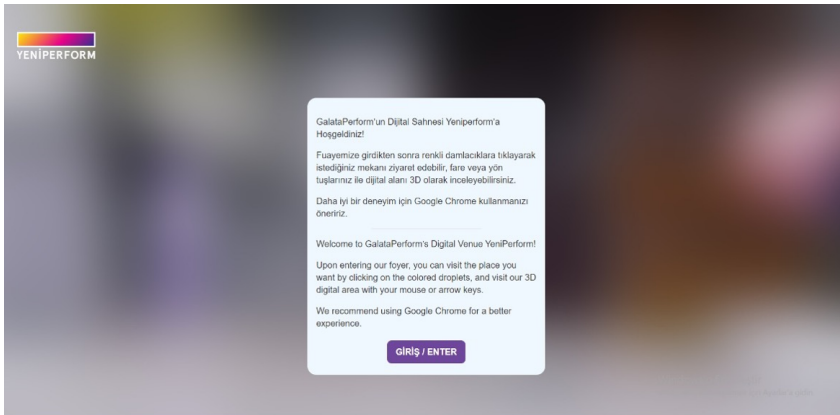
Sosyal yalıtım, mesafe ve karantina gibi uygulamalara rağmen, sosyalleşme ihtiyacı bireylere yeni koşullarda yeni davranış modelleri geliştirme arayışına yöneltmektedir. Türkiye’de pandemi sürecinin başlarında günlük olarak gerçekleşen bireysel eylemler kadar toplu olarak gerçekleşen eylemler de ortaya çıkmıştır. Bu tür eylemler bireylerin dayanışma ve kültürel formlarını farklı bir boyutta devam ettirme göstergeleri olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca sosyal medya aracılığı ve küreselleşmenin etkisi ile farklı toplumlarda benzer davranışlar sergilenmiştir (Alakurt & Keser, 2014).

Tartışmaya açık bir başka nokta da şüphesiz mahremiyet konusudur. Seyirciler rahatlıkla birbirlerinin kimlik bilgilerine erişebilirler. Birbirlerinin isimlerini ve kameralar sayesinde özel alanlarını görebilirler. Ve bir çabayla oluşturulan topluluk hali kolayca bireysel bir gözetleme gösterisine dönüşebilir (Liedke, 2021). Başkasının mahremiyetini gözetleme ve bu mahremiyeti ihlal etme

olasılığı oluşur. Özel alanlarımızda gerçekleşen sıradan olaylar (kapının çalması, telefonuna gelen bir mesaj, yanındaki biri ile yaptığın sohbet) dikkat dağıtıcı bir deneyim olarak karşımıza çıkabilir. Sanal seyir deneyiminin kendi içerisinde ilkelerinin belirlenmesi ve sınırlarının oluşması deneyimin kesintisiz devam edebilmesi açısından önem taşımaktadır.

BİR DİJİTAL SAHNE ÖRNEĞİ: YENİPERFORM PLATFORMU

COVID-19 pandemisiyle sahne sanatları sektörünün yaşadığı maddi zorluklardan sonra birçok alternatif sahne mekanını kapatmak zorunda kalmıştır. Bu sahnelerden biri olan GalataPerform, 2003 yılında Galata Kuledibi'nde tarihi bir apartmanın birinci katında bağımsız bir tiyatro mekânı olarak kuruldu. Yeşim Özsoy öncülüğünde kurulan ve bugüne kadar, Görünürlük Projesi, Yeni Metin Projesi ve Festivali gibi pek çok proje, festival ve oyunu hayata geçiren GalataPerform, 2020 yılından itibaren Galata Kuledibi'ndeki mekânından ayrılarak dijitalleşme sürecine ağırlık verdi. 2020 Aralık itibariyle tiyatro alanında yeni oyunlar, atölyeler ve yayınlar için bir dijital platform olan YeniPerform'u kurdu (URL-1). Goethe Enstitüsü tarafından pandemi sürecinde kültür ve eğitim kurumlarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla verilen Uluslararası Yardım Fonu'nun desteğiyle hayata geçirilen YeniPerform, Türkiye'nin ilk üç boyutlu tiyatro alanı olma özelliğini taşıyor (URL-2). Tiyatro disiplini zaman-mekân ilişkisini ve seyirci-eser etkileşimini yeniden kurgulayan platformun üç ana alanı bulunuyor. Dijital sahne, önceden profesyonel ekipmanlarla kaydedilmiş performanslara, canlı yayınlara, dijital tiyatro örneklerine, söyleşilere ev sahipliği yapıyor. YeniPerform, Türkiye'deki dijital sahne çalışmalarındaki en kapsamlı platform olma özelliklerine sahiptir.

Resim 1. Giriş

Kaynak: YeniPerform Web Sitesi (2022)

Dijitalleşmenin oyuncuların yerini alarak seyirciyi katılımcı-performansçıya dönüştürdüğü, tiyatro mekânının yerini alarak dijital ortamlarda kamusal alanlar yarattığı, dramaturji ve metnin yerini alıp çıkarımlar ve talimatlarla anlatıyı oluşturmayı ve performansı seyirciye bıraktığı farklı yapıtlar bu yöntemin açılacağı özgün çeşitliliğe işaret etmektedir (Bilgin, 2021). Bu noktada YeniPerform, var olan içeriği dijital platformlara uygun hale getirmeyi tercih eden performansçılardan farklı olarak dijital içerik için bir platform oluşturarak, platform için yeni içerikler üretmiştir. Üç boyutlu olması sebebiyle site kullanımı sahne, gişe ve fuaye alanı deneyimi sunabilecek biçimde tasarlanmıştır. Fakat oyunlar canlı olarak sergilenmemekte, daha önceden profesyonel olarak kaydedilmiş içeriklerden oluşmaktadır.

Resim 2. Fuaye

Kaynak: YeniPerform Web Sitesi (2022)

YENİPERFORM ÜRETİMİNE BİR ÖRNEK OLARAK: TERK EDİLMİŞ KİYILAR/NEGATİF FOTOĞRAFLAR OYUNUNA BAKIŞ

Bu bölümde, GalataPerform yapımlarından biri olan ve YeniPerform için üretilen Terk Edilmiş Kıyılar/Negatif Fotoğraflar isimli dijital tiyatro performansı belirtilen kavramlar ve kullanıcı deneyimlerinden referans olarak incelenecektir. Web sitesinde performansa ait bir tanıtım videosu, 360° çekim özelliğiyle tasarlanmış performans gösteriminin tamamlayıcı bir parçası olan dijital sahne düzeninin deneyimlendiği bir yapı sunulmaktadır. Herhangi bir performansa bilet alındıktan sonra performans gün içinde erişime açıktır. Web sitesinde kayıtlı olan performans videoları sadece bilet alan seyircilerin hesabında aktiftir. Seyircinin bilet alarak fiziksel tiyatro mekânına gitmese de belli bir saat aralığında belli bir siber mekânda mimetik bir deneyimde bulunması gereği bu dijitalleşme modelinin yapıtaşlarından (Bilgin, 2021).

Resim 3. Sahne Yerleştirilmesi
Kaynak: GalataPerform Youtube Sayfası (2022)

Terk Edilmiş Kıyılar/Negatif Fotoğraflar oyununun yazarı Ferdi Çetin, yönetmeni ise Yeşim Özsoy'dur. Oyuncu kadrosunda Kübra Balcan, Yaman Ceri, Meral Çetinkaya, Banu Fotocan, Ahmet Ayaz Yılmaz yer almaktadır. *Black Box* olduğunu tahmin ettiğimiz bir sahnede, yemek odası dekorundan oluşan bir sahne tasarımı görülmektedir. Oyunun büyük bir kısmı yemek masasında ve çevresinde ilerlemektedir. Ailenin kuşaklar arası birbirleriyle kurdukları ilişkiyi, kaybı, yası ve dönüşümleri anlatan *Terk Edilmiş Kıyılar/Negatif Fotoğraflar*, ailenin bir üyesinin anılarından hareketle diğer oyun kişilerini öyküye davet etmektedir. Hikâyenin büyük bir kısmı ana karakter tarafından seslendirilmekte ve geriye dönüşlerle epizotların bağlamı klasik dramatik anlatıdan bağımsız bir şekilde ilerlemektedir. Yine epizotlar arasında kamera açısı değiştirilerek çekim ekibinin, yönetmenin, sahnenin oyuna dahil olduğu bir kurgu sağlanmaktadır. Oyuncular anlatının seyrini ve yapısını bozmadan hikayedeki rollerine devam ederken, çekim ekibinin ve yönetmenin süreçle ilgili çalıştığı veya ekipman değişimi yaptığı görülmektedir. Alışagelmiṡ teatral olan deneyimden farklı bir dijital mecranın sınırlarıyla, izlenilen performansın yabancılaşma unsurunu da farklı tekniklerle yarattığını söylemek mümkündür. Bu yöntem, sinematografik anlatıda da çok fazla kullanılan bir teknik değildir. Tiyatro sahnesinde olduğu gibi kesintisiz bir izleme deneyiminde; özdeşleşme, topluca katılım ve topluca katılımın gerekliliklerini yerine getirme gibi eylemlerin dijital sahne deneyiminde varlığından söz etmek tartışmaya açık bir haldedir. Bunun nedeni seyircilerin ya da dijital sahne diliyle kullanıcıların kişisel alanlarında hangi uyarana nasıl tepki verdiğinin, oyunu hangi saatte izlediğinin, klasik seyirci disipliniyle oyuna hazır oluşun bilinmemesi ve kullanıcı deneyimlerinin bir başkası tarafından gözlenememesidir. Var olan durum da bu seyir deneyimini öznel ve yoruma açık hale getirmektedir.

Resim 4. Oyun Videosu

Kaynak: YeniPerform Web Sitesi (2022)

Yukarıda tartışılan başlıklar açısından değerlendirdiğimizde, seyirci-performansçı etkileşiminin sınırlandığı bir deneyimden bahsedilebilir. Aynı zaman ve mekân mevcudiyetinden uzak bir kayıt izlediğimiz gerçeği hala karşımızda durmaktadır. Canlı performansla performans kaydı arasındaki mevcudiyet farkı gözle görülür biçimde hissedilmektedir ve izlediğimiz yapıtı teatral bir performanstan ziyade sinematografik bir performans olarak yorumlamak mümkündür. Daha önce de bahsedildiği gibi güçlü bir internet bağlantısının başat koşul olduğu seyir deneyiminde, ağ bağlantısı zayıflığı ya da herhangi bir kesintinin yarattığı duraksama, görsel materyalin yüklenememesi vb. teknik aksaklıklar seyir deneyiminin sürekliliğini ortadan kaldırmaktadır.

Bilgisayar ve iletişim teknolojileri temelli yeni iletişim insan etkileşimini düzenleyen zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldırarak, birlikler, gruplar ya da kitleleri yeniden inşa etmektedir. Diğer bir deyişle dijital çağın bireyleri sosyalleşme için gerçek yaşamın sınırlarını aşmakta; yeni iletişim ve örgütlenme biçimleri ile sanal toplulukları meydana getirmelerini veya sanal aktiviteler gerçekleştirmelerini mümkün kılmaktadır (Kuşku Özdemir & Güzeloğlu, 2015).

Öte yandan, YeniPerform platformu, dijitalleşme bağlamında ele alındığında yeni ihtimallerin uygulanabilirliğini göstermektedir. Klasik anlatı ve seyir biçiminin dışında bir yapı sunmakta ve dijital anlatı açısından da birçok alan yaratmaktadır. Elbette sunulan “yeni” yapı içerisinde klasik anlatı deneyimine dair pratiklerin aranıyor olması koşul değildir fakat yapıyı anlamaya çalışırken klasik olandan

temel alınarak üretilen her bir dijital sanat yaratımında yeni tanımların tartışılabilirliğini görmek kavramların ve yeni mecraların varlığını saptama imkânı sunmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, COVID-19 pandemi süreciyle Türkiye’de performans sanatlarının dijitalle buluşması hız kazanmıştır ve kendi içerisindeki önemli unsurları tartışmaya açık hale getirmiştir. Seyirci ve performansçının “biraradılığı” sayesinde ortaya çıkan kolektif birliktelik yerini sanal birlikteliğe bırakmıştır. Uygulanan karantina süreçlerinde insanların sosyalleşmeye, tiyatrolara, sinemalara ve konserlere gitmeye, insanlarla sanal bile olsa bir araya gelmeye ihtiyaçları daha da artmıştır. Bu noktada dijital sahnelerin hayata geçmiş olması büyük önem taşımaktadır. Dijital üretimlerin gerçekleşiyor olması, işlerini fiziksel bir mekânda gerçekleştiremeyen sanatçılar için üretme ve hayatta kalma arzusunu oldukça desteklemiştir. Sahneye ve sahne üretimine her koşulda ulaşabilir olmak hem seyirci hem de performansçı tarafından umut vadetmektedir. Bir sanat eserinin kendisini seyircisine sunma biçimi, yalnızca seyirci kabul ettiğinde ve bunu talep ettiğinde somutlaştırılabilmektedir (Gadamer, 2009).

Aynı zamanda, pandemi sürecinin yarattığı bireysel ve yalnız sürecin, oluşan sanal ortamlarla azaldığı söylenebilir. Sanal ortam, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve birbirleriyle paylaşım yapmalarına olanak sağlamaktadır. Bir topluluğa dahil olma, sosyalleşme ve ortak ilgi ve amaçlar etrafında fikir, düşünce ve eylem etkileşimi yaptıkları alanlar oluşmuştur. Bilgisayar ağlarının makinaları bağladığı gibi insanları da birbirine bağladığı söylenebilir. Teknoloji temelli iletişim, kişisel izlenimlerin ve sanal ilişkilerin gelişmesini olanaklı kılmıştır (Walther, 2007). Bu gelişim sayesinde ortak alanlara sahip bireylerin gruplar oluşturmaya başladığı ve gerçek yaşamda olduğu gibi ortak duygu ve deneyim paylaşan topluluklara dönüştüğü söylenebilir.

Bundan sonraki yaşamlarımızda dijital sahneler aktif bir şekilde üretim mekânı olarak kullanılmaya devam edecektir. Fakat, yaşadığımız bu deneyimi bu zamana kadar alışagelen seyirci-performansçı-performans üçgeninde değerlendirmek mümkün değildir.

“Gündelik hayatımızın bu derece dijitalleştiği günümüzde yeni medya sanatının estetik, felsefi ve sosyolojik içerik ve etki alanını dönüştüren asıl unsur, sanatçı, sanat yapıtı ve seyirci üçlüsü arasındaki etkileşimdir; dolayısıyla sahne sanatlarının dijitalleşmesine de bu açıdan yaklaşmak ve bu üçlünün etkileşimine bakmak gerekir. Sahne sanatlarında dijitalleşme performansçı, sahne yapıtı ve seyirci arasındaki etkileşimle dramaturjik bir dönüşüm yarattığı sürece sahneleme dili oluşturabilir” (Bilgin, 2021).

Klasik teatral sahnelemenin ana unsurları olan şimdilik ve buradalık ve canlılık koşullarının dijital sahne deneyiminde ihlal edildiğini söylemek mümkündür. İnternet uzamından türeyen farklı biçimlerdeki dijital canlılık araçlarıyla, mevcudiyet koşulunun ‘buradalık’ niteliği fiziksel mekânda değil sanal mekânda, ‘başka türden bir canlılık’ yoluyla sağlanmaktadır (Akım, 2021). Dijital sahne pratiklerini yeniden ele alarak, teknolojinin diliyle birleştirmek ve sanal canlılık/sanal birliktelik içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Canlılık, bizim dünyayla olan ilişkimiz aracılığıyla üretilen bir etkileşimdir. Dijital canlılık da belirli bir ilişki olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu ilişkiyi değerlendirirken yeni bir perspektifle ele almak daha yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Akım, M.S. (2021). Canlılık ve Karşılıklı Etkileşim: Tiyatronun Dijitalleşmesi ve Seyir Rejimi Üzerine Ontolojik-Tarihselci Bir Soruşturma, *Sanat Yazıları*, 0(44), 31-47.

Alakurt, T., & Keser, H. (2014), Sanal Uygulama Topluluğu Üyelerinin Bilgi Paylaşma Davranışlarının İncelenmesi, *İlköğretim Online*, 13(4), 1331-1351, 2014.

Artaud, A. (1993). *Tiyatro ve İkizi*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.

Auslander, Philip. (1999), *Live Performance In a Mediatized Culture*, New York, Routledge.

Badın, A. (2021). Performing Arts How do we Survive the Pandemic?, *Revista De Management Comparat International/Review of Internationl Comparative Management*, Faculty of Management, Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania, vol. 22(1), pages 87-101, January.

Bilgin, M.M. (2021). Dijital Dönüşümün Kültür ve Sanat Üzerine Yansımaları. Arslan, C. (Ed.). *Dijitalleşen Sahne Sanatları Deneyimi*. (ss. 71-86). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Couldry, N. (2004), Liveness, “Reality,” and the Mediated Habitus from Television to the Mobile Phone, *The Communication Review*, 7:4, 353-361.

Çotuk, T. (2019). Mekân İmgesinin Performatif Eğilimler Üzerinden Yeniden Üretilmesi. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Fischer-Lichte, E. (2016). *Performatif Estetik*. İstanbul. Ayrıntı Yayınları.

Güzeloğlu E.B., Erel G.Ö., Özdemir E.K. (2015), Sanal ortamda duygular: Bireyler, sanal topluluklar, takımlar, Kalbin Yolu Bir: Sosyal Yaşamdan Kurumsal Yaşama İletişim Kodları ve Duygular içinde. (Ed. Gaye Ö.Erel, E. Güzeloğlu).

Konya: Literatürkademia Yayınları. ss.181-210

Hans-Georg Gadamer, (2009), *Hakikat ve Yöntem*, Paradigma Yayınları.

Iacobuțe, R. (2020), The Theater And The Pandemic: The Theater In A Zoom Or Facebook Window, *Theatrical Colloquia*, 10, 133 - 137.

K. Stanoevska-Slabeva and B. F. Schmid, A typology of online communities and community supporting platforms, *Proceedings of the 34th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 2001, pp. 10 pp.-, doi: 10.1109/HICSS.2001.927041.

Liedke, H., Pietrzak-Franger, (2021), Viral Theatre: Preliminary Thoughts on the Impact of the COVID-19 Pandemic on Online Theatre, *Journal of Contemporary Drama in English*, 9(1):128-144.

Morse, M. (1998), *Virtualities: Television, Media Art, and Cyberculture*, Bloomington: Indiana University Press.

Nass, C. and Moon, Y. (2000), Machines and Mindlessness: Social Responses to Computers, *Journal of Social Issues*, 56: 81-103.

Platon. (2016), *Devlet*, İstanbul. İş Bankası Yayınları.

Schwarz, R. M., & Schwarz René. (2021), Pandemic Restrictions and the Live Audience-Performer Relationship: Respecting the Essential Ingredient in Performing Arts Education, UVicSpace - University of Victoria.12.

Walther, J. B. (2007). Selective Selfpresentation in ComputerMediated Communication: Hyperpersonal Dimensions of Technology, Language, and Cognition, *Computers in Human Behavior*, 23: 2538–2557.

Wellman, B., Salaff, J., Dimitrova, D., Garton, L., Gulia, M. & Haythornthwaite, C. (1996). Computer Networks As Social Networks: Collaborative Work, Telework, and Virtual Community, *Annual Review of Sociology*, 1996 22:1, 213-238

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL 1 <https://galataperform.com/galataperform/> (Erişim tarihi: 3 Kasım 2022).

URL 2 <https://yeniperform.com/> (Erişim tarihi: 3 Kasım 2022).

URL 3 <https://www.youtube.com/watch?v=zABYUux6gCw> (Erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

URL 4 <https://yeniperform.com/gise/terk-edilmis-kylar-negatif-fotograflar-talep-et-izle> (Erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

SOSYAL KONUT ÇALIŞMALARINDA TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ)'NİN YERİNİ İNCELEMEDE BİR YÖNTEM DENEMESİ

Gül Şebnem TURAL
Dicle Üniversitesi, Türkiye
sebnemtural@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1871-287X>

Canan KOÇ
Dicle Üniversitesi, Türkiye
canan.koca@dicle.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0992-2290>

<i>Atıf</i>	TURAL, G. Ş.; KOÇ, C. (2023). SOSYAL KONUT ÇALIŞMALARINDA TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ)'NİN YERİNİ İNCELEMEDE BİR YÖNTEM DENEMESİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(1), 15-40.

ÖZ

Hızlı ve aşırı nüfus artışıyla birlikte konuta olan ihtiyaç artmakta ve sosyal konut uygulamaları barınma sorununa çözüm olmak adına ön plan çıkmaktadır. Sanayi devriminin etkisiyle başlayan sosyal konut üretimi 1.Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşmış olup, Türkiye'deki ilk uygulamalarına 19. yy. sonlarında rastlanmıştır. Toplu Konut Yasası'nın çıkmasıyla birlikte 1984 yılı sonrasında Toplu Konut İdaresi (TOKİ) sosyal konut üretiminde aktif rol almıştır.

Ülkemizde alt ve orta gelir gruplara yönelik sosyal konut uygulamaları TOKİ etkileşimi ile artarak devam etmektedir. Bu çalışmada sosyal konut kavramı TOKİ ve toplu konut çerçevesiyle sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında TOKİ, toplu konut uygulamaları ve sosyal konut kavramlarının irdelendiği bilimsel yayınlar araştırılmıştır. Farklı bilim dalları tarafından yapılan çalışmaların hangi alanlarda yoğunlaştığı ve hangi alanda yeterince araştırma yapılmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmış, web sistemi üzerinden elektronik materyaller incelenmiştir.

Sosyal konut uygulamalarının ve politikalarının önemi ile ulusal literatürdeki yerini anlamak amacıyla detaylı literatür taraması yapılarak, sosyal konutlarla ilgili makaleler ve sosyal konut-toplu konut-TOKİ ilişkisi üzerine odaklanan tezler incelenmiş ve analiz edilmiştir. Ulusal literatürdeki mevcut durum tespit edilerek, “sosyal konut, TOKİ, toplu konut” kavramlarına ilişkin eksik olan alanlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmada, TOKİ uygulamalarının sosyal konut kavramıyla birlikte ele alındığı ve sosyal konut kavramının disiplinler arası yönünün öne çıktığı görülmüştür. Ulusal literatürde özellikle 1987 sonrasında karşılaşılmaya başlanan “sosyal konut, toplu konut ve TOKİ” kavramlarına yönelik çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Belirli konular üzerine yoğunlaşıldığı görülmekle birlikte, farklı bilimsel alanlarda da konunun gündeme gelmesi ve çalışmalarda yer verilmesi önemli görülmektedir.

***Anahtar Kelimeler:** Sosyal Konut, TOKİ, Toplu Konut, Literatür Tarama.*

A METHOD TRIAL ABOUT EXAMINING THE PLACE OF THE MASS HOUSING ADMINISTRATION (MHA) IN SOCIAL HOUSING STUDIES

ABSTRACT

With the rapid and excessive population growth, the need for housing is increasing and social housing applications are coming to the stands out in order to be a solution to the housing problem. Social housing production, which started with the effect of the industrial revolution, intensified after World War I and its first applications in Turkey were started in the 19th century. With the enactment of the Mass Housing Law, after 1984, The Mass Housing Administration took an active role in the production of social housing.

In our country, social housing applications for lower and middle income groups continue to increase with the interaction of MHA. In this study, the concept of social housing is limited to MHA and mass housing framework. Within the scope of the study, scientific publications examining the concepts of MHA, mass housing applications and social housing were investigated. It is aimed to determine the level of competence of the studies carried out by different disciplines, which areas are concentrated too much and in which field insufficient research is done. In the study, document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used and electronic materials were examined through the web system. In the study, a detailed search was made in order to understand the importance of social housing practices and policies and their place in the national literature, and the articles on social housing and the theses on the relationship between social

housing-mass housing- MHA were examined and analysed. The current situation in the national literature was determined and suggestions were developed for the missing areas related to the concepts of “social housing, MHA, and public housing”.

In the study, it was seen that MHA applications were handled together with the concept of social housing and the interdisciplinary aspect of the concept of social housing came to the fore. Studies on the concepts of “social housing, mass housing and MHA”, which started to be encountered in the national literature especially after 1987, continue today. Although it is seen that the focus is on certain topics, it is considered important that the subject is brought to the agenda in different scientific fields and included in the studies.

Keywords: *Social Housing, TOKI, Mass Housing, Literature Research.*

GİRİŞ

Sanayi devriminin etkisiyle başlayan sosyal konut üretimi 1. Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşmıştır. Savaşların toplumlar da yarattığı olumsuz etkilerden biri olarak açlık ve yoksulluğun yanında konut açığı ortaya çıkmış ve bu konut açığı sosyal konutlarla giderilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte sosyal konut ihtiyaçları sivil toplum örgütlerinin ve yerel yönetimlerin ortak çalışması ile karşılanmıştır. Özellikle İngiltere ve Fransa’da başlayan sosyal konut uygulamaları 2. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa’da da yoğunlaşmıştır. Devlet destekli konut üretimine bu süreçte de devam edilmiş fakat bir süre sonra bu konutların nitelik bakımından yeterli olmadığı görülmüştür.

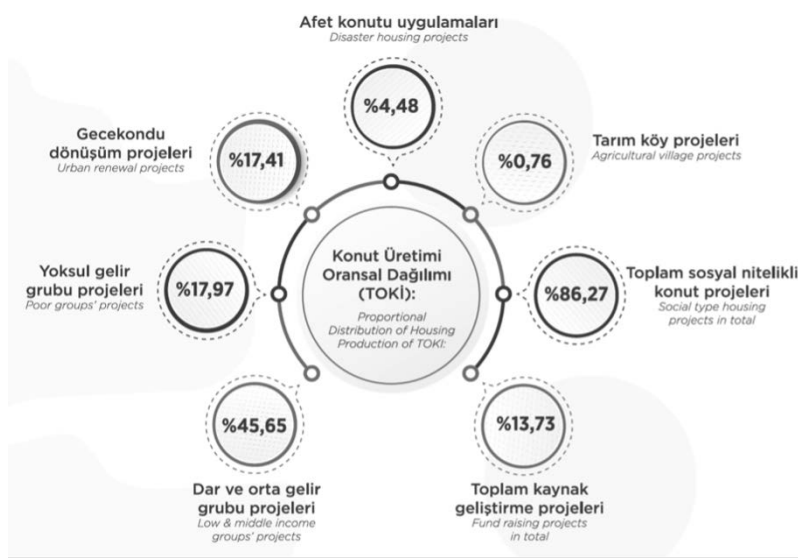
Ülkemizdeki sosyal konut politikalarının öncelikleri arasında sosyal sınıfa ve gelir düzeyine bağlı olması gibi ölçütler yer almakta olup, çoğunlukla memurlar, işçiler, yaşlılar, emekliler, öğretmenler veya gecekondu sakinleri gibi toplumun belirli sosyal sınıfları için üretildiği görülmektedir (Çağlayan, 2011). Sosyal konut uygulamaları, düşük maliyetle sağlıklı yaşam alanları oluşturmayı amaçlamakta, genellikle şehir merkezinden uzak alt yapının yetersiz olduğu uygun fiyatlı arazilerin bulunduğu bölgelere yapılmaktadır.

Sosyal konut uygulamalarının Türkiye’deki ilk örnekleri 19. Yüzyılın sonlarında yapılmıştır. Sultan Abdülaziz tarafından sarayda çalışan hizmetlilerin kullanması için yaptırılan konutlar Beşiktaş Akaretler’de 1870 yılında inşa edilmiştir. Ayrıca 1918 yılındaki yangında evleri zarar görenler için 1921 yılında Laleli’de inşa edilen Tayyare Apartmanları da ilk betonarme toplu konut uygulaması olarak bilinmektedir (URL-1). Sonraki dönemlerde savaş ve göç olaylarıyla ortaya çıkan konut açığı yine sosyal konutlarla kapatılmaya çalışılmıştır. 1946-1962 yıllarında kooperatif faaliyetleriyle Türkiye’deki konutların %4,5’i inşa edilmiştir. Sosyal

Sigortalar Kurumu ve Türkiye Emlak Kredi Bankası kooperatifleri dışındaki uygulamalar devlet desteği almamıştır (Türkoğlu, 1991).

Sosyal konut uygulamalarının günümüzde Türkiye’deki karşılığı çoğunlukla “toplu konut” kavramı şeklinde olmaktadır. Artan konut ihtiyacını gidermek ve finansman ihtiyacını karşılayabilmek için 1984 yılında 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu çıkartılmıştır. Yasayla konut edindirme ve kredi imkânları sağlamak amacıyla ölçütler belirlenmiş, konut üretimi için genel bütçenin haricinde “Toplu Konut Fonu” kurulmuştur. Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı, başlangıçta, aynı yapının içinde iki ayrı birim olarak dar ve orta gelirli vatandaşa yönelik nitelikli konut ihtiyacını karşılamak için çalışmalar yaparken, 1990 yılında 412 ve 414 sayılı KHK’lerin kabul edilmesiyle “Toplu Konut İdaresi Başkanlığı” ile “Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı” şeklinde tüzel kişiliğe sahip iki farklı idare olarak örgütlenmiştir (URL-2).

Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü 2004 yılına kadar, kamu ve özel sektörün ihtiyaç duyduğu arsaları düşük maliyetle altyapısal olarak hazırlamak ve rezerv arsalarla arsa piyasasını kontrol altında tutmak amacıyla faaliyet göstermiştir (URL-3). 2004 senesinde çıkan 5273 sayılı kanun ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü’nün görevi ve yetkileri TOKİ’ye aktarılmıştır. Bu değişiklik sonrası TOKİ’nin konut üretimi hızlanarak artmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ile TOKİ yenileme alanlarında da uygulayıcı olarak yer almaya başlamış ve görev alanı genişletilmiştir. TOKİ artan yetkileriyle bir “sosyal konut üretim” kurumu olmaktan çıkmış, dar ve düşük gelirli için üretilen konutlara ek olarak, orta ve yüksek gelir grubu kullanıcıları için toplu konut üretimleri yapmış, kentsel dönüşüm ve yenileme alanında uygulayıcı olmuştur. Günümüzde, toplu konut ve sosyal konut üretiminde etkin olan TOKİ, farklı şekillerde uygulamalar yaparak bu alandaki çalışmalarını hızla artırmaktadır. Örneğin, kentsel dönüşüm kapsamında, gecekonduda yaşayan bireyler için fiziksel koşulları daha sağlıklı ve elverişli olan konutlar üreterek toplu konut ve sosyal konut uygulamalarına katkıda bulunmaktadır (Ece Kaya ve Akıner, 2022). TOKİ’nin “bu alanlardaki sosyal konut prosedürleri, diğer gelişmekte olan ülkelerdekilerle karşılaştırıldığında benzerlikler göstermektedir” (Kunduracı, 2013; Ece Kaya ve Akıner, 2022). TOKİ, 1984-2002 yılları arasında 43 bin 145 konut üretmiştir. Eylül 2019 itibariyle; TOKİ 81 ilde, 847.954 konut ve 14.782 sosyal donatı üretimi gerçekleştirmiştir. Bu süreçte farklı kullanıcıların ihtiyacını gidermeye yönelik çeşitli üretimler yapılmıştır (URL-4) (Şekil 1).

Şekil 1. Konut Üretimi Oransal Dağılımı (URL-4)

Çalışmada sosyal konut uygulamalarının ve politikalarının önemini ve ulusal literatürdeki yerini anlamak amacıyla detaylı bir literatür taraması yapılarak, sosyal konutlarla ilgili makaleler ve sosyal konut-toplu konut-TOKİ ilişkisi üzerinde çalışılan tezler incelenerek analiz edilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Ülkemizde alt ve orta gelir gruplara yönelik sosyal konut uygulamaları TOKİ etkileşimi ile artarak devam etmektedir. Bu çalışmada sosyal konut kavramı, TOKİ ve toplu konut çerçevesiyle sınırlandırılmıştır. Sosyal konutun Türkiye’deki çalışma alanı araştırılmıştır. TOKİ kurulduğu günden itibaren Türkiye’nin konut sorununu gidermekte etkili olan bir kurumdur. TOKİ tarafından inşa edilen konutlar yıllardır düşük gelirli insanların barınma sorunu, afet, göç ve kentsel dönüşüm gibi farklı sebeplerden doğan ihtiyaçları karşılamaktadır.

Çalışma kapsamında TOKİ, toplu konut uygulamaları ve sosyal konut kavramlarının irdelendiği bilimsel yayınlar araştırılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. “Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanmaktadır” (Berg ve Lune, 2015; Merriam, 2009; Kırıl, 2020). “Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek

için kullanılan sistemli bir yöntem olup, dokümanlar bir araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metinleri ve resimleri içermektedir” (Kıral, 2020). “Bu kapsamda araştırmanın hedefine göre verilere ulaşmak için dokümanlar incelenmekte ve analiz edilmektedir” (Çepni, 2010; Karakoyun ve Uzun, 2022).

Çalışmada, web sistemi üzerinden elektronik materyaller incelenmiştir. Öncelikle sosyal konut kavramı açıklanarak, YÖK’ün resmi internet sitesinde bulunan Ulusal Tez Merkezi veri tabanında araştırmanın temel kavramları olan “TOKİ, toplu konut, sosyal konut” anahtar kelimeleri taranmıştır. Ulusal Tez Merkezi’ne kayıtlı bulunan 1900-2022 yılları arasındaki tüm tezler “çalışmanın konusu, çalışmanın yapıldığı üniversite, enstitü, yıl, tez türü” açısından incelenmiş ve tablo haline getirilmiştir. Buna ek olarak, Dergi Park veri tabanından “sosyal konut” anahtar kelimesi aratılmış ve 2007-2022 yılları arasında bulunan çalışmalar tabloluşturulmuştur. Hangi konuda yoğunlaşmanın olduğunu vurgulamak adına Word Art programı üzerinden kelime bulutu hazırlanmıştır. Ulusal literatürdeki durum tespit edilerek, “sosyal konut, TOKİ, toplu konut” kavramlarına ilişkin eksik olan alanlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyal konut kavramı ulusal ve uluslararası literatürde, farklı kişi ve kurumlar tarafından çeşitli boyutları ile ele alınmaktadır. Sosyal konutlar yalnızca barınma konusunda etkili olmayıp, ekonomik ve sosyokültürel etkiler açısından da değerlendirilmektedir. Net bir tanımı ve sınırı olmayan sosyal konut kavramının tanımlandığı çalışmalarda genellikle “gelir düzeyi, barınma gereksinimi karşılaması, belirli bir kesim için üretilmesi” gibi benzer ifadelerle yer verilmektedir.

Keleş (1983) sosyal konutu “yoksul ve dar gelirli toplulukların barınma ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde standartlaşmış, en az boyut ve nitelikte, sağlık koşullarına uygun, sağlam ve hesaplı konut” olarak tanımlamıştır. Haffner ve Oxley (2010)’a göre sosyal konut “teorik olarak, piyasa fiyatından daha düşük bir fiyat veya kira ile dezavantajlı gruplar için üretilen, ihtiyaca dayalı tahsis sistemi” şeklinde tanımlanmaktadır. Malpass ve Victory (2010), “Sosyal konutları, düşük gelirli haneler, fiziksel ve / veya zihinsel engelliler, etnik azınlıklar, göçmenler ve sığınmacılar gibi konut piyasasında ağırlıklı olarak zayıf bir müzakere konumunda olan haneleri barındırmayı amaçlayan konutlar” olarak tanımlamıştır. Housing Europe (2011)’de sosyal konut tanımlanırken “Konut bulmakta güçlük çeken hanelerin konuta erişimini düzenleyen, tanımlanmış kuralların bulunduğu kiralık konut veya mülkiyete katılım” ifadesi kullanılmıştır. The Construction Industry (2014)’de sosyal konutlar “kamuya sübvans edilen, kâr amacı gütmeyen şirketlere ait olan ve bir tahsis sistemine bağlı düşük gelirli gruplar için ayrılan ortak konut piyasasından hariç tutulan konutlar” olarak

tanımlanmıştır. Oyebanji (2014) “Sosyal konut, kamu kurumları veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından, kamu ve / veya özel fonları kullanarak, ihtiyaç derecesine bağlı olarak, piyasa fiyatının altında, sosyal hizmet sunumuyla sağlanan ve yönetilen, devlet tarafından kısa veya uzun vadeli olarak düzenlenen bir konut biçimi”, tanımını yapmıştır. Akalın (2016)’a göre, sosyal konutun, barınma problemini yalnızca fiziksel olarak gidermenin yanında sosyal birlikteliği sağlamak, gelir eşitsizliğini gidermek gibi sosyo-ekonomik etkileri vardır. Sosyal konutları bu yönüyle, devletin dar gelirli halkı koruma görevini barınma sorunu üzerinden yerine getirdiği bir araç olduğunu belirtmiştir. Bengtsson (2017) Sosyal konutlar için “sınırlı kaynaklara sahip hane halklarına uzun vadeli konut sağlayan bir sistem” demiştir.

Ekonomik, politik, demografik ve sosyal şartlar doğrultusunda sosyal konut anlayışı ve yöntemleri ülkelere göre farklılaşmaktadır (Ece Kaya ve Akıner, 2022). “Uygulanan yöntemlerin farklı olmasından dolayı üzerinde uzlaşmış bir sosyal konut tanımı bulunmamasıyla birlikte, kamu fonlarının aktif olarak kullanıldığı; fiyatların ya da kiralaların belirlenmesinde kar motifinin baskın olmadığı; miktarının kalitesinin ve sunum biçiminin belirlenmesinde siyasi karar mekanizmalarının önemli etkiye sahip olduğu konutlar olarak tanımlanmaktadır” (King, 2006; Akalın, 2016).

Çalışmalarda çoğunlukla sosyal konut kavramıyla birlikte ele alınan toplu konut “insanların barınma gereksinimini karşılayan, topluma yeni bir anlayış getiren; eski mahalle ve komşuluk yaşamına yeni teknik, ekonomik ve sosyal boyutlar kazandıran, bina ve bina topluluklarının oluşturduğu bir hizmet üretim aracı” (Orhon, 1989) şeklinde belirtilmektedir. “Toplu konutun en önemli özelliği, büyük konut siteleri halinde yapıldığında teknik, toplumsal ve ekonomik yararlar sağlayabilen girişimler olmasıdır (Sev ve Özgen, 2016). 1992 yılında çıkarılan Belediye Arsaları Üzerinde Toplu Konut ve Kentsel Çevre Üretimi ve Kredilendirilmesine Dair Yönetmelik’e göre toplu konut “toplular bölgesinde inşa edilecek konut, teknik altyapı ve sosyal donatı kapsamına giren işlerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2018).

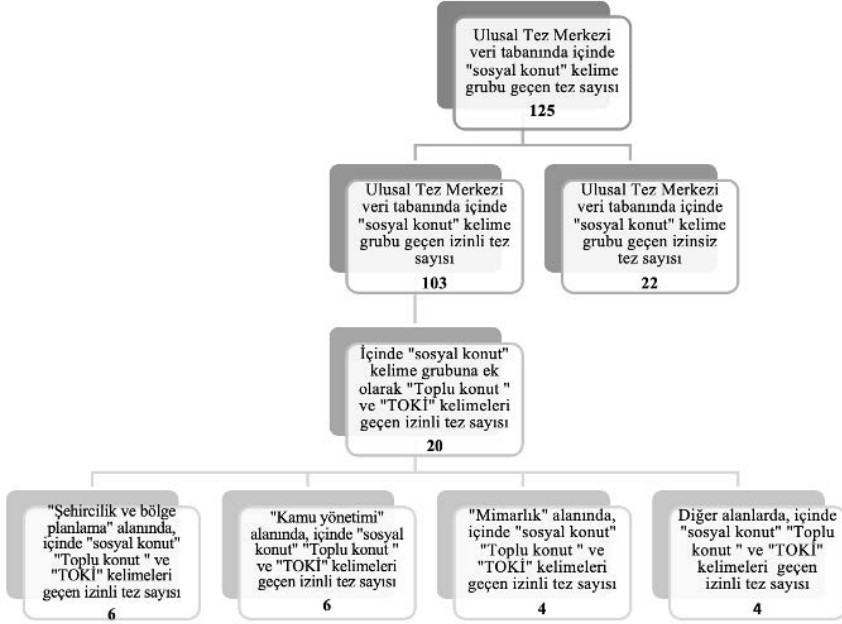
Görüldüğü üzere dünyanın çeşitli yerlerinde farklı sosyal konut uygulamaları, politikaları ve tanımlamaları bulunmaktadır. Küresel ekonomik krizler, savaşlar, göçler ve ülkelerin kendi içlerinde yaptıkları reformlar sosyal konut uygulamalarını yakından etkilemiş tarihsel süreçte bu uygulamalara yön vermiştir. Ülkemizde 19. yy sonlarında ilk örneklerine rastlanan sosyal konutun, 1984 yılında Toplu Konut Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile inşası artmış, hızlı ve seri üretim imkânı sunan toplu konut üretimi 2000 sonrasında TOKİ’nin görev ve sorumluluk alanının genişlemesiyle giderek artmıştır. Uluslararası ve ulusal literatürde sosyal konut olgusu günümüzde de çeşitli açılardan ele

alınmaya devam etmektedir. Ulusal literatürde sosyal konut ve toplu konut kavramları, TOKİ uygulamaları, uygulamaların olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin çalışmalarla karşılaşılmaktadır. Bu doğrultuda lisansüstü tezlerine erişim sağlayan Ulusal Tez Merkezi verileri incelenmiş ve 1900-2022 yılları arasında 642.275 adet yüksek lisans ve doktora tezinin olduğu tespit edilmiştir. Bu yayınların 515.804 âdeti yüksek lisans, 126.471 âdeti ise doktora tezlerinden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle, Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılarak “sosyal konut “toplular konut” ve “TOKİ” kelime gruplarının geçtiği lisansüstü çalışmalar farklı kombinasyonlarla aranmıştır (Tablo 1). Arama sonuçlarına göre 795 adet lisansüstü çalışmada “toplular konut”, 311 adet çalışmada “TOKİ”, 125 adet çalışmada “sosyal konut” anahtar kelimesi ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 1. Ulusal Tez Merkezinde Arama Yapılan Kelimeler

Aranan Kelimeler	Aranan Alan	Arama Tipi	Arama sonucu
Toplu Konut	Tümü	İçinde Geçsin	795
TOKİ	Tümü	İçinde Geçsin	311
Sosyal Konut	Tümü	İçinde Geçsin	125
TOKİ ve Toplu Konut	Tümü	İçinde Geçsin	134
Sosyal Konut ve Toplu Konut	Tümü	İçinde Geçsin	50
Sosyal Konut ve TOKİ	Tümü	İçinde Geçsin	25
Sosyal Konut ve Toplu Konut ve TOKİ	Tümü	İçinde Geçsin	20
Toplam			1460

Arama sonucunda Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “sosyal konut” kelime grubu tarandığında 125 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezler öncelikle izinli ve izinsiz olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sosyal konut kelime grubunu barındıran izinli tez sayısının 103 olduğu görülmüştür. Sosyal konut kavramının disiplinler arası bir özellik taşıması sebebiyle alan kısıtlamasına gidilmiş, TOKİ’nin Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığına bağlı olması doğrultusunda çalışmalar şehircilik ve bölge planlama, mimarlık, kamu yönetimi ve diğer alanlar olarak ayrılmıştır. Çalışmada sosyal konut kavramının, toplu konut ve TOKİ uygulamalarıyla ilişkisi araştırıldığı için son olarak “sosyal konut” kelime grubuna ek olarak “Toplu konut “ ve “TOKİ” kelimeleri geçen izinli tezler çalışmanın kapsamını belirlemiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal konut kavramının geçtiği 125 adet tezin 106 adetini (%84,8) Yüksek Lisans tezleri, 19 adetini (%15,2) doktora tezleri oluşturmaktadır. Toplu Konut Yasa'sının 1984 yılında çıkmasıyla, konuya odaklanan ilk tez 1987 yılında yazılmış, konuya olan ilgi yıllar içinde değişmiş ve tez sayıları artan ve azalan bir seyir izlenmiştir. Sosyal konutun ülkemizdeki gelişim aşamalarında 2004 sonrası, TOKİ'nin artan yetkilerinin sosyal konut kavramının tekrar gündeme gelmesinde etkili olduğu düşünülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı (URL-5)

Yayın Yılı	Tez Türü		Yayın Yılı	Tez Türü	
	Yüksek Lisans	Doktora		Yüksek Lisans	Doktora
1987	1	0	2006	3	0
1988	1	0	2008	1	0
1989	1	0	2010	6	1
1992	2	0	2011	2	0
1993	2	1	2012	2	1

1995	1	1	2013	1	0
1996	2	1	2014	3	3
1997	2	0	2015	9	0
1998	1	0	2016	3	1
1999	2	1	2017	6	3
2000	1	1	2018	7	2
2001	1	0	2019	22	0
2002	2	0	2020	5	3
2004	2	0	2021	7	0
2005	4	0	2022	1	0

Yüksek lisans tezlerinin yıllar içindeki dağılımına bakıldığında en çok çalışmanın 2019 yılında yapıldığı görülmektedir. 2019 yılında 22 adet yüksek lisans tezi yayımlanmış olup, 9 adet yüksek lisans teziyle 2015 yılı takip etmektedir. 2000 yılından 2010 yılına kadar hiç doktora çalışması yapılmamış olması dikkat çekmiştir. En çok doktora tezinin yazıldığı yıllar 3'er adet ile 2014, 2017 ve 2020 yıllarıdır. Taranan 125 tezin içindeki yüksek lisans tezlerinin 16'sında, doktora tezlerinin de 4'ünde toplu konut ve TOKİ kavramları da bulunmaktadır. Bu çalışmalar 13 farklı üniversitede yürütülmüştür. Bu üniversitelerin bünyesinde "Sosyal konut, toplu konut ve TOKİ" kelime gruplarının aynı anda bulunduğu 20 çalışma bulunmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	Tez Sayısı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	3
İstanbul Teknik Üniversitesi	3
İstanbul Üniversitesi	3
Ankara Üniversitesi	2
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1
Kocaeli Üniversitesi	1
Dicle Üniversitesi	1
Hacettepe Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	1
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1
Harran Üniversitesi	1
Boğaziçi Üniversitesi	1
Yıldız Teknik Üniversitesi	1
Toplam	20

Üniversitelerin birincil görevi meslek edindirmenin yanı sıra bilimsel araştırma yapmak, bilgi üretme ve kültür aktarımında bulunmaktadır (Savaş Yavuzçehre, 2016). Üniversitelerde farklı alanlarda çalışmaların yürütülmesinin tanınırlık, bilimsellik, çok yönlülük gibi katkıları bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, çalışmalarda sosyal konutun konu edilmesi özellikle araştırmacılar, üreticiler ve kullanıcılar açısından önemli olmaktadır.

Lisansüstü çalışmalar kamu yönetimi, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge planlama alanlarında yapılmıştır. Bu çalışmaların daha çok kalite çalışmaları, alan çalışmaları, kentsel dönüşüm ve konut politikaları konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle farklı kültürlerden gelen benzer gelir düzeyindeki insanlar için şehrin dışında bir yaşam alanı oluşturan TOKİ uygulamaları ile ilgili kullanıcı memnuniyeti, farklı kültürlerdeki kullanıcıların kültürel etkileşimin ve bu etkileşimin kamusal ve sosyolojik etkileri araştırılmıştır.

Sosyal konut kavramını toplu konut ve TOKİ kapsamında ele alan lisansüstü çalışmaların 10 adeti Fen Bilimleri Enstitüsü, 9 adeti Sosyal Bilimler Enstitüsü ve 1 adeti de Atatürk İlke ve İlkeleri Enstitüsünde yapılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere sosyal konutlarla ilgili sorunlar ve çözümleri çok yönlüdür. En çok çalışma yapılan yıl 7 tez ile 2019 yılıdır. Sosyal konutların toplu konut ve TOKİ ile ilişkisini araştıran ilk lisansüstü çalışma 1999 yılında Emür, A. tarafından yapılmıştır (Tablo 4).

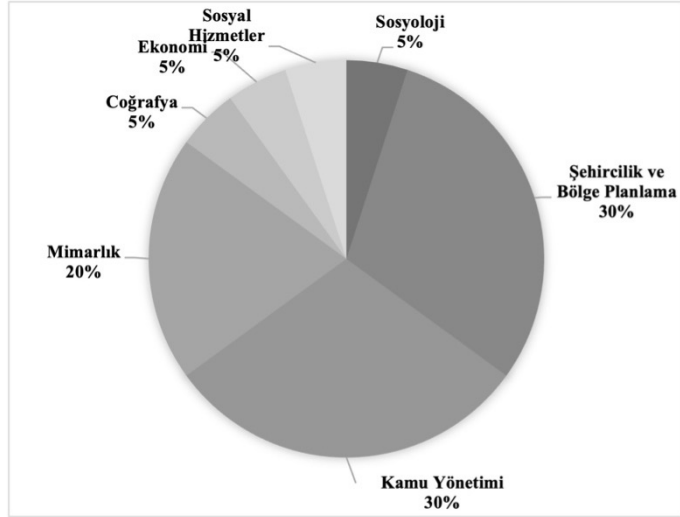
Tablo 4. Sosyal Konut Kavramını Toplu Konut ve TOKİ Kapsamında Ele Alan Lisansüstü Çalışmalar

Yıl	Yazar	Tez Adı	Tez Türü	Konu	Enstitü
1999	Emür,A.	“Türkiye’de kentsel kiralık konut ve kiracı hanehalkları: Kiralık konut sektörü için geçerli alternatif politikalar”	Yüksek Lisans	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü
2010	Turan,İ.	“T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) sosyal konut uygulamalarının (2003-10) sürdürülebilir mimarlık çerçevesinde değerlendirilmesi: Bezirganbahçe örneği”	Yüksek Lisans	Mimarlık	Fen Bilimleri Enstitüsü
2012	Yıldırım,H.	“TOKİ’nin sosyal konut ve lüks konut projelerinin değerlendirilmesi: Ankara örneği”	Yüksek Lisans	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü
2013	Altınsoy,A.	“Sosyal politika aracı olarak konut politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) uygulamaları”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Sosyal Bilimler Enstitüsü

2014	Kapan, T.	“Toplu konut ve yaşam tarzları: İstanbul Kayabaşı örneği”	Yüksek Lisans	Sosyoloji	Sosyal Bilimler Enstitüsü
	Hatiboğlu Eren, B.	“Yoksul kadınlar için ‘sıcak yuva/ özgür kent’ hayaliyle ‘imkânsız medeniyet’ TOKİ; Feminist sosyal çalışma ve kent içi yoksul alanların dönüşümü: Ankara, Aktaş mahallesi örneği”	Doktora	Sosyal Hizmetler	Sosyal Bilimler Enstitüsü
2015	İlksoy, B.	“Kısıtlarla tanımlanan mimarlık: Kitlesel özelleştirme odaklı konut tasarımı”	Yüksek Lisans	Mimarlık	Fen Bilimleri Enstitüsü
2016	Bican, N.B.	“Sosyal konutun geleceğini güvenceye almak: Alternatif bir yenilemeden öğrenmek / Gyldenrisparken, Danimarka”	Doktora	Mimarlık	Fen Bilimleri Enstitüsü
2017	Bektaş, Y.	“Kentsel dönüşümde karma gelirli konut stratejisi ve Türkiye’ye özgü dinamikler: Ankara-Altındağ Gültepe Mahallesi örneği”	Doktora	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü
	Karaca, N.	“TOKİ toplu konut uygulamalarında siteden mahalleye dönüşüm”	Yüksek Lisans	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü
2018	Koç, C.	“Sürdürülebilir kentleşme politikalarında sosyal konutların yeri: Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği”	Doktora	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü
2019	Uğraş, İ.	“Türkiye’de sosyal konut ihtiyacının giderilmesinde TOKİ’nin rolü: Şanlıurfa örneği”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Sosyal Bilimler Enstitüsü
	Bozdoğan, Ö.	“İstanbul Anadolu Yakasındaki sosyal konut uygulamalarına coğrafi bir bakış: Tuzla örneği”	Yüksek Lisans	Coğrafya	Sosyal Bilimler Enstitüsü
	Demirtaş, E.	“Sosyal konut yarışmalarının mekansal kalite bağlamında değerlendirilmesi: Viyana örneği”	Yüksek Lisans	Mimarlık	Fen Bilimleri Enstitüsü
	Ruben, D.	“Türkiye’de sosyal konutun neoliberalleşmesi: Kayaşehir örneği”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
	Güler, M.	“Belediyelerde kat karşılığı inşaat sözleşmeleri modeliyle kentsel dönüşüm: Ankara Altındağ Belediyesi örneği”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Sosyal Bilimler Enstitüsü
	Ayaz, O.	“Sosyal konut uygulamalarının sosyo-ekonomik etkileri: Muğla ili TOKİ örneği”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Sosyal Bilimler Enstitüsü
	Tanrıverdi Yerlikaya, B.	“TOKİ’nin değişen rolünün kentsel gelişmeye etkileri; Ankara Gölbaşı örneği”	Yüksek Lisans	Şehircilik ve Bölge Planlama	Fen Bilimleri Enstitüsü

2020	Gülcan,E.	“Alt gelir grubunun konut ihtiyacına çözüm olarak sosyal konut: Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) dar-orta gelir grubu için konut uygulamalarının değerlendirilmesi”	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Sosyal Bilimler Enstitüsü
2021	Yıldırım,A.	“TOKİ konut üretimi ve toplumsal refah ilişkisi: Akdeniz Bölgesi örneği”	Yüksek Lisans	Ekonomi	Sosyal Bilimler Enstitüsü

Disiplinler arası bir çalışma alanı oluşturan sosyal konutun, TOKİ ve toplu konut uygulamaları ile ilişkisi üzerinde en çok çalışma yapılan alan 6 tez ile Şehircilik ve Bölge Planlama ve Kamu Yönetimi alanıdır. Bunu 4 tez ile Mimarlık alanları takip etmektedir (Şekil 3).

Şekil 3 Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

YÖK’ün Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “Şehircilik ve Bölge Planlama” alanında içinde “sosyal konut, toplu konut ve TOKİ” kelimeleri geçen izinli tez sayısı 6’dır. Literatürde yerel ya da bölgesel çalışmalar olduğu gibi Türkiye çapında yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Tezler anket çalışmaları ve kullanıcı yorumlarıyla desteklenmiştir. İncelenen tezler şehircilik ve bölge planlama alanında yazılmış olsalar da coğrafya, siyasi bilimler, ekonomi ve mimarlık alanıyla da yakın ilişkilidir. Çalışmaların anahtar kelimeleri de bu ilişkileri yansıtmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Şehircilik Ve Bölge Planlama Alanında Sosyal Konut Kavramını Toplu Konut Ve TOKİ Kapsamında Ele Alan Lisansüstü Çalışmalar Ve Açıklamaları

Yıl	Yazar	Yayın Adı	Anahtar Kelimeler	Açıklama
1999	Emür,A.	“Türkiye’de kentsel kiralık konut ve kiracı hanehalkları: Kiralık konut sektörü için geçerli alternatif politikalar”	Kıracılık, kira, kiracı, hanehalkı, kiralık konut sektörü, kiralık konut, sosyal konut, konut politikası	TOKİ’nin kiralık konut politikalarının geliştirilmesi amaçlanmış, “Yaygın Kiralık Stok” ve “Kiralık Konut Bilgi Sistemi” modelleri tartışılmıştır.
2012	Yıldırım,H.	“TOKİ’nin sosyal konut ve lüks konut projelerinin değerlendirilmesi: Ankara örneği”	Konut, Toplu Konut, Sosyal Konut, Lüks Konut, Toplu Konut İdaresi (TOKİ), Konut Politikaları, Sosyal- Lüks Konut Parametreleri, Gayrimenkul Değerleme.	Son yıllarda TOKİ’nin Ankara’da ürettiği sosyal konut ve lüks konutların bulunduğu bölgeler incelenmiştir. İncelenen konut alanlarının ne derecede sosyal konut politikasına yönelik olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.
2017	Bektaş, Y.	“Kentsel dönüşümde karma gelirli konut stratejisi ve Türkiye’ye özgü dinamikler: Ankara-Altındağ Gültepe Mahallesi örneği”	Gecekondu, kentsel dönüşüm, karma gelirli konut, sosyal yönden karma, sosyal etkileşim	“Karma gelirli konut” kavramı ve kentsel dönüşüm sonrası oluşan sosyo-mekansal etkileri Ankara’nın ilk ve en önemli gecekondu alanlarının bulunduğu Ankara-Altındağ Tepesi Gültepe Mahallesi Kentsel Dönüşüm alanı üzerinden incelemiştir.
2017	Karaca, N.	“TOKİ toplu konut uygulamalarında siteden mahalleye dönüşüm”	Mahalle, Muhafazakarlık, AK parti, TOKİ	TOKİ tarafından 2015-2016 yılları arasında ihale edilen 20 bin sosyal konut üzerinden incelenmiş. TOKİ’nin mahalle konseptli uygulamalarında oluşan mahallelerin ilişki ağına, idari kimliğine ve topluma etkisine odaklanılmıştır.
2018	Koç, C.	“Sürdürülebilir kentleşme politikalarında sosyal konutların yeri: Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği”	Sosyal konut, Toplu Konut İdaresi, Sürdürülebilirlik	Türkiye’nin sosyal konut politikaları, TOKİ alanlarının sürdürülebilirliği, çevresel ve sosyoekonomik boyutlarıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği üzerinden incelenmiş, gelecekteki TOKİ uygulamaları için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.
2019	Tanrıverdi Yerlikaya, B.	“TOKİ’nin değişen rolünün kentsel gelişmeye etkileri; Ankara Gölbaşı örneği”	Neoliberalizm, neoliberal kentleşme, TOKİ, planlama, yasal düzenlemeler, kentsel gelişme	TOKİ’nin yıllar içinde değişen yasalar sonucu artan yetkisini nasıl kullandığı, kâr amaçlı proje üretimine nasıl yöneldiği tartışılmış ve bu doğrultudaki gelişmeler değerlendirilmiştir.

Sosyal konut kavramının makale düzeyinde araştırılması için Dergi Park veri tabanında “sosyal konut” anahtar kelimesi aratılmış ve 23 sonuca ulaşılmıştır. Sosyal konut anahtar kelimesi kullanılan çalışmalar yıl, yazar ve açıklama bölümleriyle tablolaştırılmıştır (Tablo 6). Makaleler incelenirken alan ayrımı yapılmadan, tüm çalışma alanları dahil edilerek geniş çerçeveden sosyal konutların diğer disiplinlerle ilişki yoğunluğu belirlenmeye çalışılmıştır.

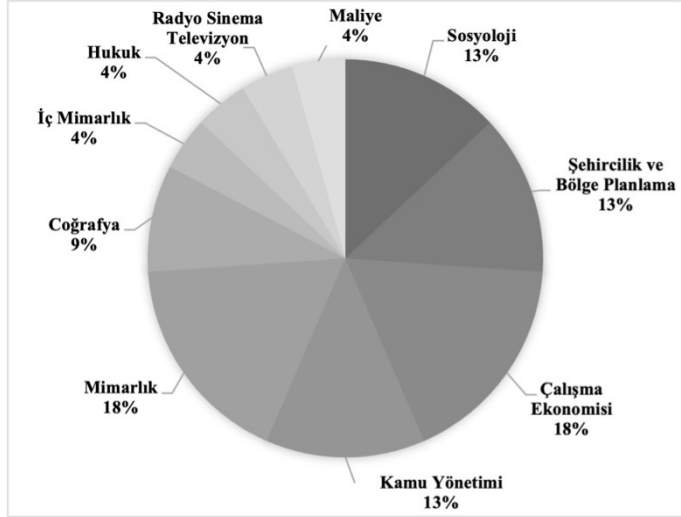
Tablo 6. DergiPark Veri Tabanındaki “Sosyal Konut” Anahtar Kelimeli Makalelerin Alanları Ve Açıklamaları

Yıl	Yazar	Yayın Adı	Konu	Açıklama
2007	Gök,Y. Zaman,S. Altaş,T.N.	“Aşkale Depremlerinden Sonra İnşa Edilen Konutların Sosyo-Ekonomik Yönden İncelenmesi”	Coğrafya	Türkiye’deki afet sonrası sosyal konut uygulamalarından biri olan Aşkale örneği incelenmiştir. Depremzedelere yönelik sosyal konut uygulaması çok yönlü olarak ele alınmıştır.
2009	Taşar,O.B. Çevik,S.	“Sosyal Konut ve Konut Sektörüne Devlet Müdahalesi: Avrupa Ülkeleri ve Türkiye”	Hukuk	Devletin gayrimenkul piyasasındaki rolü ve gelişimi incelenmiş, Türkiye’nin mevcut durumunu ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.
2011	Navruz,G Uysal,M.	“Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesi sosyal konutları mekân analizi”	Mimarlık	Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Seydişehir Etibank Alüminyum Tesislerindeki sosyal konutlar, kat planları ve görüntüşler üzerinden analiz edilmiş, sosyal konutların tipolojik araştırması yapılmıştır.
2013	Akcan,E.	“Ernst Reuter ve Türkiye’de Sosyal Konut”	Şehircilik ve Bölge Planlama	Ernst Reuter’ın şehirciliğe, sosyal konut uygulamalarına ve belediye faaliyetlerine katkısı incelenmiştir.
2014	Sargın,H.	“Kolektifliğin Varoluşsal Mimarlığı: Dessau Törtten Konutlarına Görüngübilimsel Bir Yaklaşım”	İç Mimarlık	Çalışma alanı olarak seçilen Dessau Törtten alanyazın çalışmasıyla yorumlanmış, elde edilen verilerle kullanıcı-mekân-çevre ilişkisi açıklanmıştır.
2015	Karakaş,B.	“Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Sosyal Konut Uygulamaları”	Çalışma Ekonomisi	Önce kentleşme tarihi anlatılmış sonrasında çeşitli Avrupa ülkelerindeki sosyal konut uygulamaları, sosyal kiralık konut kavramının gelişimi incelenmiştir.
2015	Erman,T.	“Neoliberal Kent Projeleri ve Konut Politikalarının Göçmen Mahalle ve Yaşamlarına Etkisi: Göç Çalışmalarına Yeni bir Araştırma Gündemi Denemesi”	Kamu Yönetimi	Sosyal konut uygulamaları, hedef kitlelerinden biri olan göçmenler üzerinden incelenmiştir. Neoliberal kentleşme ve sosyal konutların özelleştirilmesi göçmenler üzerinden örneklendirilmiştir.

2015	Şahin,T.	“Düşük Gelirli Yönelik Konut Geliştirme Projelerinde Sosyal Destek Hizmetleri: Abd’deki Topluluk Koruma ve Geliştirme Kurumu (Cpdc) Örneği”	Kamu Yönetimi	Düşük gelirli kullanıcılar için yapılan sosyal konutlar ABD’de faaliyetlerini sürdüren Topluluk Koruma ve Geliştirme Kurumu (Community Preservation and Development Corporation-CPDC) üzerinden değerlendirilmiştir.
2015	Aras,L.	“Günümüz Mimarlık Ortamına Geçmişten Katkılar: Pessac, CIAM ve Pruitt-Igoe”	Mimarlık	CIAM Kongreleri, Pessac konutları ve Pruitt Igoe konut yerleşkesi anlatılmış, seçilen örneklerin günümüze katkısı yorumlanmıştır.
2016	Duman,B. Coşkun,İ.	“Politik Süreç Teorisi Çerçevesinde Tozkoparan’da Kentsel Dönüşüm Projesine Karşı Kolektif Bir Eylemin Olabilirliği”	Sosyoloji	Kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyolojik yansımaları Tozkoparan Mahallesi üzerinden araştırılmıştır.
2016	Akalın,M.	“Sosyal Konutların Türkiye’nin Konut Politikaları İçerisindeki Yeri ve Toki’nin Sosyal Konut Uygulamaları”	Çalışma Ekonomisi	Sosyal konutlar önce kavramsal olarak anlatılmış, ülkemizdeki gelişimi dönemlere göre incelenmiştir. TOKİ’nin sosyal konut uygulamaları incelenmiş ve önerilerde bulunulmuştur.
2017	Olgun,H.	“Fransa’da Konut Politikası: Tarihî Süreç ve Bugünkü Durum”	Kamu Yönetimi	Fransa’daki konut politikaları dönemlere ayrılarak incelenmiş ve kavramsal bir zemin hazırlanmıştır.
2017	Bodur,A. Dülgeroğlu Yüksel,Y.	“Yapıcı Yıkım Olması Bakımından Sosyal Konut Üretimi ve Yaşam Kalitesi: İstanbul Örneği”	Mimarlık	İstanbul’da gecekondulaşmanın önüne geçmek için sosyal konutlara yerleştirilen ailelerin adaptasyonları incelenmiş, yaşam kaliteleri değerlendirilip öneriler sunulmuştur.
2017	Özkan,Y. Altınsoy,A. Bingöl,U.	“Konut Konulu Makalelerin Sosyo-Politik Nitel Analizi (2005-2015) Dönüşümü”	Çalışma Ekonomisi	2005-2015 yılları arasında yapılmış “konut” konulu makalelerin ULAK-BİM veri tabanında aratılması sonucu elde edilen veriler analiz edilmiştir. NVIVO programı ile içerik analizi çalışması yapılmıştır.
2018	Akalın,M.	“Kıralık Sosyal Konutlar: Türkiye’de Barınma Sorununun Çözümü İçin Yeni Bir Yöntem”	Çalışma Ekonomisi	TOKİ uygulamalarının yetersiz kalması sebebiyle sosyal konut uygulamalarına alternatif olarak kıralık konut önerileri sunulmuştur. Bunun için farklı kıta ve ülkelerdeki kıralık sosyal konut uygulamaları incelenmiştir.
2020	Gaber,M.A. Kara,C.	“Kentsel Komşuluk Sürdürülebilirliğinin Analizi: Göçmenköy Örneği, Lefkoşa”	Mimarlık	Kentsel sürdürülebilirliğin araştırılması için Lefkoşa’nın eski yerleşim yerlerinden biri olan Göçmenköy mahallesi seçilmiştir. Mahallenin sürdürülebilirliği mikro ve makro ölçekte CBS ve saha araştırması yöntemiyle incelenmiştir.

2020	Khurami Aksoy,E. Sarı Özdemir,Ö.B.	“Özel Kiralık Kesimde Boş Konut Birimlerinin Sosyal Konut Olarak Kullanılması Üzerine Bir Değerlendirme: Cevizlidere Mahallesi Örneği”	Şehircilik ve Bölge Planlama	TOKİ tarafından üretilen sosyal konutlardan farklı olarak kiralık sosyal konut modelleri tartışılmıştır. Cevizlibağ örneğinde boş olan konutların nasıl sosyal konut olarak uyarlanabileceği araştırılmıştır.
2020	Bozdoğan,Ö. Doldur,H.	“İstanbul’un sosyal konut üretim alanlarından biri: Tuzla”	Coğrafya	İstanbul’un Tuzla ilçesindeki sosyal konut uygulamaları incelenmiştir. 5000’den fazla sosyal konutun bulunduğu ilçede bu kadar fazla sosyal konut uygulaması yapılma sebepleri ve sonuçları ele alınmıştır.
2021	Terzi,H.M	“Kimlik ve Kültür Oluşumunda Mekânsal Faktörler: Sovyet Toplumu ile Komün Evleri İlişkisi Örneği”	Sosyoloji	Sosyal konut kavramı sosyalist kentleşmenin başlıca örneklerinin olduğu Sovyetler Birliği üzerinden incelenmiştir. Kültür-Kent-Mekân etkileşimi anlatılmıştır. Sovyet dönemi komün evlerinin günlük yaşama yansımaları incelenmiştir.
2021	Aslan,A.B. Yalçınar Ercoşkun,Ö.	“Yaşam Kalitesinin Artırılması İçin Ekolojik Sosyal Konutta Yeni Bir Finansman Önerisi”	Şehircilik ve Bölge Planlama	Sosyal konutları ekolojik bir yaklaşımla irdeleyen çalışmada ekolojik karşılanabilir sosyal konut önerisi yapılmıştır.
2021	Kılıç,B.	“Sinemada Rüya ve C Blok Film Örnekleri Üzerinden Sosyal Konut Eleştirisi”	Radyo Televizyon Sinema	Sinema filmlerinde algının yaratıldığı önemli bileşenlerden biri olan mekân, Zeki Demirkubuz’un Rüya ve C Blok filmleri üzerinden incelenmiştir. Bu filmler üzerinden sosyal konut oluşumu eleştirilmiştir.
2021	Herdem, B.	“Tarihsel Süreç Işığında Sosyal Konut Mekânları”	Sosyoloji	Konut mekanları kavramsal olarak ifade edilmiştir. Daha sonra çalışma alanı daraltılarak sosyal konut mekanları kavramsal olarak incelenmiştir. Sosyal konutların tarihsel değişimi ve birtakım uygulama örnekleri irdelenmiştir.
2022	Uymaz,B.	“Pandemide Barınma”	Maliye	Covid-19 pandemisiyle birlikte tekrar gündeme gelen, önemi anlaşılan barınma sorunu çok yönlü olarak ele alınmıştır. Bu soruna kamusal politikalarla kalıcı çözümler aranmıştır. Sosyal konut sisteminin işleyişi incelenmiştir.

23 makaleden 15’inin sosyal bilimler, 8’inin fen bilimleri çalışması olduğu görülmüştür. Çalışmalar Mimarlık (4), Şehircilik ve Bölge Planlama (3), İç Mimarlık (1), Çalışma Ekonomisi (4), Sosyoloji (3), Kamu Yönetimi (3), Coğrafya (2), Radyo Televizyon Sinema (1), Maliye (1) ve Hukuk (1) alanlarında yapılmıştır. Sosyal konut anahtar kelimesi bulunduran 23 makalenin 10 farklı alanda yazılmış olması konunun disiplinler arası yönünü göstermektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Makalelerin Konularına Göre Dağılımı

“Sosyal konut” anahtar kelimesinin kullanıldığı makalelerde fen bilimlerinden mimarlık alanı, sosyal bilimlerden çalışma ekonomisi alanında çalışmalar yoğunlaşmıştır. Makalelerin %65,22’si sosyal bilimler, %34,78’i fen bilimleri alanında çalışılmıştır. Tezlerde ise en çok çalışma, fen bilimlerinden şehircilik ve bölge planlama, sosyal bilimlerden kamu yönetimi alanında yapılmıştır. Fen bilimleri ve sosyal bilimlerde eşit oranda çalışıldığı görülmüştür. Ekonomi ve sosyal hizmetler konularında tez çalışması yapıldığı halde makale yazılmamıştır. İç mimarlık, radyo sinema televizyon, hukuk ve maliye konularında makale yazıldığı halde tez yazılmamıştır.

Sosyal konutlarla ilgili çeşitli alanlarda yapılmış olan çalışmaların anahtar kelimeleri temel alınarak oluşturulan kelime bulutunda “sosyal konut, konut, TOKİ, barınma, mekân, kentleşme” kelimelerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir (Şekil 5).

TOKİ'nin yıllar içindeki değişiminde büyük etkisi olan kanun değişiklikleri göz önünde bulundurulduğunda, sosyal konut-TOKİ ilişkisinin günümüz ve sonrası için düzenlenip geliştirilmesi amacıyla konunun hukuki boyutuyla incelenmesi önerilmektedir.

Sosyal konutlarla ilgili yapılan akademik çalışmalar ve uygulamalarda genellikle satılık konutlardan söz edilmektedir. Satılık konutlar dar gelirli için çoğu zaman ödemede yaşanan sıkıntılar nedeniyle sorun oluşturmakta, barınma gereksinimi borçlandırma yoluyla çözülmeye çalışılmaktadır. Sosyal konut uygulamalarında gerçekçi ve hızlı bir çözüm için kiralık sosyal konutlar üzerinde çalışmalar yapılması önemlidir.

Konuyla ilgili yapılan kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarından elde edilen verileri yalnızca durum tespiti için kullanmak yerine, kullanıcıların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda sosyal konutlarla ilgili iç mimarlık alanında çalışmalar yapılabileceği, bu alanda eksiklik olduğu görülmüştür.

Sosyal konutların kamusal yönetimle ilişkisine dair çok sayıda çalışma olmasına karşın, ekonomi alanında oldukça az çalışma yapıldığı görülmüştür.

SONUÇ

Çalışmada, TOKİ uygulamalarının sosyal konut kavramıyla birlikte ele alındığı ve sosyal konut kavramının disiplinler arası yönü öne çıkmıştır. Şehircilik ve Bölge Planlama alanındaki araştırmalardan elde edilecek verilerin yeterli olamayacağı, farklı disiplinlerin de konuya önem vermesi gerektiği ön görülmüştür. Sosyal konut kavramını ele alan çalışmaların büyük çoğunluğunda örnek alan incelemesi yapılmış, anketlerle kullanıcı memnuniyet düzeyleri belirlenmiş ve kullanım sonrası değerlendirme yapılmıştır. 2004 yılındaki kanun değişiklikleri sonrasında kentsel dönüşüm ve TOKİ uygulamalarında artış yaşanmıştır. TOKİ'nin yetki alanı arttıkça diğer uygulamaların çeşitlenmesiyle çalışmalar da buna bağlı olarak farklılaşmıştır. Bu alandaki çalışmalarda TOKİ konutları ile ilgili standartları belirlemek, maliyet araştırmak, öneri sunmak yerine genel olarak durum tespiti yapılmıştır. Yapılan durum tespitlerinin bugün ve ilerisi için önem arz ettiğini, kaynak oluşturduğunu unutmamak gerekmektedir.

Sosyal konut, toplu konut ve TOKİ'yi ele alan tez çalışmalarının 10 adeti (%50) fen bilimleri 10 adeti (%50) sosyal bilimler alanındayken incelenen makalelerde sosyal bilimler çalışmalarının 15 adet (%65,22), fen bilimleri çalışmalarının 8 adet (%34,78) olduğu görülmüştür. Tezlerde genellikle sosyal konut kavramı, toplu konut ve TOKİ uygulamalarının beraber değerlendirildiği, makalelerde ise yalnızca sosyal konut anahtar kelimesinin arandığı göz önünde bulundurulunca; sosyal konut kavramını TOKİ ve toplu konutlarla beraber incelemenin konuyu

fen bilimlerine daha çok yaklaştırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışma sonucunda coğrafya, hukuk, iç mimarlık ve ekonomi alanlarında sosyal konutlarla ilgili daha çok çalışma yapılabileceği görülmüştür. Buna ek olarak, daha fazla disiplinler arası çalışma yapılabileceği, farklı alanlarda uzmanlığı olan araştırmacıların birbirinden faydalanarak ortak çalışmalar ortaya koyabileceği görülmüştür.

Sonuç olarak ulusal literatürde özellikle 1987 sonrasında karşılaşılmaya başlanan “sosyal konut, toplu konut ve TOKİ” kavramlarına yönelik çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Çalışmaların şehircilik ve bölge planlama, mimarlık, kamu yönetimi alanları üzerinde yoğunlaştığı görülmekle beraber önerilen farklı bilimsel alanlarda da konunun gündeme gelmesi ve çalışmalarda yer verilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akalın, M. (2016). Sosyal Konutların Türkiye'nin Konut Politikaları İçerisindeki Yeri ve Toki'nin Sosyal Konut Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 107-123

Akalın, M. (2018). Kiralık Sosyal Konutlar: Türkiye'de Barınma Sorununun Çözümü İçin Yeni Bir Yöntem. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1) , 88-121

Akcan, E., Çınar, Ç. T. (2013). Ernst Reuter ve Türkiye'de Sosyal Konut / Ernst Reuter and Social Housing in Turkey . *Mülkiye Dergisi*, 36 (2-275) , 105-118 .

Altınsoy, A. (2013). *Sosyal Politika Aracı Olarak Konut Politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) uygulamaları*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy Khurami, E., Özdemir Sarı, Ö. B. (2020). Özel Kiralık Kesimde Boş Konut Birimlerinin Sosyal Konut Olarak Kullanılması Üzerine Bir Değerlendirme: Cevizlidere Mahallesi Örneği. *İDEALKENT*, Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı , 1156-1179

Aras, L. (2016). Günümüz Mimarlık Ortamına Geçmişten Katkılar: Pessac, CIAM ve Pruitt-Igoe . *Tasarım + Kuram*, 11 (20) , 19-34 .

Aslan, A. B. & Ercoskun, O. (2021). Yaşam Kalitesinin Arttırılması İçin Ekolojik Sosyal Konutta Yeni Bir Finansman Önerisi. *İDEALKENT*, 12 (32) , 182-207

Ayaz, O. (2019). *Sosyal konut uygulamalarının sosyo-ekonomik etkileri: Muğla ili TOKİ örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bektaş, Y. (2017). *Kentsel dönüşümde karma gelirli konut stratejisi ve Türkiye'ye özgü dinamikler: Ankara-Altındağ Gültepe Mahallesi örneği*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bengtsson, B. (2017). Socialbostäder och stigberoende. Varför har vi inte 'social housing' i Sverige?, *In Den motspänstiga akademikern*. Festskrift till Ingrid Sahlen,

Berg, B. L. Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. H. Aydın (Çev.Edt). Konya, Eğitim Kitabevi. Konya.

Bican, N.B. (2016). *Sosyal konutun geleceğini güvenceye almak: Alternatif bir yenilemeden öğrenmek / Gyldenrisparken, Danimarka*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bodur, A., Dulgeroglu Yuksel, Y. (2017). Social Housing Production in Terms of Constructive Demolition and Quality of Life: The Example of Istanbul . *Aksaray University Journal of Science and Engineering* , 1 (1) , 62-78

Bostanoğlu, Ö. (1995). Türk kentleşmesinde saat: 2000'e 5 kala "habitat". *Amme İdaresi Dergisi* (28)2: 81-107

Bozdoğan, Ö. (2019). *İstanbul Anadolu Yakası'ndaki sosyal konut uygulamalarına coğrafi bir bakış: Tuzla örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bozdoğan, Ö. & Doldur, H. (2020). İstanbul'un sosyal konut üretim alanlarından biri: Tuzla. *Türk Coğrafya Dergisi* (74), 135- 142.

Çağlayan, P. (2011). *Sosyal konut politikaları bağlamında bir değerlendirme: İstanbul ve Lizbon örneği*. Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çepni, S. (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, 5.Baskı, Trabzon.

Demirtaş, E. (2019). *Sosyal konut yarışmalarının mekansal kalite bağlamında değerlendirilmesi: Viyana örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Duman, B. & Çoşkun, İ. (2016). Politik Süreç Teorisi Çerçevesinde Tozkoparan'da Kentsel Dönüşüm Projesine Karşı Kolektif Bir Eylemin Olabilirliği. *İstanbul University Journal of Sociology* , 36 (2) , 575-616 .

Ece Kaya, B., Akıner, İ. (2022). Toplu Konut ve Sosyal Konut Üretiminin Küreselleşme Bağlamında İrdelenmesi: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler, *Kent Akademisi* , 15 (4) , 1789-1811 . DOI: 10.35674/kent.1079558

Emür, A. (1999). *Türkiye’de kentsel kiralık konut ve kiracı hanehalkları: Kiralık konut sektörü için geçerli alternatif politikalar*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erman, T. (2015). Neoliberal Kent Projeleri ve Konut Politikalarının Göçmen Mahalle ve Yaşamlarına Etkisi: Göç Çalışmalarına Yeni bir Araştırma Gündemi Denemesi. *İDEALKENT*, 6 (15) , 198-213 .

Gaber, M., Kara, C. (2020). Kentsel Komşuluk Sürdürülebilirliğinin Analizi: Göçmenköy Örneği, Lefkoşa. *YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 21-36

Gök, Y., Zaman, S. & Altaş, N. T. (2007). Aşkale Depremlerinden Sonra İnşa Edilen Konutların Sosyo-Ekonomik Yönden İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (18) , 111-133 .

Gülcan,E. (2020). *Alt gelir grubunun konut ihtiyacına çözüm olarak sosyal konut: Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) dar-orta gelir grubu için konut uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güler, M. (2019). *Belediyelerde kat karşılığı inşaat sözleşmeleri modeliyle kentsel dönüşüm: Ankara Altındağ Belediyesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Haffner, M., and M. Oxley. (2010). “Private Sector Involvement in Social Rented Housing.” Conference paper, Comparative Housing Research – Approaches and Policy Challenges in a New International Era, TU Delft, The Netherlands.

Hatiboğlu Eren,B. (2014). *Yoksul kadınlar için ‘sıcak yuva/özgür kent’ hayaliyle ‘imkânsız medeniyet’ TOKİ; Feminist sosyal çalışma ve kent içi yoksul alanların dönüşümü: Ankara, Aktaş mahallesi örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Herdem, B. (2021). Tarihsel Süreç Işığında Sosyal Konut Mekânları, *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 1 (1) , 53-67 .

Housing Europe. (2011). *Housing Europe Review 2012. Brussels: CECODHAS Housing Europe’s Observatory..*

İlksöy,B. (2015). *Kısıtlarla tanımlanan mimarlık: Kitlesele özelleştirme odaklı konut tasarımı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karaca, N. (2017). *TOKİ toplu konut uygulamalarında siteden mahalleye dönüşüm*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karakaş, B. (2015). Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Sosyal Konut Uygulamaları. *İş ve Hayat* , 1 (2) , 47-68

Karakoyun, N., Uzun, N. (2022), 2011-2022 Yılları Arasında Çevre Eğitimi İle İlgili Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi* , 7 (1) , 51-65 . DOI: 10.47479/ihead.1111586

Kapan, T. 2014. *Toplu konut ve yaşam tarzları: İstanbul Kayabaşı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, R. (1983), Toplu Konut, Konut Kooperatifleri ve Devlet, *Toplu Konut Sorunları ve Siyaseti, XIII. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları (25-26 Mart 1982)*, s.11-32, A.Ü. SBF. Yayınları, Ankara.

Kılıç, B. (2021). Sinemada “Rüya” ve “C Blok” Film Örnekleri Üzerinden Sosyal Konut Eleştirisi. *SineFilozofi* , 6 (12) , 1075-1096

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

King, P. (2006) *Choise And The End Of Social Housing*, London. The İnstitute Of Economic Affairs.

Koç, C. (2018). *Sürdürülebilir kentleşme politikalarında sosyal konutların yeri: Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Kunduracı, N. F. (2013). Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Konut Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 22(3), 53-77.

Malpass, P., and C. Victory. (2010). “The Modernisation of Social Housing in England.” *International Journal of Housing Policy* 10 (1): 3–18.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons

Navruz, G., Uysal, M. (2011). Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Sosyal Konutları Mekân Analizi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 27 (3) , 271-280 .

Olgun, H. (2017). Fransa’da Konut Politikası: Tarihi Süreç ve Bugünkü Durum. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6 (14) , 68-88

Oyebanji, A. O. (2014). *Development of a Framework for Sustainable Social Housing Provision (SSHP) in England*. Preston: University of Central Lancashire.

Özkan, Y., Altınsoy, A., Bingöl, U . (2017). Konut Konulu Makalelerin Sosyo-Politik Nitel Analizi 2005-2015 Dönüşümü. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 189-199 .

Ruben,D. (2019). *Türkiye’de sosyal konutun neoliberalleşmesi: Kayaşehir örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Sargın, H. (2014). Kolektifliğin Varoluşsal Mimarlığı: Dessau Dörtgen Konutlarına Görüngübilimsel Bir Yaklaşım. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (6) , 128-155

Savaş Yavuzçehre, P. (2016). Üniversitelerin Kentlerine Etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim-ler Fakültesi Dergisi*, 21 (1) , 235-250 .

Sev, A. P., Özgen, A. (2016). Türkiye’de gerçekleştirilen çok katlı toplu konutlar-da mekân standartlarının irdelenmesi (Ataşehir örneği), *Tasarım + Kuram* , 1 (1) , 28-35 . DOI: 10.23835/tasarimkuram.240829

Şahin, T. (2015). Social Support Services In Low-Income Housing Development Projects: A Case Study Of Community Preservation And Development Corporation (Cpdc) In The United States . *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0 (34)

Tanrıverdi Yerlikaya, B. (2019). *TOKİ’nin değişen rolünün kentsel gelişmeye etkileri; Ankara Gölbaşı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Taşar, M. O., Çevik, S. (2009). Sosyal Konut ve Konut Sektörüne Devlet Müdahalesi: Avrupa Ülkeleri ve Türkiye. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2) , 133-163

Terzi, H. M. (2021). Kimlik ve Kültür Oluşumunda Mekânsal Faktörler: Sovyet Toplumu ile Komün Evleri İlişkisi Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9 (28) , 226-247

The Construction Industry (Byggindustrin). (2014) Alla ska kunna bo i lvstranden (Everybody Shall be Able to Live in lvstranden,), 27/2014

Turan, İ. (2010). *T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) sosyal konut uygulamalarının (2003-10) sürdürülebilir mimarlık çerçevesinde değerlendirilmesi: Bezirganbahçe örneği*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türkoğlu, H. (1991). Housing for the urban poor, Proceedings, ENHR International Symposium, The Role of the Local and Central Governments in Housing Co-operatives: the Case of Turkey, B091-B100, İstanbul Türkiye.

Uğraş, İ. (2019). *Türkiye’de sosyal konut ihtiyacının giderilmesinde TOKİ’nin rolü: Şanlıurfa örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Uymaz, B. (2022). Pandemide Barınma. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 0 (67), 139-157

Yıldırım, A. (2021). *TOKİ konut üretimi ve toplumsal refah ilişkisi: Akdeniz Bölgesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Yıldırım, H. (2012). *TOKİ’ nin sosyal konut ve lüks konut projelerinin değerlendirilmesi: Ankara örneği*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://www.ekoyapidergisi.org/toplu-konut-uygulamalarinin-gelisimi> (Erişim Tarihi: 12.12.2022)

URL-2 <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi: 15.06.2022)

URL-3 <https://www.konutprojeleri.com/haberler/arsa-ofisi-nedir> (Erişim Tarihi: 12.12.2022)

URL-4 <http://i.toki.gov.tr/content/entities/main-page-slider/20191011095737969524-pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2022)

URL-5 <http://i.toki.gov.tr/content/images/main-page-slider/30102016230415-pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2022)

OY VERMEYE YÖNELİK TUTUMUN ÖNCÜLÜ VE ARDILI: Z KUŞAĞI SEÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Erol USTAAHMETOĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
ustaahmetoglu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0120-6057>

İsmail Tamer TOKLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
ittoklu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7848-4867>

<i>Atıf</i>	USTAAHMETOĞLU, E.; TOKLU, İ. T. (2023). OY VERMEYE YÖNELİK TUTUMUN ÖNCÜLÜ VE ARDILI: Z KUŞAĞI SEÇMENLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(1), 41-59.

ÖZ

Gelişen teknoloji ile yaygın kullanılan sosyal medya mecrası seçim kampanyaları için önemli iletişim ortamı haline gelmiştir. Özellikle okul çağında yer alan Z kuşağı temsilcilerinin bu mecrayı ileri düzeyde kullandıkları gözlemlenmektedir. Sosyal medya kullanımı ile ilgili bu araştırma için önerilen model geçmişte yapılmış çalışmaların Z kuşağı üzerinde genişletilmesi ile elde edilmiştir. Araştırmanın amacı siyasi ilgilenimin, siyasi mesajın sosyal medyada yayılmasına, siyasete olan güvene ve oy vermeye yönelik tutuma etkisini ve bu tutumun da seçmenin doğru kararı vermede kendine olan güvenine etkisini incelemektir. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak toplanan veriler SmartPLS yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda siyasi ilgilenimin, potansiyel seçmenlerin siyasi mesajı yayması üzerinde ve oy vermeye yönelik tutum üzerinde etkisini ortaya çıkarmıştır. Oy vermeye yönelik tutumun ise seçmenin doğru kararı vereceğine yönelik kendine olan güvenini etkilediği tespit edilmiştir. Araştırma Z kuşağı seçmenlerini etkilemede siyasi pazarlama stratejilerinin kullanımını önermektedir. Bu araştırmanın akademik ve siyasi

pazarlama uygulayıcıları için çeşitli katkıları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışma sosyal medya kullanımının Z kuşağının oy vermeye yönelik tutumu ve doğru kararı vermesine yönelik kendine olan güveni üzerindeki etkisini açıklamada bir çerçeve sunabilir. İkinci, Z kuşağı seçmeni sosyal medya kullanıcılarından toplanan veriler bilimsel öngörülere destek sağlayabilir. Üçüncü ise kararsız seçmenlere yönelik geliştirilmesi gereken stratejiler üzerine önerilere aracılık edebilir.

Anahtar Kelimeler: *Siyasi Pazarlama, Seçmen Davranışı, Siyasi İlgilenim, Oy Verme Tutumu.*

THE ANTECEDENTS AND CONSEQUENCE OF THE ATTITUDE TOWARDS VOTING: A RESEARCH ON THE Z GENERATION VOTERS

ABSTRACT

Social media, which is widely used with the developing technology, has become an important communication medium for election campaigns. It is observed that especially the representatives of the Z generation, who are of school age, use this medium at an advanced level. The model proposed for this research on social media use was obtained by extending the previous studies to the Z generation. The study aims to examine the effect of political involvement on the dissemination of political messages on social media, trust in politics, attitudes towards voting, and the effect of this attitude on the self-confidence of voters in making the right decision. The data collected using the convenience sampling method were analyzed with SmartPLS, a PLS-based structural equation modeling. The result of the study revealed the effect of political involvement on the dissemination of the political message by potential voters and the attitude towards voting. It has been determined that the attitude towards voting affects the self-confidence of the voters that they will make the right decision. The research suggests the use of political marketing strategies to influence Generation Z voters. This research has several contributions to academic and political marketing practitioners. First, it provides a framework to explain the impact of social media use on the attitude of generation Z towards voting and their self-confidence in making the right decision. Second, the data collected from generation Z social media users can support scientific predictions. Third, it can mediate suggestions on strategies that need to be developed for undecided voters.

Keywords: *Political Marketing, Voter Behavior, Political Involvement, Voting Attitude*

GİRİŞ

Sosyal medya ortamları son yıllarda seçim kampanyaları için önemli bir siyasi kampanya yönetim mecrası haline gelmiştir. Özellikle teknolojideki hızlı gelişmeler, internete erişiminin temel hak olarak kabul edilmeye başlanması ile internet erişiminin önündeki engellerin kısmen kalkması gibi nedenler internet kullanımının artmasına olanak sağladığı iddia edilebilir. Diğer yandan küresel çapta yaşam tarzını etkileyen COVID19 salgınının insanların hayatlarını internet tabanlı sürdürmeye sevk etmesi, insanların sosyalleşme veya bir yere ait olma ihtiyacını karşılamada sosyal medya ortamlarını daha fazla kullanmaya sevk etmiştir. Yapılan araştırmalar Z kuşağının % 76'sının Instagram'da yer aldığını, % 28'inin aktif olarak Youtube kullandığını, yine Z kuşağı içinde Twitter kullananların oranının ise % 37 olduğunu belirtmektedir (URL-1). Bu gelişmeler temelinde siyasi partiler için sosyal medya özellikle Z kuşağı ile etkileşim kurmak için ideal bir mecra olarak görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tahminlerine göre 2023 seçimlerinde 64 milyon seçmenin oy kullanması beklenmektedir. 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu yaklaşık 85 milyon kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus yaklaşık 13 milyon kişi yani nüfusun yaklaşık %16'sını Z kuşağının oluşturacağı hesaplanmaktadır (URL-2). Türkiye'de yapılan bir önceki 2018 seçimlerde Z kuşağı oranı %7 iken, 2023'te bu oran 16'ya yükselecek ve bu oluşan yeni demografik yapının seçim sonuçları üzerinde çok daha belirleyici rol oynayacağı söylenebilir. Yapılan araştırmalara göre, Z kuşağının oy tercihlerinden söz edilirken, bu gençlerin %87,5'inin, ebeveynlerinin tercihlerini yönlendirmelerine izin vermeyecekleri belirtilmektedir (URL-1). Bu gençlerin daha çevreci, daha merhametli, daha hassas ve daha bilinçli bir şekilde tercihlerini ortaya koyacakları dile getirilmektedir (URL-3). Seçimlerde ilk defa oy kullanacak Z kuşağının toplam seçmen içindeki payı dikkate alındığında bu kuşağın kendine özgü bakış açısı ile siyaset sahnesindeki değişime öncülük etme kapasitesinin hayli yüksek olduğu ortadadır. İktidara gelmek için %50 üzeri oy aldıklarında başkanlığı kazandığı ya da %7 oy alamadıkları durumda meclise giremeyecekleri göz önüne alındığında yeni seçim sisteminde siyasi partiler için 1 kişilik farkın zafer ya da hezimet ile eş değer olduğu kritik seçimler göz önünde bulundurulduğunda da Z kuşağının oy vermeye yönelik tutum ve güveni daha da önem kazanmaktadır. Siyasi partiler durumun hassasiyetinin farkında oldukları için seçim döneminde Z kuşağı için özel stratejiler geliştirmeye odaklanmaktadır.

Z kuşağı daha özgür, daha ben merkezli ve dijital teknolojilerle tam bir akıcılık ve konfor alanına sahiptir (Kotler ve Armstrong, 2020). Türkiye'de ise Z kuşağının (1997-2012) esneklik/uyum yeteneği, yaratıcılık, görev alanında uzmanlık, teknolojiye meraklı olma, eleştirel düşünme, merak/büyüme odaklı düşünce

yapısı, statükoya başkaldırma cesareti, uyumlu değerler ve kapsayıcı olma gibi tipik özellikler bakımından X kuşağından farklı olduğu iddia edilmektedir (URL-3).

Sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda, sosyal medya ortamlarının siyasi ilgilenimi nasıl etkileyebileceğine dair bir resim oluşturmaya yeni başlandığı izlenmektedir. Geçmiş çalışmalarda sosyal medya kullanıcılarının siyasi ilgilenimleri-nin sosyal medyada siyasi mesajı yayma eğilimi, siyasete olan güven üzerindeki etkisine ve oy vermeye yönelik tutum üzerindeki ilişkisi üzerindeki etkisine fazla ilgi gösterilmemiştir. Yine siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğiliminin oy verme-ye yönelik tutum ve siyasete olan güven üzerindeki etkisi de ele alınmamış bir konudur. Son olarak oy vermeye yönelik tutum acaba seçmenlerin kendilerine olan güven konusunda nasıl etkilediği merak konusudur. Bu araştırma geçmiş araştırma bulgularını genişleterek, sosyal medya kullanımının siyasi ilgilenim üzerindeki etkisini, siyasi mesaj paylaşmanın oy verme tutumuna etkisini ve oy vermeye dair tutumun seçmenin oy verme kararına duyduğu güven üzerindeki etkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

Son yıllarda, ABD'nin vatandaşlarının refahını etkileyen konularda artan bölünmesine tanık olunmaktadır. Amerikalıların göçmenlik, iklim değişikliği ve kürtaj gibi konularda farklı yönde aşırı tutumlara sahip olduğu görülürken, bu tür konu-ların ABD'ndeki başkanlık seçimlerinde sonucu etkileyici belirleyiciler arasında olacağı muhtemeldir. ABD'de açıklanan anket sonuçlarına dayanarak, başkanlık seçimlerinin sonucu, kilit konularda en farklı görüşlere sahip olma eğiliminde olan iki ana partinin destekçileri tarafından belirlenmemektedir (Mayer, 2007). Aksine, sonraki dört yıl boyunca Beyaz Saray'ı yönetecek kişiyi büyük olasılık-la belirleyecek olanlar kararsız seçmenlerdir (Liu, et al., 2021). Türkiye'de de benzer tartışmaların yapıldığını; göçmen sorunu, ekonomik sorunlar, dış politika yaklaşımları, adalet sistemi gibi sorunlar karşısında iki ana ittifak bloğunun da birbirine karşı belirgin bir üstünlük sağladığı görünmemektedir. Bu nedenle orta-ya çıkan kararsız seçmen kitlesi ile Z kuşağının oldukça belirleyici bir konumda olması olasıdır.

ABD'de, iki büyük partinin önemli konulardaki duruşunun kamuoyuna iletilmesinde sosyal medya etkili olmasına rağmen, genellikle önyargılı görüşleri ve seçmeni manipüle edici bilgiler nedeniyle eleştirilirler. Günümüzde kitle iletişim araçlarının güvenilirliğini eleştiren pek çok kişi, medyanın bir siyasi partiye orantısız desteğini gösteren araştırmalara atıfta bulunarak hoşnutsuzluklarını ifade etmek için sıklıkla “trol”, “sahte haberler” ve “propaganda medyası” gibi terimler kullanmaktadırlar (Bennett ve Livingston, 2018). Genel hatları ile geleneksel medyanın ön yargılı olduğu iddiasına paralel olarak sosyal medya hakkında da güvenilirliklerine dair ciddi iddialar yer almaktadır. Facebook ve Google gibi siyasi mesajların yayılması için kullanılan başlıca sosyal medya

platformlarında, bir siyasi partinin adaylarını ve görüşlerini destekleyenlerin mesajlarının yayımlanmasına izin verilirken, mesajların sansürlendiği ve başka bir partinin destekçileri tarafından yayımlanan bilgilerin kısıtlandığı da iddia edilmektedir (Barrett ve Sims, 2021). Bütün bunlar seçmenlerin hakikatin ne olduğunu kavramasını zorlaştırmasına yol açmaktadır. Bu aynı zamanda sosyal medya paylaşımlarının güvenilirliği ve inandırıcılığını da etkilemektedir.

Sosyal medyanın Z kuşağı seçmenlerinin siyasi ilgilenimleri, oy vermeye yönelik tutumları, oy vermeye dair kendilerine olan güvenlerini etkileyen değişkenler ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler hakkındaki sınırlı deneysel kanıtlar, aşağıdaki araştırma sorularını gündeme getirmemize aracı olmuştur: Çalışmada cevap aranan ilk araştırma problemi; “siyasi ilgilenim düzeyi ile sosyal medyada siyasi mesaj paylaşma veya yayma arasında nasıl bir ilişki vardır?”, “Z kuşağının siyasi ilgilenim düzeyi siyasete olan güveni nasıl etkilemektedir?” ve “Z kuşağının siyasi ilgilenim düzeyi ile oy vermeye yönelik tutum arasında nasıl bir ilişki vardır?”. Çalışmada cevap aranan ikinci araştırma problemi; “Z kuşağının siyasi mesajları sosyal medya üzerinden yaymaları ile oy vermeye yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır ve bu durum siyasete olan güveni nasıl etkilemektedir?”. Çalışmada cevap aranan üçüncü araştırma problemi; “Oy vermeye yönelik tutum seçmenin oy verirken doğru kararı verdiğine dair kendine güvenini nasıl etkileyecektir?” biçiminde oluşturulmuştur. Bu araştırma sorularına verilecek yanıtların hem teorik çalışma yapanların hem uygulayıcıların hem de politika yapıcıların ilgisini çekeceği umulmaktadır.

Bu çalışmada ileri sürülen hipotezlere destek sunması açısından Sosyal Yargı Kuramı (Sherif & Hovland, 1961) ve Geri Tepme Etkisi (Nyhan ve Reifler, 2010) Kuramı’ndan yararlanılmıştır. Yani çalışmaya konu olan hipotezler bu iki kurama dayandırılmıştır. Tüketicinin mevcut tutumuyla uyumlu yeni ve farklı ikna edici iletiyi kabul etme düzeyi tüketicinin mevcut tutumuyla uyumsuz bir iletiyi kabul etme düzeyinden daha yüksektir (Sherif & Hovland, 1961). Yine siyasi bir konuda bir olguya kesin olarak inanmış kişiler için gerçek bir sosyal medya paylaşımı tutum değişimine yol açmamaktadır. Yalan olduğu kanıtlanmış bir sosyal medya paylaşımına rağmen insanların doğru tutumu geliştirmedikleri ispat edilmiştir (Nyhan ve Reifler, 2010). ‘Geri Tepme Etkisi’ verilen kurama göre bir olguya yalan olsa bile bir kere olumlu tutumlar geliştirmiş ya da inanmış birini verilerle ikna etme çabası o kişinin mevcut tutumuna daha sıkı sarılmasına sebep olmaktadır (Nyhan ve Reifler, 2010).

Araştırmada öncelikle literatür taraması ile siyasi ilgilenim, siyasi mesajın yayılması ve oy vermeye yönelik tutuma dair mevcut bulgular tartışılmış ve araştırma hipotezleri öne sürülmüştür. Metodoloji kısmı veri toplama yöntemi, örnekleme, ölçekler, araştırmanın tanımsal bulguları, hipotezlerin testi ve kısa tartışmaları içermektedir. Son kısımda ise sonuç ve öneriler ile araştırma tamamlanmıştır.

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI VE HİPOTEZ GELİŞTİRME

Siyasi İlgilenim

Seçmenlerin bilgi edinmek için sosyal medyayı kullanması tercihleri arasındadır. Siyasi bilgiye katkıda bulunmak, yayımlamak, araştırmak ve bilgi tüketmek için sosyal medya sitelerinde aktif olarak yer alabilirler. Seçmenler sosyal medyadan elde edilen bilgilere olan inançları arttıkça bu kaynaklardan elde edilen bilgilere daha fazla güveneceklerdir. Bu nedenle sosyal medyada sunulan belirli bilgilerin kalitesine olan güven, sosyal medya kullanım yoğunluğu üzerinde etkili olacaktır. Siyasi ilgilenim kavramını, “seçmenlerin siyaseti hayatlarının merkezi parçası, anlamlı ve ilgi çekici bir nesnesi olarak görme derecesi ve onlar için öneminin göstergesi” biçiminde tanımlamak mümkündür (Lee, 2020). İlgilenimin bir kişinin tutumunun ilgilenimden etkilendiği iddiasına dayanarak, ilgilenimin tutumla olumlu bir şekilde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Ajzen ve Fishbein, 1977). Seçmenlerin sosyal medya üzerinden mizahi siyasi göndermeler ile etkileşime girip girmemelerinde siyasi ilgilenim düzeyi etkilidir. İlgilenim düzeyi yüksek katılımcıların mizahi göndermeler (taşlama) karşısında genel ilgilenim düzeyleri artmıştır. Bununla beraber düşük ilgilenim grubundaki seçmenlerde mizahi siyasi taşlamaların daha fazla dikkati çekerek ilgilenimin artışına yol açmada yardımcı olmuştur. Genel olarak mizahi sosyal medya paylaşımlarının siyasi bilgi edinme ve siyasi ilgilenime fayda sağlayabileceği belirtilebilir (Heiss, 2022). Daha spesifik olarak sosyal medya kullanıcılarının “ait olma ihtiyaçları” ve sosyal medya ortamlarına yönelik “algılanan kullanım kolaylığı”, siyasi ilgilenimlerini önemli ölçüde artırmakta ve oy kullanmaya yönelik tutumlarını ve oy verme kararlarına olan güvenlerini daha da artırmaktadır (Lee, 2020).

Bunun yanı sıra sosyal medyada siyasal pazarlama, siyasi adayların seçmenlerle ilişkilerini geliştirmeleri ve kamuoyu güvenini güçlendirmeleri için bir seçenektir. Sosyal medyanın insanları siyasi faaliyetlere katılmaları için etkileyebileceğini varsayılmaktadır. Sosyal medya hesapları üzerinden siyasi reklam şeklinde pazarlama faaliyetleri seçmenlerin seçim kampanyalarına yönelik ilgilenimine olumlu katkı sağlamıştır (Çiftçi, 2021). Z kuşağı da sosyal medya üzerinden siyasi bilgi toplayıp tutum geliştirebilmektedir (Hamid vd., 2022).

Yapılan çalışmaların birinde muhalefet tarafından yürütülen olumsuz kampanyanın, hükümetin yürüttüğü olumlu kampanya kadar inanıldığını göstermektedir. Yine buradan ortaya çıkan sonuç, seçmenin siyasi ilgilenim ve tutum geliştirmesi üzerinde olumlu dil kullanan kampanyanın daha etkili olduğudur (O’cass, 2002). Katılımcıların ilgilenim düzeyleri arttıkça bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler verme olasılığı artmaktadır. Nitekim yapılan bir çalışmada kişinin siyasi ilgilenimi arttıkça, sosyal medya üzerinden siyasi mesajlara yönelik tepkilerinin de arttığı belirtilmektedir (Kushin ve Yamamoto,

2010; Kim vd.,2016). Bunlar genellikle yorum yapma, mesajı beğenme, paylaşma gibi tepkileri ifade eder. Buraya kadar yapılan çalışma bulgularından hareketle araştırmanın ilk hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H1. Siyasi ilgilenim (SI) siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimini (SMY) etkiler.

H2. Siyasi ilgilenim (SI) siyasete olan güveni (SOG) etkiler.

H3. Siyasi ilgilenim (SI) oy vermeye yönelik tutumu (TT) etkiler.

Siyasi Mesajın Yayılması

Sosyal medya üzerinden yapılan iletişim faaliyetlerinin hedef kitleler ya da geniş seçmen kitleleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi, çeşitli alanlardaki uygulayıcıların, yasa koyucuların ve bilim insanlarının uzun süredir ilgisini çekmektedir. Siyasi mesajın etkinliği, çok geniş kitlelere ulaşabilme ve onları etkileyebilme yeteneği ile ölçülebilir. Bu yüzden siyasi pazarlama yöneticileri sosyal medyada beğenilip paylaşılacak içerikler üretmeye gayret ederler.

Siyasi mesajın yayılması ile tutum değişikliği ve siyasete olan güven arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Yani olduğu kanıtlanmış bir sosyal medya paylaşımına rağmen insanların yanlış terki edip doğru tutumu benimsedikleri gözlenmemiştir (Nyhan ve Reifler, 2010). Eğer seçmenler kararsız ise siyasi görüşlerini etkilemede sosyal medyanın diğer kaynaklara göre olası güçlü etkileri ortaya konulmaktadır (Mathur ve Moschis, 2022). Sosyal medyada potansiyel seçmenlerin siyasi mesajı yayması ile genç seçmenlerin siyasi ilgilenim, siyasi bilgi ve siyasi etkinlikleri arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu belirtilmektedir. Genel olarak, bulgular, özellikle genç seçmenler arasında siyasi ilgilenimin sosyal medya kullanımı yoluyla artırılabilirliğini ortaya koymaktadır (Dankwah ve Mensah, 2021). Sosyal medya kullanımının siyasal ilgilenim inşa etmeye ve sosyal medyada mesajı yayma eğilimine yardımcı olabileceği de öne sürülmektedir (Strandberg, 2013).Yapılan çalışma bulgularından hareketle araştırmanın bu kısımdaki hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H4. Siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) oy vermeye yönelik tutumu (TT) etkiler.

H5. Siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) siyasete olan güveni (SOG) etkiler.

Oy Vermeye Yönelik Tutum

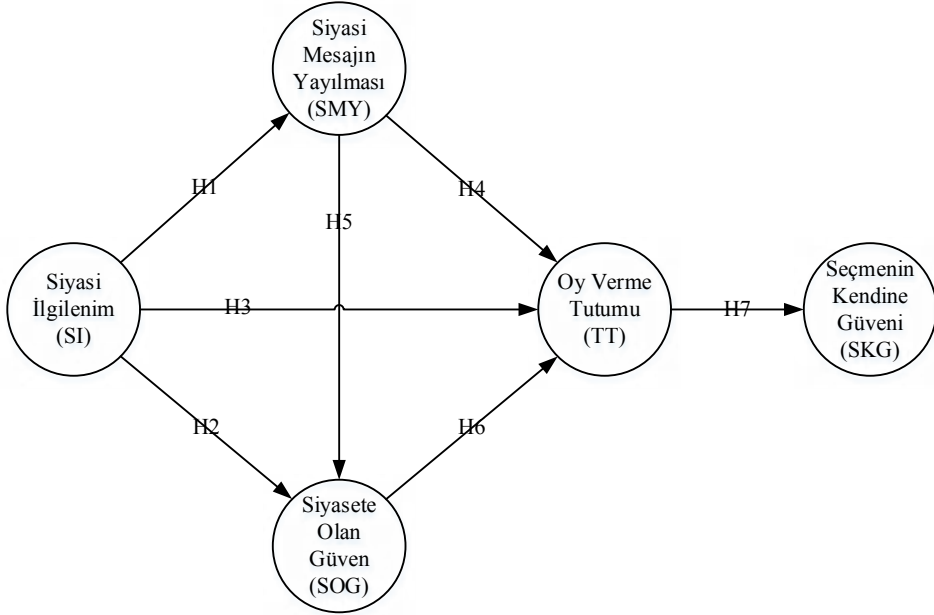
Olumsuz siyasi mesajlara karşı seçmenler olumsuz tutum ve oy verme niyeti geliştirmektedirler (Pinkleton vd., 2002). O’Cass ve Pecotich (2005) ile Zechman (1979) her ikisi de düşük siyasi ilgilenime sahip seçmenlerin oy tercihlerinde

doğru kararı vereceklerine dair kendilerine olan daha düşük güven düzeyine sahip olacağını belirtmişlerdir. Bu çalışma bağlamında Z kuşağı temsilcilerinin siyasete güvenleri arttıkça oy vermeye yönelik olumlu tutum geliştirecekleri yönündeki beklentiyi test etmek için hipotez geliştirilmiştir. Bir diğer hipotez ise oy vermeye yönelik tutum olumlu bir yapıya büründükçe seçmenin sandıkta en doğru kararı vereceğine dair güveni olumlu yönde etkilenir. Yukarıda ifade edilen araştırma bulgularından yola çıkarak aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H6. Siyasete olan güven (SOG) oy vermeye yönelik tutumu (TT) etkiler.

H7. Oy vermeye yönelik tutum (TT) seçmenin doğru karar vermede kendine olan güveni (SKG) etkiler.

Araştırmada test edilecek olan 7 hipotez ve bu hipotezler için önerilen teorik model gösterimi Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Önerilen kavramsal modele göre, siyasi ilgilenim (SI), siyasi mesajın yayılması (SMY), siyasete olan güven (SOG) ve oy vermeye yönelik tutum (TT) üzerinde etkilidir. Siyasi mesajın yayılması (SMY) siyasete olan güven (SOG) ve oy vermeye yönelik tutum (TT) üzerinde etkilidir. Siyasete olan güven de oy vermeye yönelik tutum (TT) üzerinde etkilidir. Oy vermeye yönelik tutum (TT)

da seçmenin kendine olan güveni (SKG) üzerinde etkilidir. Buna göre araştırma modeli aşağıdaki metodoloji ile test edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçekler için literatüre başvurulmuştur. Siyasi ilgilenim (SI) ölçeği için O'cass (2002) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 6 ifadeden oluşan ölçek 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Siyasi mesajın yayılması (SMY) ölçeği için Dankwah ve Mensah (2021) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 4 ifadeden oluşan ölçek 7 aralıklı Likert ile ölçülmüştür. Siyasete olan güven (SOG) ölçümü için Pinkleton, Ume Austin (2002) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 5 ifadeden oluşan ölçek 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Oy vermeye yönelik tutum (TT) ölçümü için Pinkleton, Ume Austin, (2002) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 4 ifadeden oluşan ölçek 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Siyasete olan güvenin (SOG) ölçümü için Pinkleton, Ume Austin, (2002) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 5 ifadeden oluşan ölçek 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Seçmenin doğru kararı vermede kendine olan güvenin (SKG) ölçümü için O'cass (2002) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 3 ifadeden oluşan ölçek 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Anket formunda hiç katılmıyorum 1 ve tamamen katılıyorum 7 olarak sayısallaştırılmıştır. Soru formuna 14 adet ön anket sonucunda elde edilen geri bildirimle son şekli verilmiştir. Araştırma bağlamında kullanılan ölçek ifadeleri Ek'te yer almaktadır.

Veriler Doğu Karadeniz Bölgesinde kolayda örnekleme yöntemi ile erişilen üniversite öğrencileriyle yapılan çevrimiçi anket ile toplanmıştır. Veri toplama metodu olarak anket yöntemi kullanılmış ve 2022 yılı mayıs ayında çevrimiçi anketler uygulanmıştır. Çevrimiçi anketler GoogleSurvey üzerinden tanımlanmış ve haberleşme grupları (kısa mesaj, MMS, WhatsApp) üzerinden ulaşılabilen fakülte ve bölüm öğrenci gruplarına ankete katılma daveti gönderilmiştir. Araştırmaya 115 kişi katılmış ancak geçerli olan 92 örneklem ile hipotezler test edilmiştir. SmartPLS minimum örneklem büyüklüğü tahmininde küçük örneklem ile çalışılabileceği literatürde vurgulandığı (Kock ve Hadaya, 2018) için bu çalışmada da örneklem büyüklüğü yeterli görülmüştür.

Modelin testinde SmartPLS yapısal eşitlik modellemesi analizi kullanılmıştır. Yöntem az sayıdaki örnekleme çalışabilmesi, verilerde normallik ve homojenlik gereksinimleri duymaması (Hair vd., 2014) nedeniyle tercih edilmiştir.

ANALİZLER VE HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tanımsal istatistikler Tablo 1’de verilmektedir. Araştırmaya toplam 92 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-25 arasında değişmektedir. %51,1’i (47 kişi) kızlardan, kalan %48,9’u (45 kişi) da erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların hepsi bekar olduklarını belirtmişlerdir. Öğrenim durumuna göre katılımcıların %13’ü (12 kişi) lise, %47,8’i (44 kişi) ön lisans ve %39,1’i (36 kişi) lisans eğitimini almaktadır. Katılımcıların %31,5’i (29 kişi) düşük, %60,9’u (56 kişi) orta ve %7,6’sı (7 kişi) yüksek gelir düzeyine sahiptir. Katılımcılar sosyal medya kapsamında Twitter, Instagram, Facebook, Youtube ve Tiktok’u kullandıklarını belirtilmişlerdir. Sosyal medya kullanım sıklığına göre, günde birkaç kez kullananlar %91,3’ünü (84 kişi), günde bir kez kullananlar %4,3’ünü (4 kişi) ve haftada birkaç kez kullananlar ise %4,3’ünü (4 kişi) oluşturmaktadır. Sosyal medyada ne sıklıkta paylaşım yaptıkları sorusuna katılımcıların %12’si (11 kişi) günde bir veya daha fazla, %30,4’ü (28 kişi) haftada birkaç kez, %57,6’sı (53 kişi) haftada en az bir kez şeklinde yanıt vermişlerdir.

Tablo 1. Tanımsal İstatistikler

Demografik Değişkenle		Frekans	%
Yaş	18	7	7,6
	19	11	12,0
	20	22	23,9
	21	18	19,6
	22	12	13,0
	23	16	17,4
	24	3	3,3
	25	3	3,3
	Cinsiyet	Kız	47
Erkek		45	48,9
Medeni Durum	Bekar	92	100,0
Öğrenim Durumu	Lise	12	13,0
	Ön lisans	44	47,8
	Lisans	36	39,1
Gelir Düzeyi	Düşük	29	31,5
	Orta	56	60,9
	Yüksek	7	7,6

Sosyal medya kullanma sıklığı	Günde birkaç	84	91,3
	Günde bir	4	4,3
	Haftada birkaç	4	4,3
Sosyal medyada paylaşım sıklığı (tutum, beğeni, içerik yükleme vs)	Günde bir veya fazla	11	12,0
	Haftada birkaç kez	28	30,4
	Haftada en az bir	53	57,6

Ölçüm Modeli

İlk önce yapıların geçerlilikleri, ifadelerin ve ölçeğin güvenilirliği araştırılmıştır. Değişkenlerin güvenilirliğinde gizil yapıların faktör yükleri olması gereken minimum 0,50 kriteri ile incelenmiştir (Hulland, 1999). Bitişme geçerliliğinde değişkenlerin güvenilirliğine, kompozit güvenilirliğe ve AVE açıklanan ortalama varyansına bakılmıştır. Yapılan değerlendirme ile faktör yüklerinin yeterli güvenilirlikte olduğu doğrulanmıştır. Kompozit güvenilirliğin Cronbach'ın Alfa katsayısına tercih edilmesini literatür önermektedir (Bagozzi ve Yi, 1988; Hair vd., 2012). Her iki güvenilirlik değerlerinin yeterli olduğu doğrulanmıştır. Bitişme geçerliliği için AVE değerleri kullanılmaktadır, minimum 0.50 olması gerekmektedir. Bitişme geçerliliği de bu kriteri sağladığından doğrulanmıştır. Modeldeki değişkenlerde “Multicollinearity” olarak adlandırılan Çoklu Doğrusallık durumu incelenmiştir. Tüm değişkenlerdeki maddelerin VIF değerleri ($1,554 < VIF < 4,556$) limitin ($VIF < 5$) altında olduğu için “Multicollinearity” olmadığı doğrulanmıştır. Tablo 2 doğrulanan ölçüm modeli sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 2. Ölçüm Modeli Değerleri

Gizil Değişken	İfadeler	Yükler	Cronbach Alpha	Kompozit Güvenilirlik	AVE
Siyasi İlgilenim (SI)	SI1	0,835	0,919	0,937	0,712
	SI2	0,855			
	SI3	0,892			
	SI4	0,831			
	SI5	0,771			
	SI6	0,874			
Siyasi Mesajın Yayılması (SMY)	SMY1	0,775	0,837	0,891	0,673
	SMY2	0,877			
	SMY3	0,874			
	SMY4	0,747			

Oy Vermeye Yönelik Tutum (TT)	TT1	0,878	0,876	0,915	0,729
	TT2	0,885			
	TT3	0,810			
	TT4	0,840			
Siyasete olan Güven (SOG)	SOG1	0,834	0,861	0,898	0,637
	SOG2	0,780			
	SOG3	0,817			
	SOG4	0,782			
	SOG5	0,777			
Seçmenin Kendine Güveni (SKG)	SKG1	0,950	0,857	0,933	0,874
	SKG3	0,919			

Ayrışma geçerliliğini doğrulamak için Fornell ve Larcker (1981) kriteri kullanılmıştır. Tablo 3 Ayrışma geçerliği test sonuçlarını vermektedir. Tabloya göre modelin Ayrışma geçerliliği doğrulanmıştır.

Tablo 3. Fornell-Larcker analizi

	SI	SKG	SMY	SOG	TT
SI	0,844				
SKG	0,354	0,935			
SMY	0,579	0,375	0,820		
SOG	0,161	0,149	0,253	0,798	
TT	0,482	0,679	0,417	0,155	0,854

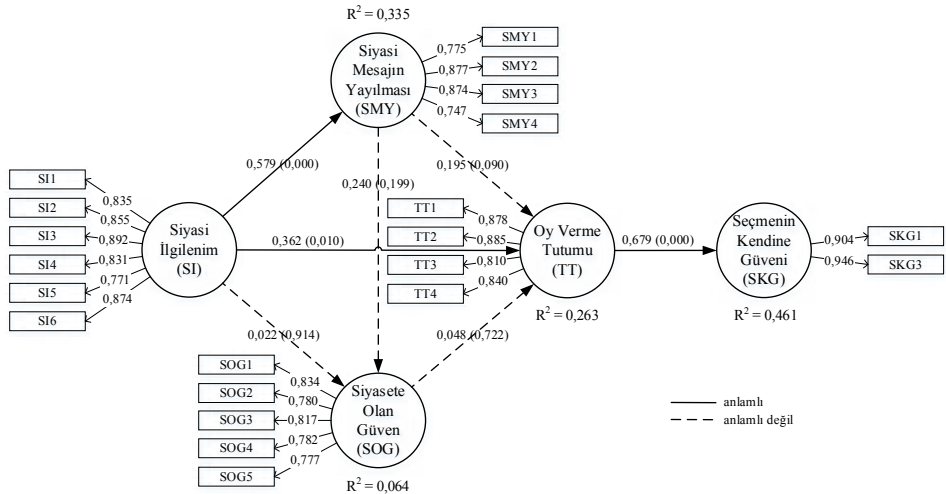
Yapısal Model

Ölçüm modeli değerlendirildikten sonra yapısal model incelenmiştir. Burada yapısal model, Yol katsayılarına (β değerleri), t değerlerine, Etki boyutuna (f^2 : Effect size), Belirleme katsayısına (R^2 : Coefficient of determination) ve Öngörücü alaka düzeyine (Q^2 : predictive relevance) dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Hipotezlerin istatistiksel anlamlılığı için T-İstatistiğinden yararlanılmıştır. Siyasi ilgilenim (SI) ile siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) arasındaki yol ($Std\beta = 0,579$; $t = 7,999$; $p = 0,000$) sonuçları anlamlı olduğundan H1 hipotezinin desteklendiği görülmüştür. Siyasi ilgilenim (SI) ile siyasete olan güven (SOG) arasındaki yol ($Std\beta = 0,022$; $t = 0,108$; $p = 0,914$) sonuçları anlamlı olmadığından H2 hipotezinin desteklenmediği görülmüştür. Siyasi ilgilenim (SI) ile oy vermeye yönelik tutum (TT) arasındaki yol ($Std\beta = 0,362$; $t = 2,589$; $p = 0,010$) sonuçları anlamlı olduğundan H3 hipotezinin desteklendiği görülmüştür.

Siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) ile oy vermeye yönelik tutumu (TT) arasındaki yol ($\text{Std}\beta = 0,195$; $t = 1,701$; $p = 0,090$) sonuçları anlamlı olmadığından H4 hipotezinin desteklenmediği görülmüştür. Siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) ile siyasete olan güven (SOG) arasındaki yol ($\text{Std}\beta = 0,240$; $t = 1,287$; $p = 0,199$) sonuçları anlamlı olmadığından H5 hipotezinin desteklenmediği görülmüştür. Siyasete olan güven (SOG) ile oy vermeye yönelik tutum (TT) arasındaki yol ($\text{Std}\beta = 0,048$; $t = 0,356$; $p = 0,722$) sonuçları anlamlı olmadığından H6 hipotezinin desteklenmediği görülmüştür. Oy vermeye yönelik tutum (TT) ile seçmenin doğru karar vermede kendine olan güveni (SKG) arasındaki yol ($\text{Std}\beta = 0,679$; $t = 9,729$; $p = 0,000$) sonuçları anlamlı olduğundan H7 hipotezinin desteklendiği görülmüştür.

Modeldeki açıklayıcı gücün tahmininde R^2 değerlerine bakılmıştır. Siyasi ilgilenimin (SI), siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimindeki (SMY) varyansı $R^2 = 0,335$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,327$) oranı ile açıkladığı görülmüştür. Siyasi ilgilenimin (SI) ve siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğiliminin (SMY), siyasete olan güvendedeki (SOG) varyansı $R^2 = 0,064$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,043$) oranı ile açıkladığı görülmüştür. Siyasi ilgilenimin (SI), siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğiliminin (SMY) ve siyasete olan güvenin (SOG), oy vermeye yönelik tutumdaki (TT) varyansı $R^2 = 0,263$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,238$) oranı ile açıkladığı görülmüştür. Oy vermeye yönelik tutumun (TT), seçmenin doğru karar vermede kendine olan güvendedeki (SKG) varyansı $R^2 = 0,461$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,455$) oranı ile açıkladığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre önerilen model oy verme davranışını açıklamada yeterli güce sahiptir. Söz konusu ilişkiler Şekil 2 revize yapısal modelinde göstermektedir.

Şekil 2. Revize Yapısal Modeli

R²'ye ilave olarak modeli desteklemeye dayalı olarak modelin uygunluğu için Q²'yi (Predictive Relevance) analizi de yapılmıştır. Şayet Q² değeri 0 değerinden büyükse, gizil dış yapıların gizil iç yapılar için yüksek öngörücü alaka (tahmin) düzeyine sahip olduğu genel kabuller arasındadır (Hair vd., 2014). Q² değeri, siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) için 0,213; siyasete olan güven (SOG) için 0,022; oy vermeye yönelik tutum (TT) için 0,176 ve seçmenin doğru karar vermede kendine olan güveni (SKG) için 0,379 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. T İstatistikleri

Hipotez	Stdβ	Örnek Ortalaması	Standart Hata	T İstatistiği	p değeri	f ² değeri	Sonuç
H1: SI@SMY	0,579**	0,585	0,072	7,999	0,000	0,503	Desteklendi
H2: SI@SOG	0,022	0,036	0,207	0,108	0,914	0,000	Desteklenmedi
H3: SI@TT	0,362**	0,386	0,140	2,589	0,010	0,118	Desteklendi
H4: SMY@TT	0,195	0,177	0,115	1,701	0,090	0,033	Desteklenmedi
H5: SMY@SOG	0,240	0,232	0,187	1,287	0,199	0,041	Desteklenmedi
H6: SOG@TT	0,048	0,044	0,134	0,356	0,722	0,003	Desteklenmedi
H7: TT@SKG	0,679**	0,679	0,070	9,729	0,000	0,857	Desteklendi

**p < 0,01

f² etki değerleri incelendiğinde Cohen'in (1988) kılavuzuna göre, f² ≥ 0,02, f² ≥ 0,15, ve f² ≥ 0,35 sırasıyla küçük, orta ve büyük etki boyutunu temsil eder. Buna göre, siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğilimi (SMY) üzerinde siyasi ilgilenimin (SI) büyük, oy vermeye yönelik tutum (TT) üzerinde siyasi ilgilenimin (SI) küçük, siyasete olan güvende (SOG) ve oy vermeye yönelik tutum (TT) üzerinde siyasi mesajı sosyal medyada yayma eğiliminin (SMY) küçük, seçmenin doğru karar vermede kendine olan güven (SKG) üzerinde de oy vermeye yönelik tutumun (TT) büyük etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yukardaki Tablo 4 Hipotez testleri ile etki değerlerinin sonuçlarını özet olarak vermektedir.

SONUÇ

Sosyal medya ortamları siyasi iletişim kampanyalarının önemli mecralarından biri haline gelmiştir. Teknolojinin geldiği yer ve kritik seçimler nedeniyle, sosyal medya ortamlarının siyasi ilgilenim üzerindeki etkisi, akademik araştırmacılar ve siyasetle ilgili yöneticilerden büyük ilgi görmektedir. Bu ilginin temelinde ise Z nesli seçmenin seçim sonuçlarını ve dolayısı ile ülkenin geleceğini şekillendirebilecek sayısal orana sahip olması bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında önerilen model ile Z nesli seçmenin oy verme tutumuna yönelik öncülleri ve ardılı arasındaki etkileşim araştırılmıştır. Modele göre siyasi ilgilenim siyasi mesajın yayılmasını, siyasete olan güveni ve oy verme tutumunu etkiler. Siyasi mesajın yayılması siyasete olan güveni ve oy vermeye yönelik tutumu etkiler. Siyasete olan güven de oy vermeye yönelik tutumu etkiler. Oy vermeye yönelik tutum da seçmenin kendine olan güvenini etkiler. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, siyasi ilgilenim siyasi mesajın yayılmasını etkiler. Bu bulgu literatür (Kushin ve Yamamoto, 2010) çalışması ile uyumludur. İlgilenim arttıkça bir konuya olan alaka düzeyi de artış göstermektedir. Bu durumda siyasi partilerin seçmenlerinin siyasi ilgilenim düzeylerini yükseltmesi yerinde olur. Siyasi ilgilenim siyasete olan güven üzerinde etkili bulunmamıştır. Bu sonuç literatür ile uyumlu değildir. Ancak, nedeni ilgilenim düzeyi ister düşük isterse yüksek olsun siyasete güven duyma üzerinde başkaca değişkenlerin değerlendirilmesi gerekir. Siyasete güveni etki eden faktörler arasında örneğin kişilik özellikleri, eğitim, kişinin geçmiş tutumları, aile yaşam tarzı ve kişinin yaşam tarzı etkili olabilir. Siyasi ilgilenim oy vermeye yönelik tutum üzerinde etkilidir. Bu sonuç literatür (Hamid vd., 2022) ile uyumludur.

Çalışmada da siyasi ilgilenim, siyasi mesajın yayılması üzerinde ve oy vermeye yönelik tutum üzerinde etkiliyken siyasete olan güven düzeyi üzerinde etkili olduğu gösterilememiştir. Türkiye’de genel olarak bakıldığında toplumun değişik katmanları arasında yaygın bir şekilde siyaset, spor ve din konularının tartışıldığı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye’de yaşayan ortalama bir insan siyasi konulara ilgilenim duymaktadır. İlgilenim düzeyi arttıkça siyasi mesajları sosyal medya üzerinden paylaşma eğilimi de artmaktadır. Yani kişi inandığı şeye başkalarının da inanması için ya da kendini bir gayret içine sokmaktadır. Bu siyasi siyasi partiler için fırsat oluşturan bir alandır. Siyasi partinin sesinin çok daha geniş kitlelere ulaşması veya parti argümanlarına karşı geliştirilen önermeleri güçlü bir sesle savunması için ilgilenim düzeyi yüksek seçmenlere ihtiyacı vardır. Bu tür seçmenler örneğin Z kuşağına daha kolay ulaşması ve onların diliyle konuşması mesajın etkinliği üzerinde de olumlu tesire yol açabilir. Bu çalışmada siyasi ilgilenim düzeyi ile siyaset kurumuna olan güven arasında bir ilişki çıkmamıştır. Siyasi ilgilenim arttıkça siyasete olan güven artmakta buna karşın düşük ilgilenime sahip Z kuşağı temsilcileri ise siyaset kurumuna güvenmemektedir.

İlgilenim inançla birleşince kabul edemeyeceği bir olgu yoktur. Bura da daha ileri çalışmalar yapılarak özellikle biliş ihtiyacı ile siyasete olan güven arasındaki bağlantılar incelenmelidir. Z kuşağı siyasete olan ilgilenim düzeyini artırmak siyasi mesajların yayılması üzerinde önemli bir etkindir. Bu strateji ile hem elektronik kulaktan kulağa (e-WOM) ile paylaşılan mesajların daha fazla ikna ediciliğinden söz edilebilir. Benzer biçimde siyasi ilgilenim oy vermeye yani sandığa gitmeye yönelik tutumu da olumlu yönde etkilemektedir. Yani Z kuşağı seçmeni siyasi ilgilenimi arttıkça oy vermeye de olumlu tutum geliştirmektedir. Aslında Z kuşağı kendileri hakkında karar alacak politikacılar karşısında kayıtsız kalmamaktadırlar denilebilir.

Siyasi mesajlara yönelik tutum oy vermeye yönelik tutum üzerinde ve siyasete olan güven üzerinde etkili değildir. Siyasi mesajların çerçevesinden bağımsız ele alındığında Z kuşağının oy vermeye yönelik tutumuna etki ettiği söylenemez. Aslında buradan şunu daha açık bir şekilde söylemek kişilerin siyasi tutumları sosyal medya mesajlarından çok da etkilenmiyor. Hiç kimse oy vermeye dair tutumunu salt bir şekilde sosyal medya mesajlarına bakıp şekillendirmiyor. Belki burada sosyal medya kişinin var olan siyasi eğilimini güçlendirmeye yardımcı olabilir. Ama yeni bir tutum inşa etmesi zordur. Eğer Z kuşağı hoşuna giden paylaşımlarla karşılaşır bu kendilerinin doğru tutum geliştirdiklerine inanmasına yol açabilir. Diğer yandan kendi görüşlerine aykırı bir sosyal medya paylaşımı gördüklerinde ise kendi inanç ve tutumlarına daha sıkıca sarılma eğiliminde oldukları söylenebilir. Siyasi bir konuda kesin bir olguya inanmış kişiler için gerçek bir sosyal medya paylaşımı tutum değişimine yol açmamaktadır. Yalan olduğu kanıtlanmış bir sosyal medya paylaşımına rağmen insanlar doğru tutumu geliştirmedikleri ispat edilmiştir (Nyhan ve Reifler, 2010). ‘Geri Tepme Etkisi’ verilen kurama göre hurafeye bir kere inanmış birini verilerle ikna etme çabası o kişinin o inanca daha sıkı sarılmasına sebep olmaktadır (Nyhan ve Reifler, 2010). İnsanlar herhangi bir şekilde kendi kimliklerine yönelik bir tehdit sezdikleri anda yanlış olduğu ispatlanmış fikirlere sırf kimliklerini korumak için daha da sıkı bir şekilde sarılıyor. Ancak sosyal medya paylaşımları kararsız Z kuşağı seçmenleri üzerinde etkili olabilir. Bu türden kararsız seçmen grubunun oy vermeye yönelik tutumu, ikna edilebilirlikleri ve oy ver verme davranışları üzerinde daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Siyasete olan güven üzerinde siyasi mesajların sosyal medyada paylaşılması açıklayıcı bir öncül değildir.

Oy vermeye yönelik tutum ise seçmenin doğru kararı vereceğine yönelik kendine olan güvenini etkilemektedir. Z kuşağı seçmeni oy vermeye dair geliştirdiği olum tutum sandıkça oy vereceği partiden ve kendinden emin olmaktadır. Bu sayede Z kuşağı seçmeni sandıkta en doğru kararı vereceğine dair kendine güveni pekiştirmektedir. Zaten Z kuşağındaki kararsız seçmenler oy vermeye yönelik olumlu ve tutarlı bir tutum geliştiremiyorlar bunun sonucunda sandıkta verecekleri karardan emin değiller diğer bir ifadeyle kendi verecekleri seçim kararlarına güven duy-

muyorlar. Kararsız seçmen grubunun yanı sıra ilk defa oy kullanacak seçmenin siyasete ilgilenim duyması ve bu konu hakkında bilgi toplaması gerekir daha sonraki aşamada oy vermeye dair olumlu tutum geliştirmesi sağlanmalıdır. Son aşamada tutumunu güçlendirip oy vereceği partiden ve kararından emin olması sağlanırsa ciddi bir kararsız seçmenin oyu bu strateji ile elde edilebilir.

Bu bulgular, sosyal medya ve siyasi ilgilenim araştırmalarına katkıda bulunur ve daha fazla araştırma için birçok farklı araştırma sorusunu araştırmacılara önerir. Ayrıca, bu bulgular pazarlama yöneticilerine, siyasi çalışanlara ve adaylara sosyal medya ortamlarının seçimler üzerindeki etkisini daha iyi anlamalarını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Bu çalışma farklı sosyo ekonomik düzeyi temsil eden Z kuşağı temsilcileri üzerinde de uygulanabilir. Ayrıca oy verme davranışına etki eden sosyal medya mesajlarının lehte veya aleyhte olanlarına Z kuşağı tepkileri ölçümlenebilir. Benzer biçimde Z kuşağı kararsız seçmenin ilgilenim düzeyleri, biliş ihtiyaçları, oy vermeye yönelik tutumları üzerinde nasıl etkili olduğu araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ajzen, I., Fishbein, M. (1977), Attitude-Behavior Relations: A Theoretical Analysis and Review Of Empirical Research, *Psychological Bulletin*, 84 (5), 888-918.
- Bagozzi, R.P., Yi, Y. (1988), On the Evaluation of Structural Equation Models, *Journal of The Academy of Marketing Science*, 16 (1), 74-94.
- Barrett, P.M., Sims, J.G. (2021), False Accusation: The Unfounded Claim That Social Media Companies Censor Conservatives, Vol. 6011, P. 1611785871154, Technical Report. NYU Stern Center for Business and Human Rights.
- Bennett, W.L., Livingston, S. (2018), The Disinformation Order: Disruptive Communication and The Decline Of Democratic Institutions, *European Journal Of Communication*, 33 (2), 122-139.
- Ciftci, D. (2021). Political Marketing and New Media Election Campaigning: The Application of North Cyprus 2018 General Elections, Handbook of Research on New Media Applications In Public Relations And Advertising, Igi Global, Cyprus, 355-379.
- Cohen, J. (1988), *Statistical Power Analysis for The Behavioral Sciences*, Lawrence Erlbaum Associates Hillsdale, New Jersey.
- Dankwah, J.B., Mensah, K. (2021), Political Marketing and Social Media Influence on Young Voters in Ghana. *Sn Social Sciences*, 1 (6), 1-19.
- Fornell, C., Larcker, D.F. (1981), Evaluating Structural Models with Unobservable Variables and Measurement Error, *Journal of Marketing Research*, 18 (1), 39-50.

Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M., Sarstedt, M. (2014), *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (Pls-Sem)*, Sage Publications.

Hair, J.F., Sarstedt, M., Ringle, C.M., Mena, J.A. (2012), An Assessment of The Use of Partial Least Squares Structural Equation Modeling in Marketing Research, *Journal of The Academy Of Marketing Science*, 40 (3), 414-433.

Hamid, R.S., Abror, A., Anwar, S.M., Hartati, A. (2022), The Role of Social Media in The Political Involvement of Millennials, *Spanish Journal of Marketing-Esic*, 26 (1), 61-79.

Heiss, R. (2022), How Humorous Posts Influence Engagement with Political Posts on Social Media: The Role of Political Involvement, *Journal of Media Psychology: Theories, Methods, And Applications*, 34 (1), 16-29.

Hulland, J. (1999), Use of Partial Least Squares (Pls) In Strategic Management Research: A Review of Four Recent Studies, *Strategic Management Journal*, 20 (2), 195-204.

Johnson, T.J., Kaye, B.K. (1998), Cruising Is Believing?: Comparing Internet And Traditional Sources On Media Credibility Measures, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 75 (2), 325-340.

Kim, T., Atkin, D. J., & Lin, C. A. (2016), The Influence of Social Networking Sites on Political Behavior: Modeling Political Involvement Via Online and Offline Activity. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 60(1), 23-39.

Kock, N., Hadaya, P. (2018), Minimum Sample Size Estimation in PLS-SEM: The Inverse Square Root and Gamma-Exponential Methods. *Information Systems Journal*, 28 (1), 227-261.

Kotler, P., Armstrong, G. (2020), *Principles of Marketing*, 18th Ed. Pearson.

Kushin, M.J., Yamamoto, M. (2010), Did Social Media Really Matter? College Students' Use of Online Media and Political Decision Making In The 2008 Election, *Mass Communication & Society*, 13 (5), 608-630.

Lee, H. (2020), Voters' Involvement, Attitude, And Confidence in The Era of New Media, *Palgrave Communications*, 6 (1), 1-7.

Liu, Y., Ye, C., Sun, J., Jiang, Y., Wang, H. (2021), Modeling Undecided Voters to Forecast Elections: From Bandwagon Behavior and The Spiral of Silence Perspective, *International Journal of Forecasting*, 37 (2), 461-483.

Mathur, A., Moschis, G.P. (2022), How Do Information Sources Shape Voters' Political Views?: Comparing Mainstream And Social-Media Effects On Democrats, Republicans, And The Undecided, *Journal of Advertising Research*, 62 (2), 176-195.

Mayer, W.G. (2007), *The Swing Voter in American Presidential Elections*, *American Politics Research*, 35 (3), 358-388.

Nyhan, B., Reifler, J. (2010), When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions, *Political Behavior*, 32 (2), 303-330.

O'cass, A. (2002), Political Advertising Believability and Information Source Value During Elections, *Journal of Advertising*, 31 (1), 63-74.

O'cass, A., Pecotich, A. (2005), The Dynamics of Voter Behavior and Influence Processes in Electoral Markets: A Consumer Behavior Perspective, *Journal of Business Research*, 58 (4), 406-413.

Pinkleton, B.E., Um, N.H., Austin, E.W. (2002), An Exploration of The Effects of Negative Political Advertising on Political Decision Making, *Journal of Advertising*, 31 (1), 13-25.

Sherif, M., & Hovland, C. I. (1961). *Social judgment: Assimilation and contrast effects in communication and attitude change*. Oxford, England: Yale University Press.

Strandberg, K. (2013), A Social Media Revolution or Just A Case of History Repeating Itself? The Use of Social Media in the 2011 Finnish Parliamentary Elections, *New Media & Society*, 15 (8), 1329-1347.

Zechman, M.J. (1979), Dynamic Models of The Voter's Decision Calculus: Incorporating Retrospective Considerations into Rational-Choice Models of Individual Voting Behavior, *Public Choice*, 34 (3), 297-315.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/2023-secimleri-ve-z-kusaginin-one-mi/614643> (Erişim Tarihi: 17.03.2021).

URL-2 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>. (Erişim Tarihi: 17.06.2022).

URL-3 <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/human-capital/articles/millennial-survey-2021.html> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

KARAYİPLER TOPLULUĞU: HÜKÜMETLER ARASI İŞ BİRLİĞİ YOLUYLA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ARAYIŞI

Samet YILMAZ

Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye

sametyilmaz@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5232-5435>

Kamuran REÇBER

Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye

reber@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7388-479X>

<i>Atf</i>	YILMAZ, S.; REÇBER, K. (2023). KARAYİPLER TOPLULUĞU: HÜKÜMETLER ARASI İŞ BİRLİĞİ YOLUYLA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ARAYIŞI. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(1), 61-85.

ÖZ

Karayıpler Topluluğu (Caribbean Community-CARICOM), Karayıpler bölgesinde bölgesel bütünleşmenin sağlanmasına ilişkin olarak ihdas edilmiş bir örgüttür. Söz konusu örgüt, üye devletler arasında çeşitli alanlarda iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesini hedeflemektedir. Bununla birlikte üye devletler arasında bölgesel düzeyde ortak pazar ve ekonomi oluşturulması, ilgili örgüt bünyesinde oluşturulan ortaklığın asli unsurunu teşkil etmektedir. Başka bir deyişle ekonomik bütünleşme, CARICOM'un öncelikli kuruluş hedefini oluşturmaktadır. Bu kapsamda devletler arasındaki ortaklık formlarından biri olan bölgesel bütünleşmenin niteliği ve bütünleşme açısından gelişmiş bir örgüt olan Avrupa Birliği (AB) örneği dikkate alındığında, CARICOM bünyesinde uluslar üstü yetkilere sahip bir merkezin ortaya çıkması ve egemenlik yetkilerinin bir kısmının CARICOM'a devredilmesi gerekmektedir. Ancak CARICOM, öncelikli olarak hükümetler arası iş birliği yönteminin belirleyici olduğu bir yapıda işlemektedir. Bu durum, ulusal ölçeğin ötesinde bütünleşmenin sağlanmasına yönelik olarak CARICOM'un kapasitesinin tartışılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, bölgesel bütünleşme kavramını ve AB bütünleşmesi örneğini dikkate

Geliş tarihi: 17.10.2022 – Kabul tarihi: 13.12.2022, 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v15i1004

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

olarak, CARICOM Kurucu Andlaşması düzenlemeleri ve 2001 yılında ihdas edilen Karayip Adalet Divanının (KAD) bazı emsal kararları bağlamında, CARICOM'un amaçları ile araçları arasındaki uyumu ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bölgesel Bütünleşme, Uluslar Üstülük, Hükümetler Arası İş Birliği, Karayipler Topluluğu.*

CARIBBEAN COMMUNITY: THE SEARCH FOR REGIONAL INTEGRATION THROUGH INTERGOVERNMENTAL COOPERATION

ABSTRACT

Caribbean Community (CARICOM) is an organization, the purpose of which is to achieve regional integration in the Caribbean region. It aims to ensure cooperation and coordination in various policy areas. Nevertheless, creating a common market and economy among the member states is the principal dimension of the organization. In other words, economic integration is the primary purpose of CARICOM. Considering the essence of regional integration as a form of association between states and the European Union (EU), an advanced form of regional integration, the establishment of a center with supranational competencies in the CARICOM, and the limited transfer of sovereign powers to the Community are required. However, the CARICOM performs its functions primarily through the intergovernmental cooperation method, which requires a discussion on the CARICOM's capacity to achieve integration beyond the national scale. This study addresses the consistency between CARICOM's aims and instruments, examining the provisions of CARICOM's Founding Treaty and specific precedents of the Caribbean Court of Justice, in reference to the regional integration concept and EU integration.

Keywords: *Regional Integration, Supranationality, Intergovernmental Cooperation, Caribbean Community.*

GİRİŞ

CARICOM, çeşitli politika alanlarında üye devletler arasında iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla 1973 yılında kurulmuş bölgesel bir örgüttür. Ortak pazar ve ekonomi oluşturulması yoluyla bölgesel bütünleşme, söz konusu örgüt bünyesinde öngörülen ortaklığın asli unsurunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda CARICOM bünyesindeki yetkili organlar, Kurucu Andlaşma itibarıyla bölgesel bütünleşmenin sağlanması gayesiyle karar alma yetkisine sahiptir. Kurucu Andlaşma düzenlemeleri ve CARICOM'un yetkili organlarınca alınan kararlar, bölgesel düzeyde bir hukuk düzeninin ortaya çıkmasını sağlamakta,¹ üye devletlere sorumluluklar yüklemekte ve gerçek ve tüzel kişiler açısından haklar yaratmaktadır.

Bölgesel bütünleşmenin niteliği ve bütünleşme üzerine literatürün gelişmesinde kritik bir rolü bulunan AB bütünleşmesi dikkate alındığında, CARICOM üyesi devletlerin egemenlik yetkilerinin bir kısmının, bütünleşme hedefli bir örgüt olan CARICOM'a devredilmesi ve uluslar üstü/süpranasyonal nitelikte bir yönetim mekânının oluşturulması gerektirmektedir. Bilindiği üzere bölgesel bütünleşme, devletler arasında oluşturulan ortaklık formlarından biridir (Ateş, 2012: 239-243). Bütünleşme ise çeşitli şekillerde tanımlanan ve farklı düzeylerdeki süreçle-ri açıklamak için referans verilen bir kavramdır (Dedeoğlu, 2015; Şahin, 2018). Örneğin bütünleşmeyi bir durum olarak ele alan Etzioni'ye göre bütünleşme, "farklı devletlerden oluşan bir kurumun, zorlama araçlarını kullanma yetkisini ele geçirmesi, karar verme mekanizmasına sahip olması ve bu devletlerin vatan-daşları için siyasi bir kimlik oluşturabilmesi durumudur." Haas, bütünleşmeyi bir duruma varan süreç olarak değerlendirmiş ve "farklı ulusal ortamlara sahip politik aktörlerin bağlılıklarını, beklentilerini ve politik eylemlerini, kurumları üye devletler üzerinde yetkiye sahip yeni bir merkeze kaydırmaları için ikna edilme-leri süreci" şeklinde bir bütünleşme tanımı yapmıştır (*İlgili tanımlamaları aktaran*: Yapıcı, 2007: 132-133). Deutsch, bütünleşmenin "[g]enel anlamda aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan birimlerin ayrı ayrı tek başlarına sahip olmadıkları özelliklere sahip yeni bir sistem meydana getirmeye dönük ilişkiler" olduğunu ileri sürmüştür. Lindberg ise bütünleşmeyi, "devletlerin dış ve önemli iç politika-larını bağımsız yönetme yeteneklerinden ve arzularından vazgeçerek ortak karar almayı ve/veya bu karar alma yetkisini merkezi bir organa devretmeleri" şeklinde tanımlamıştır (*İlgili tanımlamaları aktaran*: Sancaktar, 2013: 114).

¹ Belirtilmelidir ki Karayipler bölgesinde bütünleşme hukukun oluşturulması süreci, CARICOM hukukunun yanı sıra ekonomik bütünleşme merkezli bir girişim olan Doğu Karayip Devletleri Örgütünün Kurucu Andlaş-ması'nın ve bu Örgüt bünyesinde gerçekleştirilen düzenlemelerin de dikkate alınmasını gerektirmektedir (Bu hususta yapılmış kapsamlı bir çalışma için bkz. Berry, 2014).

Belirtilen tanımlamalar dikkate alındığında denilebilir ki devletlerin belirli bir bölge kapsamında bir araya gelerek bütünleşme amaçlı bir süreci başlatması, bölgesel iş birliğinden öte bir ortaklık biçiminin oluşturulması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede bölgesel bütünleşmenin, esas olarak devletlerin egemenlik yetkilerinin kullanımına kısıtlamalar getiren ve yeni bir egemenlik alanı ortaya çıkaran bir ortaklık modeli olduğu belirtilebilir (Dosenrode, 2016: 5). Başka bir deyişle bölgesel bütünleşme, bölgeselcilik formlarından biridir ve egemenlik yetkilerinin üçüncü bir kurumda toplanması (pooling) şeklindeki ortaklık biçimini işaret etmektedir. Bu üçüncü kurum, genellikle bölgesel bir örgüt olmaktadır (Goltermann, Lohaus, Spielau ve Striebinger, 2012: 4). Bu bağlamda bölgesel bütünleşme ile hem bir örgütü hem de bu örgüt tarafından üretilen hukuku işaret edecek şekilde kullanılan uluslar üstülük (Schroeder ve Müller, 2011: 358) kavramı birbiriyle ilişkilidir (Metcalf ve Papageorgiou, 2005: 5-7).

İster bir durum ister bir süreç olarak değerlendirilsin bölgesel bütünleşme, bütünleşme kapsamında katılımcı devletlerden özerk bir uluslar üstü merkezin varlığını gerektirmektedir. Nitekim bütünleşme seviyesi açısından en ileri örgüt konumunda olan AB, belirli alanlarda egemenlik yetkilerinin devredilmesi sonucunda oluşan ve bu alanlar itibarıyla uluslar üstü bir örgüttür. AB hukukunun asli normları gereğince üye devletlere ait yasama, yürütme ve yargı yetkisinin bir kısmı AB'ye devredilmiştir. AB'nin yetki alanları dikkate alındığında hangi konularda AB'nin münhasır yetkiye, hangi alanlarda üye devletlerle iş birliği ve/veya paylaşılan yetkilere sahip olduğu AB'nin İşleyişine İlişkin Andlaşma'nın ilgili maddelerinde (2 ila 6. maddeler) düzenlenmiştir. AB, Kurucu Andlaşması'nda belirtilen yetki alanları kapsamında düzenleyici faaliyetler gerçekleştirmekte ve yetki devrinin olduğu alanlarda münhasır olarak yasama tasarrufunda bulunmaktadır.

Diğer yandan asli ve türeme normlardan oluşan AB hukukunun üye devletlerin iç hukukuyla çatışması halinde (prensipte olarak üye devletlerin iç hukuklarının AB hukukuyla uyumlu olması gerekir) üstünlük AB hukukuna aittir. AB hukukunun bazı normları, üye devletlerin iç hukukunda doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olmakta ve/veya doğrudan etki doğurma özelliği göstermektedir. AB hukukunun uygulanması, geçerliliği, geçersizliği ve yorumlanması hususlarında yetkilendirilmiş olan Avrupa Birliği Adalet Divanı da tesis ettiği çeşitli kararlarında AB hukukunun bağımsız ve özerk bir hukuk sistemi olduğunu belirtmiştir (Reçber, 2021).

Bölgesel bütünleşmenin klasik devletler arası iş birliği modelinden öte bir ortaklık modelini işaret etmesi ve bütünleşme bakımından gelişmiş bir örgüt olan AB bünyesinde üye devletlerin egemenlik yetkilerinin bir kısmını üst bir otoriteye devretmesi dikkate alındığında, özerk bir uluslar üstü yapının varlığının bölgesel bütünleşmenin temel unsurlarından biri olduğu görülmektedir. CARICOM bünyesinde ise bütünleşme ² öncelikli olarak hükümetler arası iş birliği yöntemi bağlamında ilerlemektedir.

Diğer bir deyişle CARICOM'un temel hedefi ulusal ölçekte ötesinde bölgesel bütünleşme olmakla birlikte, ilgili örgütün işleyişinde hükümetler arası iş birliği yöntemi belirleyicidir. Belirlenen politika alanlarında CARICOM'un yetkili organları kararlar almaktadır. Ancak üye devletler, karar alma süreçlerini yönlendirebilmekte ve kimi durumlarda Kurucu Andlaşma'dan doğan sorumlulukların dışında kalabilmektedir. Ayrıca Kurucu Andlaşma düzenlemeleri itibarıyla CARICOM'un yetkili organlarınca alınan bağlayıcı kararların üye devletlerin iç hukukunun bir parçası olması, söz konusu devletlerin gerçekleştirecekleri ek hukuki tasarrufa bağlıdır. Belirtilen unsurlar, CARICOM bünyesinde ulusal ölçekte ötesinde uluslar üstü nitelikte özerk bir yönetim mekânının ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

Belirtilen hususlar dikkate alındığında ulusal ölçekte ötesinde bütünleşmenin sağlanmasına yönelik olarak CARICOM'un kapasitesinin tartışılması gerekmektedir. Bu anlamda çalışma itibarıyla şu sorulara cevap aranması gerekli olmaktadır: Üye devletlerin CARICOM'un işleyişinde ve karar alma süreçlerindeki rolü nedir? CARICOM hukuku ile üye devletlerin iç hukuku arasındaki ilişki nasıldır? CARICOM'un yetkili organlarınca alınan kararlar nasıl uygulanmaktadır? CARICOM bünyesinde üye devletlerin egemenlik yetkilerinin devrinden bahsedilebilir mi? CARICOM'un hedefleri ile sahip olduğu araçlar birbiriyle örtüşmekte midir? Bu çalışmanın amacı, çalışmanın bütünlüğüne yayılacak şekilde, CARICOM Kurucu Andlaşması düzenlemeleri ve 2001 yılında ihdas edilen KAD'ın bazı emsal kararları incelenerek bahsi geçen sorulara yanıt aramaktır.

² Türkçe literatürde "Yeni İşlevselcilik" kapsamında CARICOM üzerine yapılmış bir çalışma için bakınız (Köksoy, 2020).

Belirtilen bağlam içerisinde giriş kısmını izleyen ikinci kısımda, Karayipler bölgesine ilişkin tanımlayıcı unsurlar ve ilgili bölgedeki bölgeselci gelenekler belirtilmiştir. Karayipler bölgesi, coğrafi, kültürel ve siyasal açıdan çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Söz konusu bölgenin sömürge geçmişinin bulunması ve bölgedeki devletlerin farklı sömürgeleşme süreçlerine maruz kalması, bölgede çeşitli bölgeselci geleneklerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Üçüncü kısımda Karayipler'deki bölgesel bütünleşme girişimleri ve CARICOM'un kuruluş süreci ele alınmıştır. Karayipler bölgesinde bütünleşme merkezli fikirler 19. yüzyıldan itibaren gözlemlenebilmekle birlikte, bütünleşmeye ilişki somut girişimler 1950'lerin sonuna doğru gerçekleştirilmiş ve ilerleyen süreçte CARICOM oluşturulmuştur. Dördüncü kısım, CARICOM'un statüsü, hedefleri, kurumsal yapısı ile CARICOM bünyesinde uyuşmazlıkların çözümü ve CARICOM hukukunun etkisine ilişkindir. Çalışmanın değerlendirme kısmında, yukarıda belirtilen sorularla bağlantılı olacak şekilde, bölgesel bütünleşme ile uluslar üstülük arasındaki ilişki kapsamında, CARICOM'un işleyişinin niteliği ve KAD'nın bazı emsal kararları dikkate alınarak CARICOM hukukunun uygulanabilirliği ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise CARICOM'un amaçları ile araçları arasındaki uyum tartışılmıştır.

KARAYİPLER BÖLGESİNDE BÖLGESELÇİ GELENEKLER

Bilindiği üzere Karayipler, 1492 yılında Kolomb'un Amerika kıtasını keşfetmesi sonrasında ekonomik, sosyal, siyasal ve nüfus yapısı bakımından radikal dönüşümler geçirmiştir. İspanya, Hollanda, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa devletleri, Karayipler bölgesinde yayılcı politikalar izlemiş ve ilgili bölge, yoğun bir sömürgeleşme sürecine tâbi olmuştur. Bölgedeki üretim süreçleri Avrupalı devletlerin ihtiyaçları çerçevesinde örgütlenirilmiş, bölgede bir kölelik sistemi kurulmuş ve özellikle Afrika'dan çok sayıda insan Karayipler'e getirilmiştir. Bu hususlar, modern Karayipler'in şekillenmesinde belirleyici olan faktörler arasında yer almıştır (Blouet, 2007: 27-48; Ermağan ve Efe, 2018: 157-158; Widfeldt, 2001: 212-215).

Karayipler'in³ nasıl tanımlanması gerektiği veya hangi unsurlardan oluştuğu hususu, bağlama göre farklı biçimlerde ele alınabilmektedir. Bununla birlikte denilebilir ki coğrafi açıdan Karayipler bölgesinin merkezinde, Yucatán ve Florida yarım adalarından Venezüella'ya uzanan kıvrımlı adalar zinciri bulunmaktadır (Richardson, 1992: 6). Başka bir ifadeyle Karayip Denizi'ndeki adalar ve bu denize sahili olan devletlerle sınırlanan alan, ilgili bölgenin coğrafi kapsamını belirlemektedir. Bu çerçevede Karayipler'in, Büyük Antiller,⁴ Küçük Antiller ve Bahamalar olmak üzere üç ana ada silsilesinden oluştuğu söylenebilir. Büyük Antiller, Küba, Hispanyola (Dominik Cumhuriyeti ve Haiti), Jamaika ve Porto Riko'yu kapsarken Küçük Antiller, Trinidad'dan başlayıp Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Virjin Adaları'na uzanan adaları içermektedir. Bahamalar ise Küba, Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'nin kuzeyinde bulunmaktadır (Ermağan ve Efe, 2018: 148-149). Bu bakımdan Karayipler bölgesi, Antiller veya Batı Hint Adaları⁵ olarak da adlandırılmaktadır (Blouet, 2007: 8).

Coğrafi bakımdan Karayip Denizi'ni kuşatan adalar silsilesi, Karayipler bölgesinin merkezini oluşturmaktadır. Bununla birlikte kimlik, dil, tarih, kültür, jeoekonomi veya devletler arasında kurulan örgütsel mekanizmalar, söz konusu bölgenin sınırlarının belirlenmesinde ölçüt olarak değerlendirilebilmektedir (Girvan, 2001: 4). Örneğin Richardson (1992: 6), Güney Amerika'nın kuzeydoğusunda yer alan Guyanalar bölgesi ile özellikle Orta Amerika'daki (Central America) Belize devletini, tarihsel ve kültürel bağlar sebebiyle Karayipler bölgesine dâhil etmektedir. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü bünyesinde hazırlanan Karayipler'in tarihine ilişkin kitap serisinde Karayipler bölgesi, Bahamalar da dâhil olmak üzere Karayip Denizi'ndeki tüm adalar ile Guyanalar bölgesi ve Belize'yi içerecek şekilde tanımlanmıştır (Brereton, 2007: 1). Gaztambide ise söz konusu bölgeye ilişkin olarak "Adalarla Ayrılmış/Tecrit Edilmiş (*Insular*) Karayipler", "Jeopolitik Karayipler", "Büyük Karayipler veya Karayip Havzası" ve "Kültürel

³ Karayipler terimi, İspanyolların 15. yüzyılın sonuna doğru Karayipler bölgesine geldiklerinde bazı adalarda yaşayan yerli bir Amerikan grubu olan Karayip yerlilerinden (Caribs) türemiştir (Blouet, 2007: 8).

⁴ Antiller kelimesi, Antilia'dan gelmektedir. Antilia yarı efsanevi bir bölgedir ve Atlantik Denizi'nde olduğuna inanılmaktadır (Blouet, 2007: 9).

⁵ Batı Hint Adaları terimi, Kolomb'un Amerika'ya düzenlediği seferlerden sonra Karayipler bölgesindeki adaların Güney ve Güneydoğu Asya'daki Doğu Hint Adaları'ndan (East Indies) ayrılması için Avrupalılarca kullanılmaya başlanmıştır (Ermağan ve Efe, 2018: s. 148, dipnot 43).

Karayıpler” olmak üzere dört tanım olduğunu belirtmektedir (Briceño-Ruiz, 2013: 85-88). Bunun yanı sıra Karayıpler bölgesinde Karayip Devletleri Birliği, Karayip Devletleri Forumu, CARICOM ve Doğu Karayip Devletleri Örgütü gibi üyelik kompozisyonu, kurumsallaşma ve öngörülen iş birliği biçimi bakımından değişkenlik gösteren örgütsel iş birliği mekanizmalarının bulunması da bölgenin bitim hatlarının belirlenmesi konusunda farklılıkları beraberinde getirmektedir (Bardouille, 2018; Girvan, 2001: 3-4).

Görüldüğü üzere Karayıpler bölgesinin coğrafi, kültürel ve siyasal sınırları, çeşitli bağlamlar çerçevesinde belirlenebilmektedir. Bölgedeki devletlerin farklı sömürgeleşme süreçlerine maruz kalması ve bölgede kültürel, etnik ve siyasal açıdan heterojen bir yapının bulunması, bu durumun öncelikli sebepleri arasında gösterilebilir. Bölge, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı devletlerce bölünmüş ve bölgedeki siyasal yapıların dış ilişkileri, birincil olarak sömürgeci devletlere bağımlı olmuştur ki bu durum, büyük ölçüde küçük ada devletlerinden oluşan Karayıpler bölgesinde, söz konusu devletlerin birbirlerinden tecrit olması sonucunu doğurmuştur. ABD’nin bilhassa Büyük Antiller coğrafyasında 19. yüzyıldan itibaren etkisini artırması ve Soğuk Savaş döneminde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) Küba’ya angajmanı da bölgedeki dış güçler varlığı olgusunu devam ettirmiştir (Bu hususta bir değerlendirme için bkz. Clarke, 1976). Belirtilen faktörler, Karayıpler bölgesinde çeşitli bölgesel veyahut alt bölgesel geleneklerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Briceño-Ruiz (2013: 81-82), bölgedeki bölgesel bütünleşme süreçlerine ilişkin olarak üç geleneğin gözlemlenebileceğini belirtmektedir. Bunlardan birincisi, Karayıpler bölgesinin hem Hispanik hem de İngilizce konuşan kısımlarında bulunan “alt bölgesel” gelenektir. Antiller Konfederasyonu (Confederación Antillana) düşüncesi, Porto Riko ve Küba’nın 19. yüzyılda bağımsızlığını elde etmesi sonrasında gündeme gelmiş ve bu doğrultuda Küba, Porto Riko ve Dominik Cumhuriyeti’nin birleşmesine ilişkin öneriler yapılmıştır. Detaylandırılacağı üzere Büyük Britanya sömürgeleri arasında bir federasyon kurulması fikri, 19. yüzyılda gündeme gelmiş ancak somut girişimler 1950’lerde yapılmıştır. 1950’li yıllarla birlikte Büyük Britanya’nın deniz aşırı ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış ve Büyük Britanya sömürgeleri de dâhil olmak üzere bu devletler arasında bir federasyon kurulmuştur. İkinci gelenek, Antiller bölgesinin bütününe (Pan-Antillean) ilişkindir. Bu gelenek, etnotarihsel mekânsal bir ortaklık bağlamında, Guyana bölgesi, Belize ve Surinam’ı da içerek şekilde, Karayıpler bölgesindeki adalarla ayrılmış/tecrit edilmiş ülkeler arasındaki birliğe yöneliktir. Üçüncüsü ise Karayip adaları, Orta Amerika, Kolombiya, Meksika ve Venezüella’yı da içeren “bölgesel” gelenektir. Bu gelenek, Karayip Havzası veya Büyük Karayıpler olarak adlandırılan Karayıpler bölgesini Latin Amerika’ya bağlamaktadır.

KARAYİPLER BÖLGESİNDE BÜTÜNLEŞME VE CARICOM'UN KURULUŞU

Belirtildiği üzere Karayipler'de bölgesel iş birliği ve bölgesel bütünleşmeye ilişkin fikirler ve projeler, 19. yüzyıldan itibaren gözlemlenebilmektedir. Avrupalı devletler, deniz aşırı sömürge ülkelerindeki kontrolü devam ettirmeye ilişkin olarak bölgede ortak yönetim yapılarının kurulmasını sağlamaya çalışmıştır. Büyük Britanya, özellikle köleliğin ortadan kaldırılmasından sonra, sömürge ülkelerinin daha etkin ve daha az masraflı bir şekilde idare edilmesi amacıyla çeşitli federatif projeler geliştirmiştir. Benzer şekilde Hollanda içerisinde de 19. yüzyılın ortalarında bu yönde fikirler ileri sürülmüştür (Gaztambide-Geigel, 2007: 346).

Büyük Britanya, sömürgeleri tek bir federasyon yönetimi içerisinde bir araya getirmeye ilişkin olarak, II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar tutarlı ve istikrarlı bir yaklaşım geliştirememiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında siyasal kaygıların yanı sıra bölgedeki sömürgelerin geniş deniz alanlarıyla birbirlerinden ayrı olması ve bölgede hava ulaşımının kullanılmaya başlamasından önce sömürge ülkeleri arası ulaşımın yetersiz kalması da etkili olmuştur. Bu dönemde ayrıca bölge içerisinde de güçlü bir federasyon talebi ortaya çıkmamıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında bölgedeki kimi liderler, sömürgeler arasında siyasal ve ticari birlik oluşturulmasının, sömürgelerin idari yönetim yeteneğini güçlendireceğini ve bağımsızlığın elde edilmesine katkı sağlayacağını belirtmiş ve bu görüş, bölgedeki iş çevrelerince de kabul görmüştür. Ancak birlik düşüncesi, bölgede yaygın bir kabul seviyesine ulaşamamıştır. Bölgedeki küçük ve yoksul sömürge ülkelerinin oluşturulacak bir birlik içerisinde daha büyük ve zengin sömürgelerin kontrolü altına gireceği ve sömürgelerdeki bazı grupların ekonomik çıkarlarının zedeleneyeceği endişesi, birlik düşüncesinin genel kabul görmesi önünde engel teşkil etmiştir. Böyle bir ortamda Büyük Britanya, sömürge ülkeleri arasında idari iş birliğinin geliştirilmesi yoluyla birlik oluşturulmasına ilişkin bir tutum benimsemiş ve bu bağlamda bölgede çeşitli işlevsel kurumların oluşturulmasını sağlamıştır (O'Brien, 2011: 632-634).

Karayipler'de bölgesel bir federasyon oluşturulmasına ilişkin süreç, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ve ayrıca bölgede hava ulaşımının gelişimiyle değişime uğramıştır (O'Brien, 2011: 633). Savaş, Büyük Britanya'nın sömürgeler üzerindeki kontrolünü serbestleştirmesini ve bölgede popülist alternatif görüşlerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir (Gaztambide-Geigel, 2007: 349). Ayrıca ABD ve Büyük Britanya, 1942 yılında Almanya'nın Karayipler bölgesine olası bir saldırısını önlemeye ilişkin olarak ortak bir savunma oluşturmak amacıyla Anglo-Amerikan Komisyonunu kurmuştur (Briceño-Ruiz, 2013: 105). Bu Komisyon, Fransa ve Hollanda'nın temsilcilerinin katılımıyla 1946 yılında Kara-

yipler Komisyonuna dönüşmüştür. İlgili Komisyon, Karayipler bölgesinde çeşitli grupların bir araya gelmesiyle Batı Hint Adaları'ndaki ülkeler arasında bir federasyon kurulması sürecini kolaylaştırmıştır (Gaztambide-Geigel, 2007: 351-352).

Belirtilen gelişmeler ve bölgede oluşturulan işlevsel kurumların etkinliği neticesinde, 1947 yılında çeşitli sömürge ülkelerinden temsilcilerin de katılımıyla Jamaika'da bir konferans düzenlenmiştir. İlgili konferans, Karayipler bölgesinde siyasal bir birlik oluşturulması yönünde atılmış önemli bir adımdır. Katılımcılar, ilkesel olarak federasyon düşüncesini ve federal bir anayasa taslağının hazırlanmasıyla görevli bir komite kurulmasını kabul etmiştir (O'Brien, 2011: 633-634). 1957 yılında Büyük Britanya, Batı Hint Adaları Federasyonu (West Indies Federation) Anayasası'nı kabul etmiş ve federal hükümet, 1958 yılında kurulmuştur. Söz konusu Federasyon, kısa ömürlü olmuş ve Jamaika ile Trinidad ve Tobago'nun Federasyondan ayrılması sonrasında 1962 yılında lağvolmuştur (Briceño-Ruiz, 2013: 105; Gaztambide-Geigel, 2007: 352).

Siyasal bir birlik niteliği gösteren Federasyonun lağvolması, İngilizce konuşan Karayip ada ülkelerinde bütünleşme girişimlerine ilişkin olarak strateji değişikliğini beraberinde getirmiştir. Karayipli liderler, siyasal birlikten ziyade serbest ticaret yoluyla karşılıklı bağımlığın artırılması ve ekonomik birlik oluşturulmasına ilişkin bir strateji belirlemiştir (Briceño-Ruiz, 2013: 106). Bu bağlamda 1965'te Antigua, Barbados ve Britanya Guyanası hükümet başkanları, Karayip Serbest Ticaret Birliğini (Caribbean Free Trade Association-CARIFTA) oluşturmak amacıyla Dickenson Bay Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu girişim sonrasında Antigua, Barbados, Trinidad ve Tobago ile Guyana'nın taraf olduğu yeni CARIFTA Anlaşması, Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dominika, Grenada, St. Kitts/Nevis/Anguilla, Saint Lucia, St. Vincent, Montserrat ve Jamaika aynı yıl, Britanya Hondurası (Belize) ise 1971 yılında Birliğe dâhil olmuştur (URL-6). Üyeler arasında ticareti artırarak, çeşitlendirerek ve serbestleştirerek bölgede dengeli bir kalkınmanın sağlanması, CARIFTA'nın temel hedefleri olarak belirtilmiştir (Abbott, 1969: 11).

Kuruluşunda Avrupa Serbest Ticaret Birliğinin model alındığı CARIFTA (O'Brien, 2011: 636), katılımcı taraflar arasında sınırlı ölçüde bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaya yönelik bir girişim şeklinde tasarlanmıştır (Karluk, 2014: 562). Bununla birlikte söz konusu bölgesel örgüt, ticaretin serbestleştirilmesinin ötesinde bir ekonomik iş birliği sürecinin geliştirilmesine yönelik bir vizyona da sahip olmuştur. Kurucu Anlaşma'nın giriş bölümünde, ticaret önündeki engellerin kaldırılmasının ve bir serbest ticaret alanı oluşturulmasının Karayipler'de ekonomik bir topluluğun kurulmasına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (Abbott, 1969: 12). Yine Kurucu Anlaşma'da katılımcı tarafların, kısmi veya bütüncül bir ortak gümrük tarifesi oluşturulmasının tarafların yararına olup olmayacağı

üzerine çalışmalar yapacağı belirtilmiştir (Abbott, 1969: 10). Bu bağlamda örgüt bünyesinde ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesiyle ilgili olarak atılması gereken adımları belirten CARIFTA'dan Karayipler Topluluğuna adlı bir belge yayımlanmış (O'Brien, 2011: 637) ve bu belge, Ekim 1972'de toplanan Yedinci Hükümet Başkanları Konferansında alınan kararların alt yapısını oluşturmuştur (Gaztambide-Geigel, 2007: 362). Bu Konferansta katılımcı taraflar, Karayipler bölgesinde ortak pazarın kurulmasını, dış politikada koordinasyonun sağlanmasını ve bazı alanlarda işlevsel iş birliğinin geliştirilmesini kapsayan bir topluluğun oluşturulmasını ilkesel olarak kabul etmiştir (URL-3). Belirtilen gelişmeler sonrasında Ortak Pazarı da içeren yapılanma, 4 Temmuz 1973'te Barbados, Guyana, Jamaika ile Trinidad ve Tobago tarafından imzalanan Chaguaramas Andlaşması'yla ihdas edilmiş ve CARIFTA, CARICOM'a dönüşmüştür (Seatzu, 2015: 221).

1973 tarihli Chaguaramas Andlaşması, esas olarak hükümetler arası bir işleyiş öngörmüştür (Bkz. O'Brien, 2011: 638-642). İlgili Andlaşma'da Karayipler Topluluğu, Ortak Pazardan ayrı bir varlığa sahip olmuş ve Ortak Pazar metni, Andlaşma eki şeklinde düzenlenmiştir. Bu iki yapı CARICOM'u oluşturmuştur. Birbirine ilişki içerisinde olan bu iki yapının ayrı ayrı düzenlenmesi hem Ortak Pazara dâhil olmaya hazır olan devletlerin hem de buna hazır olmayanların Topluluğa katılımını kolaylaştırmaya yöneliktir (Bravo: 2005: 169).

Karayipler Topluluğunu Kuran Andlaşma'da ortak pazar oluşturulması yoluyla ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesi, dış politika alanında koordinasyon sağlanması ile toplumlar arasındaki yakınlıkların artırılması ve onların sosyal, kültürel ve teknolojik gelişimini iyileştirmeye ilişkin olarak işlevsel iş birliğinin yapılması, CARICOM'un başlıca hedefleri olarak belirtilmiştir (URL-11: 4. madde). Chaguaramas Andlaşması'nda CARICOM üyeliğinin Karayipler bölgesindeki diğer devletlere (egemen devletler ve bağımlı devletler) de açık olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Mayıs 1974'te Antigua, Britanya Hondurası, Dominika, Grenada, Saint Lucia, Montserrat, St. Kitts/Nevis/Anguilla ve St. Vincent Topluluğa tam üye olmuştur. Temmuz 1983'te Bahamalar ve Temmuz 1995'te Surinam CARI-COM'a tam üye olarak katılmıştır. Ülkesinde Fransızcanın da resmi lisan olarak geçerli olduğu Haiti ise Temmuz 1998'de önce geçici üye, Temmuz 2002'de ise tam üye olarak CARICOM'a dâhil olmuş ve CARICOM'un tam üye sayısı on beşe ulaşmıştır (URL-6).

REVİZE EDİLMİŞ CHAGUARAMAS ANDLAŞMASI VE CARICOM

Topluluğun kuruluşu sonrasında ekonomik performansının yetersizliği ve ayrıca hükümetler arası nitelikteki örgütsel işleyişinin ekinliği gibi içsel faktörler ile SSCB'nin dağılması ve AB'nin kurulması gibi uluslararası gelişmeler,

CARICOM'un dönüşümünü ve yeni koşullara adaptasyonunu gerektirmiştir. 1973 yılında yürürlüğe giren Chaguaramas Andlaşması itibarıyla Ortak Pazar Konseyiyle (OPK) birlikte örgütün ana organlarından biri olan ve üye devletlerin hükümet başkanlarından oluşan Hükümet Başkanları Konferansının (HBK) 1989 yılındaki toplantısında katılımcı liderler, Andlaşma hedeflerinin

gerçekleştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik olarak bir komisyon kurulması konusunda uzlaşmış ve Batı Hint Adaları Komisyonu (West Indian Commission), 1991 yılında ihdas edilmiştir. İlgili Komisyonun 1992 yılında hazırladığı 'Eylem Zamanı' başlıklı raporda, esas olarak CARICOM düzeyinde alınan kararların ulusal düzeyde uygulanmasının sağlanması, yeni kurumsal yapılanmalar oluşturulması ve ekonomik bütünleşme konusunda adımlar atılması gerektiği ifade edilmiştir (Bravo: 2005: 169-170; O'Brien, 2011: 640-641). CARICOM bünyesinde ortaya çıkan bu reform süreci bağlamında, 1997'den 2000'e kadar olan dönemde Chaguaramas Andlaşması'nın çeşitli maddelerini değiştiren protokoller kabul edilmiştir (Bkz. URL-10). 2001 yılında gerçekleştirilen Yirmi İkinci HBK'de ise CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisini İçeren Karayipler Topluluğunu Kuran Revize Edilmiş Chaguaramas Andlaşması, CARICOM'un on üç üyesi tarafından imzalanmaya başlamış⁶ ve ilgili Andlaşma, 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (URL-9).

Statü ve Temel Hedefler

Revize Edilmiş Chaguaramas Andlaşması'nın (RECA) yürürlüğe girmesiyle birlikte Topluluk, 1973 tarihli Chaguaramas Andlaşması'yla oluşturulan Karayipler Topluluğu ve Ortak Pazarın yerini almıştır. RECA'nın 1. maddesinde, Topluluk kelimesinin, 2. maddede belirtilen Karayipler Topluluğu anlamına geldiği ve CARICOM Tek Pazarını ve Ekonomisini kapsadığı belirtilmiştir. 2. Maddede ise Andlaşma'yla kurulan Topluluğun, Karayipler Topluluğu ve Ortak Pazarın halefi olduğu ifade edilmiştir.

228. maddede düzenlendiği üzere CARICOM, tam hukuki kişiliğe (full juridical personality) sahiptir. İlgili madde itibarıyla üye devletler, ülkeleri üzerinde kendi kanunları uyarınca tüzel kişilere tanınan en geniş hukuki ehliyeti Topluluğa tanıma sorumluluğunu üstlenmiştir. Diğer yandan CARICOM, üye devletler, üye olmayan devletler ve uluslararası örgütlerle uluslararası andlaşma yapma yetkisine de sahiptir. Bu bağlamda CARICOM'un, Kurucu Andlaşması açısından iç hukuk ve uluslararası hukuk kişiliği bulunmaktadır (Berry, 2014: 108-112). RECA, CARICOM üyeleri arasında tedrici bir ekonomik birlik oluşturulmasını amaçlamaktadır (Seatzu, 2015: 222). RECA'nın 6. maddesinde CARICOM'un hedefleri belirtilmiştir. Toplumların yaşam ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, üçüncü devletler ile ticaretin artırılması ve üye devletlerin dış politikaları ve dış ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi ile toplumlar arasındaki bağların kuvvetlendirilmesine yönelik olarak işlevsel iş birliğinin yapılması, CARICOM'un temel hedeflerini oluşturmaktadır.

⁶ Antigua ve Barbuda (5 Temmuz 2001), Barbados (5 Temmuz 2001), Belize (5 Temmuz 2001), Dominika (16 Ağustos 2002), Grenada (4 Temmuz 2002), Guyana (5 Temmuz 2001), Jamaika (5 Temmuz 2001), St. Kitts/Nevis (8 Aralık 2001), Saint Lucia (4 Temmuz 2002), St. Vincent ve Grenadinler (5 Temmuz 2001), Surinam (5 Temmuz 2001), Trinidad ve Tobago (5 Temmuz 2001), Haiti (4 Temmuz 2003).

1973 tarihli Chaguaramas Andlaşması ile RECA dikkate alındığında CARICOM, ekonomik bütünleşme, işlevsel iş birliği ve ekonomik ilişkiler dâhil olmak üzere dış politika koordinasyonu sütunları üzerine temellenmiş bir yapıdır. Bu sütunların yanı sıra CARICOM üyeleri, 2005 yılında dördüncü bir sütun olarak güvenlik alanında iş birliği geliştirmeye karar vermiştir. 2013 yılında yayımlanan CARI-COM Suç ve Güvenlik Stratejisi'nde, dört kategori içerisinde güvenlik tehditlerine yer verilmiştir. Birinci kategorideki tehditler olarak, yasa dışı uyuşturucu ve silah ticareti, çeteler ve organize suç, siber suçlar ile finansal suçlar ve yolsuzluk gibi uluslar ötesi örgütlü kriminal eylemler kabul edilmiştir. İkinci kategorideki tehditler, bölgeye yönelik ciddi tehditler şeklinde belirtilmiştir. Bu tehditler, insan ticareti ve kaçakçılık, doğal afetler ve kamu güvenliğine yönelik suçlardır. Kritik alt yapılara yönelik saldırılar ve terörizm, üçüncü kategorideki tehditler olarak sayılmıştır. Bu kategorideki tehditler, potansiyel risk unsurları şeklinde değerlendirilmiştir. Dördüncü kategorideki tehditler ise iklim değişikliği, küresel salgınlar ve göç baskısı gibi ortaya çıkma olasılığı ve sonuçları bilinmeyen gelecekteki risklerdir (Martinez, Chami, Montoute ve Mohammed, 2020: 22-24).

Kurumsal Yapı ve İşleyiş

1973 tarihli Chaguaramas Andlaşması, CARICOM'un temelde hükümetler arası iş birliği modelinde işleyişini öngörmüştür. İlgili Andlaşma'da örgütün iki ana organı olarak sayılan HBK ve OPK'de bağlayıcı kararların oy birliğiyle alınacağı belirtilmiştir (O'Brien, 2011: 638-639). RECA, bu yapıyı korumakla birlikte, karar alma süreçlerinde bazı revizyonlar getirmiş ve yeni kurumsal mekanizmaların oluşmasını sağlamıştır.

Ana Organlar ve Karar Alma Usulleri

RECA itibarıyla CARICOM, iki ana organdan oluşmaktadır (URL-9: 10. madde, 1. paragraf). Bunlardan birincisi, önceki Kurucu Andlaşma'da da yer alan HBK'dir. Söz konusu organ, üye devletlerin hükümet başkanlarından oluşmaktadır (URL-9: 11. madde, 1. paragraf). HBK, Topluluğun en üst karar alma organıdır ve esas olarak bütünleşme sürecine siyasal yön vermekle görevlendirilmiştir (URL-9: 12. madde, 1. ve 2. paragraflar). CARICOM'un diğer bir ana organı, OPK'nin

yerini alan Topluluk Bakanlar Konseyidir (TBK). Konsey, CARICOM'un ikinci en yüksek karar alma organıdır ve üye devletlerin Topluluk işlerinden sorumlu bakanlarından ve üye devletler tarafından belirlenen diğer bakanlardan oluşmaktadır.⁷ TBK'nin temel işlevi, HBK tarafından belirlenen politika öncelikleriyle uyumlu olarak, ekonomik bütünleşme, işlevsel iş birliği ve dış ilişkiler alanlarında stratejik planlamanın ve koordinasyonun gerçekleştirilmesidir (URL-9: 13. madde, 2. paragraf).

Bu amaçla TBK, Topluluk organları tarafından geliştirilen programları kabul etmekte, Andlaşma'da belirtilen hususlara uygun olarak Bakanlık Konseyleri tarafından geliştirilen öneriler üzerinde değişiklikler yapmakta ve Bakanlık Konseylerinden Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik önerilerde bulunmasını talep edebilmektedir (URL-9: 13 madde, 3. paragraf).RECA'da Topluluk organları ve birimlerinde karar alma süreçlerine ilişkin genel kurallar, 27. maddede belirtilmiştir. İlgili maddeye göre Topluluk organları ve birimlerinde (bodies) temsil edilen her bir devlet, bir oya sahiptir ve üye devletlerin basit çoğunluğu, toplantı yeter sayısını oluşturmaktadır. Prosedürle ilgili kararlar, üye devletlerin basit çoğunluğuyla alınmaktadır. Topluluk organlarının tavsiye niteliğindeki kararları ise üye devletlerin üçte iki çoğunluğuyla alınmaktadır ve tavsiyeler bağlayıcı değildir. HBK'nin üzerinde mutabık kalması ve Topluluğun temel hedeflerine hâle gelmemesi kaydıyla, bir üye devlet, yetkili organların (bağlayıcı) kararlarından doğan sorumlulukların dışında kalmayı tercih edebilir (opt-out).

HBK, prosedürel kararlar ve bağlayıcı nitelikteki kararlar olmak üzere iki tür tasarrufla bulunmaktadır. 27. maddede belirtildiği üzere prosedürel kararlar, katılımcıların oy çokluğuyla alınmaktadır. Ancak bu maddede ve devamında hangi kararların prosedürel nitelikte olduğu belirtilmemiştir (Berry, 2014: 71). Kararlar, Andlaşma'da aksi belirtilmedikçe, tüm üye devletlerin olumlu oyuyla alınmaktadır ve bu kararlar bağlayıcı olmaktadır. Bir oylamada çekimser kalmak, Topluluk üyesi devletlerin dörtte üçünün olumlu oyunun olması kaydıyla, karar almaya engel teşkil etmemektedir (URL-9: 28 madde). Bu karar türlerinin yanı sıra Konferans, Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak Topluluk organlarına ve birimlerine genel veya özellikli mahiyette yönergeler verebilmektedir ve bu yönergelerin uygulanacağı belirtilmiştir (URL-9: 12. madde 7. paragraf).

TBK, yönerge, karar ve tavsiye olmak üzere üç tür tasarrufla bulunabilmektedir. Yönergeler ve kararlar dışında, TBK'de karar alma süreçleri, 27. maddede belirtilen usullere tâbidir. Yönergelerin niteliği Andlaşma'da açık bir şekilde belirtilmemiştir (Berry, 2014: 82). 29. madde, TBK ve diğer Bakanlık Konseylerinin karar alma usullerini düzenlemektedir. İlgili maddede belirtildiği şekilde TBK, Andlaşma'da aksi belirtilmedikçe, kararlarını nitelikli çoğunlukla almaktadır ve bu kararlar bağlayıcıdır. Nitelikli çoğunluk, Topluluk üyesi devletlerin dörtte üçünden az olmayan olumlu oyu işaret etmektedir. Bununla birlikte bir konu şayet üye devletlerden birinin refahı için kritik bir öneme sahipse o hâlde ilgili alanda karar, tüm üye devletlerin olumlu oyuyla alınmaktadır. Bir konuda alınacak kararın üye devletlerden biri için kritik bir öneme sahip olup olmadığı, üye devletlerin üçte iki çoğunluğundan az olmamak kaydıyla, alınacak bir kararla belirlenmektedir.

⁷ TBK'nin İç Tüzüğünde (Rules of Procedure) üye devletlerin bir temsilci ile TBK'de temsil edileceği belirtilmiştir (Berry, 2014: 79).

Diğer Organlar ve Birimler

HBK ve TBK, CARICOM'un ana karar organları olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte bu organların işlevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak amacıyla bazı organlar oluşturulmuştur. Bu yardımcı organlar, Finans ve Planlama Konseyi, Ticaret ve Ekonomik Kalkınma Konseyi, Dış İlişkiler ve Topluluk İlişkileri Konseyi ile Beşeri ve Sosyal Kalkınma Konseyidir.⁸ Söz konusu organlar, üye devletlerin ilgili bakanlarından veya üye devletler tarafından belirlenen diğer temsilcilerden oluşmaktadır. Her bir Bakanlık Konseyi, TBK'yle aynı karar alma usulleriyle işlevlerini yerine getirmekte ve bağlayıcı kararlar alabilmektedir (Berry, 2014: 83-85).

10. maddede belirtilen organlardan biri olarak sayılmasa da Sekretarya, RECA'da 'Topluluğun başlıca idari organı' olarak tanımlanmıştır. Sekretarya, Genel Sekreter ve ilgili personelden oluşmaktadır. Genel Sekreter, Topluluğun en üst seviyedeki idari amiridir ve Topluluğun temsili ile Topluluk bünyesinde alınan kararların uygulanmasının sağlanmasına ilişkin görevlere sahiptir. Genel Sekreterin görevleri içerisinde, yetkili Topluluk organlarına sunulmak üzere önerilerde bulunmak da yer almaktadır. Bu durum, Genel Sekretere Topluluk hedeflerine ulaşılmasına ilişkin olarak bağımsız girişimde bulunma imkânı vermektedir (Berry, 2014: 85-88).

HBK ve TBK'yle birlikte, CARICOM'un işleyişinde kritik önemi haiz iki yapılanma bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, HBK'nin bir alt komitesi olarak 1992 yılında ihdas edilen ve RECA'da işlevleri düzenlenen Bürodur (URL-12). Büro, Konferansın üye devletler ve diğer CARICOM organlarıyla olan ilişkilerinin yürütülmesine destek vermektedir (Berry, 2014: 75-76). Diğer bir yapılanma ise RECA'da kurulması öngörülen ve 2008 yılında faaliyete başlayan Rekabet Komisyonudur. Komisyon, CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisinin oluşumunu desteklemeye yönelik olarak Topluluk içerisinde rekabetin korunması ve geliştirilmesini sağlamakla görevlendirilmiştir.

⁸ Bu organlara ek olarak Mart 2009'da imzalanan ve RECA'ya eklenen bir protokolle Ulusal Güvenlik ve Mevzuatın Uygulanması Konseyi (The Council for National Security and Law Enforcement) oluşturulmuştur (URL-5).

Bu amaçla Rekabet Komisyonu, CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisi içerisinde rekabet bozucu (anti-competitive) girişimleri izlemekte ve denetlemekte, sınır ötesi etkileri olan ticari sorunları incelemekte ve söz konusu sorunların çözümüne aracılık etmektedir (arbitrate). Komisyon, CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisi içerisinde sınır ötesi iş hareketleriyle ilgili olarak, rekabeti bozucu eylemlere karşı önleyici ve cezalandırıcı uygulamalarda bulunma yetkisine sahiptir (Berry, 2014: 314-321).

Belirtilen yapılanmaların yanı sıra CARICOM bünyesinde faaliyet gösteren başka birimler, kurumlar, yardımcı kurumlar ve komiteler bulunmaktadır. En genel çerçevede bu yapılanmalar, işlevsel bir niteliğe sahiptir ve kendi görev konularıyla ilgili olarak, Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur (Berry, 2014: 88-96).

Uyuşmazlıkların Çözüm Yöntemleri ve Karayip Adalet Divanı

1973 tarihli Chaguaramas Andlaşması (O'Brien, 2011: 639) ile RECA'da, ilgili Andlaşmalara taraf olan devletler arasında, Andlaşmaların yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin olarak ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik çeşitli yöntemler öngörülmüştür. RECA itibarıyla uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin CARICOM organları yetkili merci olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu konuda ad hoc çözüm yöntemleri ve KAD da çözüm mekanizması olarak kabul edilmiştir.

RECA'da HBK ve TBK, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin yetkisi bulunan CARICOM organları olarak sayılmıştır. İlgili Andlaşma, HBK'nin üye devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözebileceğini düzenlemiştir. TBK ise Andlaşma kaynaklı sorumlulukların ihlali iddialarına ilişkin olarak Topluluk organları arasındaki uyuşmazlıkları çözmekle yetkilendirilmiştir. İlgili organlar, belirtilen hususlar çerçevesinde bir uyuşmazlığa ilişkin bağlayıcı nitelikte karar alabileceği gibi tavsiyede de bulunabilmektedir (Berry, 2014: 353-354).

RECA'nın 9. bölümü, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkindir. Bu bölümde yer alan 187. madde, RECA'nın 9. bölümünün kapsamını ve hangi uyuşmazlıkların çözüme tâbi olacağını düzenlemekte ve RECA'nın yorumlanmasıyla ilgili hususları içermektedir. RECA'nın 188. maddesi, uyuşmazlıkların nasıl ve ne şekilde çözülebileceğine ilişkin çözüm metotlarını belirtmektedir. RECA'nın 188. maddesinin 1. paragrafı gereğince RECA'nın düzenlemelerinin ihtiyatı kaydıyla, 187. maddede belirtilen uyuşmazlıkların sadece şu çözüm yöntemlerinden birine müracaat edilerek çözüme kavuşturulması benimsenmiştir: dostça girişim, arabuluculuk, müzakere(ler), uzlaştırma, hakemlik ve yargı. Ancak belirtmek gerekir ki uluslararası hukukta klasik olarak kabul edilen yöntemlerden soruşturma komisyonları burada sayılmamıştır.

KAD, RECA itibarıyla yetkilendirilen bir yargı organıdır. Bu husus RECA'nın giriş kısmının sondan ikinci cümlesinde de açıkla düzenlenmektedir. KAD, 2001 yılında Karayip Adalet Divanını Kuran Anlaşma (URL-1) ile oluşturulmuş ve Nisan 2005'te göreve başlamıştır. İlgili Anlaşma ve RECA, KAD'ın yetkilerini belirlemektedir. KAD, iki türlü yargı yetkisine sahiptir. Bunlardan birincisi, RECA'nın iyi işleminin sağlanması amacıyla yönelik olarak Divanın özgün yargı yetkisidir (original jurisdiction). KAD'ın diğer yetkisi ise temyiz yetkisidir (appellate jurisdiction).⁹ Çalışmanın konusu itibarıyla Divanın temyiz yetkisine değinilmeyecektir.

Divanın yargı yetkisi, Karayipler bölgesel bütünleşmesinin temel unsurlarından biridir. Zira Divan, kendini RECA'nın 'koruyucusu' olarak görmektedir (Berry, 2014: 395). RECA'nın 211. maddesinin 1. paragrafında, Divanın RECA'nın uygulanması ve yorumlanmasıyla ilgili uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin olarak zorunlu ve ayrıksı/münhasır yargı yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. İlgili maddede Divanın yetkili olduğu hususlar şu şekilde sayılmıştır (URL-9: 211. madde, 1. paragraf):

- a) Anlaşma'ya taraf olan devletler arasındaki uyuşmazlıklar,
- b) Anlaşma'ya taraf olan devletler ile Topluluk üyesi devletler arasındaki uyuşmazlıklar,
- c) Anlaşma'ya taraf olan devletlerin ulusal mahkemeleri tarafından yapılan başvurular (referrals),
- d) Bu Anlaşma'nın uygulanması ve yorumlanmasıyla ilgili olarak 222. maddeye uygun şekilde kişiler tarafından yapılan müracaatlar.

RECA'nın 216. maddesinde belirtildiği üzere Divanın yargı yetkisi zorunludur ve üye devletler, herhangi bir özel sözleşme olmaksızın 211. maddede belirtilen Divanın yargı yetkisini zorunlu olarak kabul etmiştir. Ayrıca 216. maddede, Divanın ortaya çıkan bir uyuşmazlıkta yargı yetkisine sahip olup olmadığının da Divan tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Bu çerçevede Divanın yargı yetkisinin zorunluluğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur (Berry, 2014: 396). RECA'nın 221. maddesi itibarıyla Divan kararları, dava tarafları için bağlayıcıdır. Üye devletler, Topluluk organları ve birimleri ile gerçek ve tüzel kişiler, Divanın kararlarını geciktirmeden yerine getirmekle yükümlüdür (URL-9: 215. madde).

KAD, yargı yetkisinin yanı sıra danışma niteliğinde görüşler vermeye de yetkilidir. RECA'nın 212. maddesi itibarıyla Anlaşma'nın uygulanmasına ve

⁹ Divan, Karayip Adalet Divanını Kuran Anlaşma'ya taraf ve Divanın bu yetkisini kabul eden Topluluk üyesi devletlerde, medeni hukuk ve ceza hukukuyla ilgili davalarda temyiz yetkisine sahiptir (Bu hususta bkz. De Mestral, 2015: 64-70).

yorumlanmasına ilişkin olarak danışma görüşleri de verebilmektedir. Danışma görüşü, Topluluk üyesi veya uyuşmazlığa taraf devletlerden biri tarafından istenebilmektedir.

Yetki Alanları ve CARICOM Hukukunun Bağlayıcılığı

Kurucu Andlaşma kapsamında CARICOM, ekonomik bütünleşme, işlevsel iş birliği ve ekonomik ilişkiler dâhil olmak üzere dış politika koordinasyonu sütunları üzerine temellenmiştir. 2005 yılında üye devletler, güvenlik alanında da iş birliği yapmaya yönelmiştir. Bununla birlikte söz konusu bölgesel örgüt, esas olarak katılımcı taraflar arasında bölgesel ekonomik bütünleşmenin sağlanmasına yönelik bir girişimdir. Taraf devletler, RECA'nın giriş kısmında, Grand Anse Deklarasyonu (URL-4) ve HBK'nin diğer kararlarında belirtildiği şekilde, CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisi yoluyla bölgesel bütünleşmenin derinleştirilmesine yönelik vaatlerini belirtmiştir.

“Yetkilendirilme İlkesi” bağlamında CARICOM organları, RECA'da tanımlanan yetkiler kapsamında faaliyetlerini yürütmektedir. Nitekim RECA'nın 12. maddesinin 5. paragrafında HBK'nin, Andlaşma'da belirtilen düzenlemeler çerçevesinde, Andlaşma'yla verilen yetkileri kullanacağı belirtilmiştir. Benzer şekilde RECA'nın 23. maddesinin 3. paragrafında Genel Sekreterin Andlaşma kapsamında kendisine verilen yetkiler içerisinde eylemde bulunacağı ve/veya işlemler tesis edeceği vurgulanmıştır (Berry, 2014: 190-191).

Yukarıda da belirtildiği üzere CARICOM, uluslararası andlaşmayla kurulmuş bölgesel bir örgüttür. Bu bağlamda üye devletler, *pacta sunt servanda* (*ahde vefa*) ilkesi uyarında, RECA'da belirtilen hususlarla kendilerini bağlamıştır ve iyi niyetle Andlaşma'nın uygulanmasını sağlamakla yükümlenmiştir (Berry, 2014: 195). Bu husus RECA'da belirtilmiştir. Söz konusu Andlaşma'nın 9. maddesinde üye devletlerin Andlaşma'dan veya Topluluk organları ve birimleri tarafından alınan kararlardan doğan sorumluluklarını yerine getirmek için gerekli tedbirleri alacağı, Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı ve Topluluğun hedeflerinin yerine getirilmesine engel olabilecek eylemlerden kaçınacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte RECA'nın 237. maddesinde katılımcı tarafların rızasıyla Andlaşma'ya çekinceler koyulabileceği düzenlenmiştir.

RECA itibarıyla üye devletler, Andlaşma'da belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak, CARICOM organlarınca alınan kararlara işlerlik kazandırmak durumundadır. Bununla birlikte CARICOM organlarının aldığı kararların üye devletlerin iç hukukunda bağlayıcı sonuçlar ortaya çıkarabilmesi için iç hukuka aktarılması (transformation) gerekmektedir. RECA'nın 240. maddesinin 1. paragrafında “yetkili organların bu Andlaşma kapsamında alınan kararlarının, bu Devletlerin vatandaşları için yasal olarak bağlayıcı hak ve yükümlülükler oluşturmadan önce Üye Devletlerin ilgili anayasal prosedürlerine tâbi olacağı” belirtilmektedir. Aynı maddenin 2. paragrafında

ise “üye devletler, yetkili organ ve organların kararlarını kendi iç hukuklarında yürürlüğe koymak için süratle hareket etmeyi taahhüt eder” ifadesi yer almaktadır.

DEĞERLENDİRME

Buraya kadar gelinen kısımda CARICOM’un kuruluş süreci ve RECA itibarıyla söz konusu örgütün kurumsal yapısı ve işleyişi, ana hatlarıyla belirtilmiştir. CARICOM, uluslararası sistemde yer alan küçük devletler arasında tesis edilmiş bölgesel bir bütünleşme girişimidir. Dışa bağımlılık ile küçük ölçekli ve belirli sektörlere dayalı ekonomik yapıyla izhar olan ortak tarih ve coğrafya değişkenleri bağlamında, ekonomik bütünleşme ve diğer alanlarda iş birliği yoluyla katılımcı devletlerin uluslararası ekonomi içerisindeki rekabet kapasitesinin artırılmasının, CARICOM’un temel kuruluş rasyonalitesini oluşturduğu söylenebilir. Ancak ekonomik kaynak yetersizliği, üye devletler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklılıkları, taraf devletlerin egemenlik yetkileri konusundaki tutumu ve ulusal ve dış politikalarının CARICOM stratejileriyle uyumlaştırılması konusundaki güçlükler ve bölgesel yönetim konusundaki sorunlar, bütünleşme sürecini sekteye uğratan meseleler olarak belirtilebilir (Martinez vd., 2020: 28-32; URL-2: 13-15; URL-8). Bu sorunlara rağmen Karayipler’de bölgesel bütünleşme, bölgenin temel değişkenleri arasında yer almaktadır. Bölgedeki devletlerin siyasal niteliğe sahip bir federasyondan ekonomik bütünleşme merkezli bir iş birliği sürecine yönelmesi, siyasal birlik oluşturulmaksızın belirli politika alanları itibarıyla ulusal ölçekte ötesinde bir yönetim mekânı oluşturulması iradesinin normatif açıdan varlığını göstermektedir.

CARICOM, ortak pazar ve ekonomi oluşturmaya yönelik bölgesel bir bütünleşme girişimidir. Bu durum, CARICOM bünyesinde tüm üye devletlerin olumlu iradesine bağlı olmaksızın karar alınmasını ve yetkili CARICOM organlarınca alınan bağlayıcı kararların üye devletlerin iç hukukunda yeknesak olarak etki doğurmasını gerektirmektedir. RECA’da belirtilen yetki alanları kapsamında CARICOM organları kararlar almakta ve bu kararlar, taraf devletleri bağlamaktadır. Bu hususta RECA’da karar alma süreçlerine ilişkin ikili bir işleyiş öngörülmüştür. Örgütün en yüksek karar organı olan HBK’de kararlar oy birliğiyle alınırken örgütün ikinci en yüksek karar organı olan TBK’de ise kararlar oy çokluğuyla alınmaktadır. Andlaşma’da belirtilen hususlara uygun olarak taraf devletlere yetkili organların kararlarından doğan sorumlulukların dışında kalma imkânı verilmiş ve kimi durumlarda TBK’de kararların oy birliğiyle alınabileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda Kurucu Andlaşma’da belirtilen ve ekonomik bütünleşmeye ilişkin politika alanları itibarıyla karar alma, tüm üye devletlerin olumlu oyu olmaksızın gerçekleştirilebilir olmakla birlikte, hükümetler arası iş birliği yönteminin belirleyici olduğu bir çerçevede gerçekleşmektedir.

CARICOM organları tarafından alınan bağlayıcı kararların üye devletlerin iç hukukunda etki doğurması, üye devletlerin gerçekleştirecekleri ek bir işlemle söz konusu kararları iç hukuka aktarmasıyla mümkün olmaktadır. RECA'nın 240. maddesi itibarıyla örneğin HBK tarafından alınan bağlayıcı bir karar uluslararası düzeyde üye devletleri bağlamakla birlikte, bu devletler, iç hukukta yapacağı ek bir düzenlemeyle söz konusu kararı iç hukuka aktarmadığı müddetçe ilgili karar, iç hukukun bir parçası olarak bağlayıcı niteliğe sahip olmayacaktır (Berry, 2014: 164). Bu kapsamda CARICOM organlarınca alınan kararların doğrudan uygulanma ve doğrudan etki doğurma kabiliyetine sahip olmadığı ileri sürülebilir. Ancak üye devletler, yetkili CARICOM organlarınca alınan kararların iç hukukta etki doğurmasını sağlayacak ek tasarrufu süratle gerçekleştirmekle yükümlenmiştir. Üye devletlerin CARICOM organlarınca alınan bir karara aykırı nitelikte düzenlemeler yapması veya söz konusu kararın iç hukukta uygulanmasını sağlayacak tasarrufu geciktirmesi, Topluluk hukukunun ihlali olarak değerlendirilebilir.

RECA düzenlemeleri, gerçek ve tüzel kişiler için haklar yaratabilmekte ve sorumluluklar getirebilmektedir (Berry, 2014: 160). Nitekim bu hususta *The Trinidad Cement Limited ve TCL Guyana Incorporated v. Guyana Kooperatif Cumhuriyeti* davasında (İlgili davanın içeriği ve bir değerlendirmesi hakkında bkz. de Mestral, 2015: 55-59; Elias-Roberts ve Hanoman, 2018: 70-74), KAD'ın tesis ettiği karar önemlidir. Söz konusu davada Divan, Andlaşma düzenlemelerinin etki doğurması amacıyla, lafzi yorumdan ziyade teleolojik bir yorum yöntemi benimsemiş ve RECA'nın bağlamı ve hedefleri çerçevesi içerisinde dava konusu olan RECA maddelerini incelemiştir. Divana göre özel ekonomik teşebbüsler, CARICOM Tek Pazar ve Ekonomisinin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kilit bir role sahiptir. Bu bağlamda ilgili teşebbüsler, uluslararası düzeyde doğrudan uygulanabilir haklara sahip olmalıdır (Elias-Roberts ve Hanoman, 2018: 72-73). Divan, ilgili dava kapsamında, RECA düzenlemelerinin üye devletlere sorumluluklar yüklemekle birlikte, özel teşebbüslerin Topluluk boyunca doğrudan yararlanabilecekleri “bağıntılı haklar” (correlative rights) getirebileceğini belirtmiştir (Berry, 2014: 200-201).

The Trinidad Cement Limited ve TCL Guyana Incorporated v. Guyana Kooperatif Cumhuriyeti davasında Divan, RECA'nın amaçlarını dikkate alarak bir değerlendirmede bulunmuş ve ilgili Andlaşma hükümlerinin Topluluk düzeyinde gerçek ve tüzel kişiler için haklar sağlayabileceğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde *Myrie v. Barbados* davasında (İlgili davanın içeriği ve bir değerlendirmesi hakkında bkz. de Mestral, 2015: 60-61; URL-7: 9-10) da Divan, Andlaşma'da belirtilen hususlara istinaden alınan bir kararın, uluslararası hukuka ilişkin olarak düalist yaklaşımı benimsemiş olan bir üye devletin iç hukukunda etki doğurabilmesi için söz konusu kararın iç hukuka aktarılmasının gerekli olabileceğini belirtmiştir. Ancak Divana göre söz konusu aktarma, Topluluk düzeyinde hakların

ve sorumlulukların ortaya çıkması için gerekli değildir. Divan, bağlayıcı bölgesel kararların üye bir devletin bu kararları iç hukuka aktarmaması sebebiyle Topluluk düzeyinde geçersiz hâle gelmesinin, CARICOM rejiminin bütünlüğünü tehlikeye düşüreceğini ifade etmiştir (URL-7: 10).

Belirtilen dava örneklerinden de anlaşılabilceği gibi RECA düzenlemelerinin ve RECA'ya istinaden yetkili CARICOM organları tarafından alınan kararların Topluluk düzeyinde uygulanmasının sağlanmasında ve ayrıca bütünleşme sürecinin hukuksal bir nitelik kazanmasında KAD'ın kilit bir rolü bulunmaktadır. Bu bakımdan Divanın bütünleşme sürecini normatif ve pratik açıdan desteklediği ve bütünleşme sürecine hukuksal bir temel kazandırdığı ileri sürülebilir. Bu mekanizmanın yanı sıra Rekabet Komisyonu ve Ticaret ve Ekonomik Kalkınma Konseyi (URL-9: 175. ve 182. maddeler) de soruşturma, raporlama, tavsiye ve yaptırım konusunda sınırlı da olsa yetkilere sahiptir (de Mestral, 2015: 52). Ancak genel kapsamda CARICOM bünyesinde Avrupa Komisyonu benzeri yürütme yetkisiyle donatılmış bir organının olmaması, etkin bir denetleme mekanizmasının kurulması önünde engel oluşturmaktadır.

SONUÇ

1973 yılında yürürlüğe giren Chaguaramas Andlaşması'yla kurulan CARICOM, Karayipler'de üye devletler arasındaki karşılıklı bağımlılıkların artırılmasına ve ortak bir pazar oluşturulması yoluyla bütünleşmenin sağlanmasına ilişkin bir girişimdir ve bölgede var olan bölgeselci geleneklerin somut çıktılarında biridir. Üye devletlerin bütünleşme sürecine yeni bir ivme kazandırmak amacıyla 1990'larda gerçekleştirdiği girişimler ve 1973 Chaguaramas Andlaşması'nın revize edilmesi, bölgedeki bütünleşme iradesini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında, giriş bölümünde belirtilen sorularla ilgili olarak CARICOM'a yönelik şu tespitlerde bulunulabilir.

Üye devletler, CARICOM bütünleşmesinin ilerlemesinde kritik role sahip aktörlerdir. Bütünleşme sürecine yön veren en üst seviyedeki organ olan HBK'de kararların oy birliğiyle tesis edilmesi ve TBK'de üye devletlere, önemli meselelerle ilgili olarak oy birliğiyle karar alma imkânının verilmesi, örgütün devletler arası niteliğini güçlendiren hukuki düzenlemelerdir. Diğer yandan RECA itibarıyla bütünleşme hukuku ile üye devletlerin hukukunun birbirinden ayrılması ve düalist bir yaklaşım benimsenmesi, CARICOM hukukunun bütünlüğünün ve uygulanmasının sağlanması bakımından, bütünleşme sürecinin sorumluluğunu öncelikli olarak üye devletlere bırakmaktadır. KAD'ın kurulması ve bazı CARICOM organlarının bütünleşme hukukunun uygulanması bakımından denetleyici yetkiye sahip olması, bütünleşme hukukunun uygulanmasını destekleyici faktörler olarak değerlendirilebilir. Özellikle KAD, gerçek ve tüzel kişilerin Topluluk düzeyinde doğrudan yararlanabilecekleri hakların korunmasında kritik önemi haiz bir uyuş-

mazlık yargı organıdır. Ancak yetkili CARICOM organlarınca alınan kararların üye devletlerin iç hukukunda doğrudan uygulanmasında ve/veya doğrudan etki doğurmasında ek bir hukuki işlemin gerekmesi hem Topluluk hukukunun yeknesak bir şekilde üye devletlerce uygulanmasını hem de bütünleşme sürecinin ilerlemesini sekteye uğratabilecek nitelikte bir düzenlemedir. Bu durum, ekonomik bütünleşmeye ilişkin olarak CARICOM organları karar alma yetkisine sahip olsa da RECA'da tanımlanan yetki alanlarıyla ilgili olarak egemenlik yetkilerinin CARICOM'a devredilmediğini göstermekte ve CARICOM'un uluslar üstü yetkilere sahip bir örgüt olarak uluslararası ilişkilerde konumlanmasını engellemektedir. Ayrıca güçlü bir yürütme mekanizmasının bulunmaması ve AB örneğinde olduğu üzere uluslar üstü bir yasama sürecinin olmaması da CARICOM bünyesinde uluslar üstü nitelikte etkin bir hukuk düzeninin tanzim edilmesini güçleştiren faktörlerdir.

Belirtilen hususlar bağlamında bir değerlendirmede bulunulduğunda bölgesel bütünleşme merkezli bir örgüt olan CARICOM'un hedefleri ile bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik araçlarının birbirini tamamlamadığı ileri sürülebilir. 2006'da yürürlüğe giren RECA'yla birlikte yeni karar alma usulleri getirilmiş ve yeni kurumsal mekanizmalar oluşturulmuş olsa da bütünleşmenin ilerlemesine yönelik olarak karar alma süreçlerinde hükümetler arası yöntemin belirleyiciliği ve CARICOM organlarınca alınan bağlayıcı kararların doğrudan iç hukukun bir parçası olarak uygulanabilirliğe sahip olmaması, uluslar üstü düzeyde bir egemenlik alanının ve bütünleşmeyi yönlendirici merkezi bir kurumsal düzenin ortaya çıkışını engellemektedir.

KAYNAKÇA

Abbott, R. L. (1969), The Caribbean Free Trade Association, *Lawyer of the Americas*, 1 (2), 1-20

Ateş, D. (2012), *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantiği*, Bursa: Dora Yayıncılık.

Bardouille, N. C. (2018), Caribbean Regionalisms in a Comparative-Historical Perspective: The Making of Four Regional Systems, *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 43 (2), 171-211.

Berry, D. S. (2014), *Caribbean Integration Law*, Oxford: Oxford University Press.

Blouet, O. M. (2007), *The Contemporary Caribbean: History, Life and Culture since 1945*, London: Reaktion Books.

Bravo, K. E. (2005), CARICOM, the Myth of Sovereignty, and Aspirational Economic Integration, *North Carolina Journal of International Law and Commercial*

Regulation, 31 (1), 145-206.

Brereton, B. (2007), Introduction. B. Brereton içinde, *General History of the Caribbean, Volume V, The Caribbean in the Twentieth Century*, 2nd Edition, (s. 1-6), Basingstoke: Palgrave Macmillan Press.

Briceño-Ruiz, J. (2013), The Caribbean: Regional Unity in a Context of Diversity, A. Rivarola Puntigliano ve J. Briceño-Ruiz içinde, *Resilience of Regionalism in Latin America and the Caribbean: Development and Autonomy* (s. 81-120), Basingstoke: Palgrave Macmillan Press.

Clarke, C. G. (1976), Insularity and Identity in the Caribbean, *Geography*, 61 (1), 8-16.

De Mestral, A. (2015), The Constitutional Functions of the Caribbean Court of Justice, *McGill Journal of Dispute Resolution*, 1 (2), 43-75.

Dedeoğlu, B. (2015), *Uluslararası İlişkilerde Özel Bir Alan: Bölgesel Bütünleşme, Kuramlar-Yaklaşımlar-Modeller*, İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.

Dosenrode, S. (2016), On Regional Integration, Dosenrode, S. İçinde, *Limits to Regional Integration* (s. 1-16), London: Routledge Press.

Elias-Roberts, A. ve Hanoman, R. R. (2018), CARICOM, The CSME, and Absolute Sovereignty: Lessons Learnt on the Road Towards Regional Integration, *Commonwealth Law Bulletin*, 44 (1), 66-89.

Ermağan, İ. ve Efe, H. (2018). Karayiplerde Siyasal ve Ekonomik Panorama, İ. Ermağan içinde, *Dünya Siyasetin Latin Amerika-2 (Orta Amerika ve Karayipler)* (s. 145-172), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Gaztambide-Geigel, A. (2007), The forces of regional co-operation, 1942-97, B. Brereton içinde, *General History of the Caribbean, Volume V, The Caribbean in the Twentieth Century*, 2nd Edition, (s. 346-368), Basingstoke: Palgrave Macmillan Press.

Girvan, N. (2001), Reinterpreting the Caribbean, B. Meeks ve F. Lindahl içinde, *New Caribbean Thought: A Reader* (s. 3-23), Kingston: University of the West Indies Press.

Goltermann, L., Lohaus, M., Spielau, A. ve Striebinger, K. (2012), Roads to Regionalism: Concepts, Issues, and Cases, T. A. Börzel, L. Goltermann, M. Lohaus ve K. Striebinger içinde, *Roads to Regionalism: Genesis, Design, and Effects of Regional Organizations*, (s. 3-21), Surrey: Ashgate Publishing.

Karluk, R. (2014), *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*, 7. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Köksoy, F. (2020), İki Adam Bir Kuram: Haas ve Schmitter ile Neofonksiyonlizmin Karayipler Topluluğu'na Yansıması, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 22-41.

Martinez, J. L., Chami, G., Montoute, A. ve Mohammed, D. A. (2020), *Changing Cuba-U.S. Relations: Implications for CARICOM States*, Cham: Palgrave Macmillan Press.

Metcalf, K. N. ve Papageorgiou, I. (2005), *Regional Integration and Courts of Justice*, Antwerpen: Intersentia.

O'Brien, D. (2011), CARICOM: Regional Integration in a Post-Colonial World, *European Law Journal*, 17 (5), 630-648.

Reçber, K. (2021), *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinleri*, 4. baskı, Bursa: Dora Yayınları.

Richardson, B. C. (1992), *The Caribbean in the Wider World, 1492-1992: A Regional Geography*, Cambridge: Cambridge University Press.

Sancaktar, C. (2013), Bütünleşme ve Bütünleşme Teorileri, H. Çomak ve C. Sancaktar içinde, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* (s. 113-157), İstanbul: Beta Yayıncılık.

Schroeder, W. ve Th. Müller, A. (2011), Elements of Supranationality in the Law of International Organizations, Fastenrath, U., R. Geiger, D.-E. Khan, A. Paulus, S. von Schorlemer ve C. Vedder içinde, *From Bilateralism to Community Interest: Essays in Honour of Bruno Simma* (s. 358-378), Oxford: Oxford University Press.

Seatzu, F. (2015), The Caribbean Community (CARICOM), M. Odello ve F. Seatzu içinde, *Latin American and Caribbean International Institutional Law* (s. 219-230), The Hague: Asser Press.

Şahin, K. (2018), Bütünleşme Olgusunun Analiz Düzeyi, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 118 (232), 81-96.

Widfeldt, Å. (2001), The Caribbean: Legacy and Change. M. Schulz, F. Soderbaum ve J. Öjendal içinde, *Regionalization in a Globalizing World: A Comparative Perspective on Forms, Actors and Processes* (s. 211-233), London: Zed Books.

Yapıcı, M. İ. (2007), Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (3), 130-157.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://caricom.org/treaties/agreement-establishing-the-caribbean-court-of-justice-ccj/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-2 <https://caricom.org/documents/9774-iiirregionalintegrationreportfinal.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-3 <https://caricom.org/communique-issued-at-the-conclusion-of-the-seventh-heads-of-government-conference-of-common-wealth-caribbean-countries-9-14-october-1972-chaguaramas-trinidad-and-toba-go/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-4 <https://caricom.org/grand-anse-declaration-and-work-programme-for-the-advancement-of-the-integration-movement-july-1989-grand-anse-grenada/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-5 https://caricom.org/organs_and_bodies/the-council-for-national-security-and-law-enforcement-consle/, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-6 <https://caricom.org/history-of-the-caribbean-community/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-7 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2856227, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-8 https://www.researchgate.net/pro-file/Wendy-Grenade/publication/277305863_Regionalism_Among_Small_States_-_Challenges_and_Prospects_The_Case_of_the_Caribbean_Community/links/5c8fc9a545851564fae6b876/Regionalism-Among-Small-States-Challenges-and-Prospects-The-Case-of-the-Caribbean-Community.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-9 <https://caricom.org/treaties/revised-treaty-of-chaguara-mas-establishing-the-caricom-including-csme/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-10 http://www.sice.oas.org/CARICOM/instmt_e.asp, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-11 http://www.sice.oas.org/Trade/CCME/Chaguaramastreaty_e.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

URL-12 <https://caricom.org/the-bureau-of-the-conference/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

RESEARCH ABOUT THE EFFECT OF GENDER FACTOR IN DIGITAL GAME PREFERENCE ¹

Tahsin Eren SAYAR
İstanbul Üniversitesi, Türkiye
sayartahsineren@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6057-2989>

Seçkin ÖZMEN
İstanbul Üniversitesi, Türkiye
seckinozmen@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4871-4921>

<i>Atıf</i>	SAYAR, T. E.; ÖZMEN, S. (2023). RESEARCH ABOUT THE EFFECT OF GENDER FACTOR IN DIGITAL GAME PREFERENCE. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(1), 87-97.

ABSTRACT

Digital games have become an area that is considered and discussed in the social and cultural field with the economic incomes. Hence the criteria and evaluations preferred by individuals in choosing digital games have gained importance. Based on this idea, the aim of the study was determined as to reveal what kind of effects the gender factor creates in the digital game preference of individuals. In this study, a scale based on field study was developed and the effects of the gender factor in the preferences of the participants in digital games were examined. The quota random sampling technique was used in the study covering the X, Y and Z generations in the 14-54 age group. The people selected according to the sample structure in question were determined as n240 and the k=03 design factor was used. As a result of the study, the data obtained show that gender and age as a supportive factor are important in choosing digital games. On the other hand, it has been concluded that the gender element in the digital game preference of individuals is effective in the choice of the game type and the creation of the character profile.

Keywords: *Digital Games, Gender, Age, Preference.*

¹ This article was produced from the doctoral thesis titled " Profile Identities Through Digital Games" prepared by Tahsin Eren Sayar, under the academic consultancy of Prof. Dr. Seçkin Özmen, at the Department of Radio, Television and Cinema, Institute of Social Sciences, Istanbul University. -This study was funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37648.

DİJİTAL OYUN TERCİHİNDE CİNSİYET FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

ÖZ

Dijital oyunlar son yıllarda elde ettiği ekonomik gelirler ile sosyal ve kültürel alanda üzerine düşünülen ve tartışılan bir alan haline gelmiştir. Bu bağlamda bireylerin dijital oyun seçiminde tercih ettiği kıstaslar ve değerlendirmeler önem kazanmıştır. Bu düşünceden hareketle çalışmanın amacı bireylerin dijital oyun tercihinde cinsiyet unsurunun ne tür etkiler oluşturduğunu ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir. Çalışmada alan araştırmasına dayalı ölçek geliştirilerek katılımcıların dijital oyunlardaki tercihlerinde cinsiyet unsurunun ne tür etkiler oluşturduğu irdelenmiştir. 14-54 yaş grubu içinde yer alan X, Y ve Z kuşaklarını kapsayan çalışmada kotalandırılmış tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. Söz konusu örneklem yapısına göre seçilen kişiler n240 olarak belirlenmiştir ve k=03 tasarım faktöründen faydalanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında dijital oyun tercihinde cinsiyet ve destekleyici unsur olarak yaş kıstasının önemli olduğu görülmektedir. Bireylerin dijital oyun tercihinde cinsiyet unsurunun oyun türü tercihi ve karakter profilinin oluşturulmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler:** Dijital Oyun, Cinsiyet, Yaş, Tercih.*

INTRODUCTION

Digital games are one of the important flagships of the entertainment industry with their economic successes. As a result of the download statistics of digital games and the data revealed by the purchasing platforms, it is expected that the games will reach larger revenues in the coming years. According to the researches, it is expected that the revenues of video games will reach 197.40 billion dollars in 2022, and the number of users will exceed 3 million by 2027. Figures in Türkiye say that digital games will reach a growth rate of 14.2% from 2021 to 2026, taking their place in strong growth together with music and cinema (URL-1). In addition to these figures, Türkiye has achieved an income scale that has increased from 880 million dollars to 1 billion 200 million dollars in one year in the digital game industry. The number of players has reached 42 million from 36 million (URL-2). Türkiye ranked 18th in the world with these data (Samur, 2022).

These successes of digital games in the economic field reveal the question of what kind of purchases users make and for what purpose. For this reason, the effect of factors such as age and gender has gained importance in users' digital game preference. The question of the study is "What is the importance of the gender element in the digital game preference of individuals in Türkiye?" and the aim of

the study was determined as “To find out what kind of effects the gender factor creates in the digital game preference of individuals in Türkiye”. The results of the statistical data were effective in the preparation of the study in line with this purpose. Because, according to the report prepared by TÜİK (Turkish Statistical Institute), which is one of the official publication agency of the state, which ensures the compilation of data information and the preparation and publication of necessary statistics, 66.1% of children in the age group of 6-15 in Türkiye play games and engage in activities carried out via the Internet (URL-3). It is seen that they include game download activities. When evaluated from this point of view, it was concluded that there is a significant relationship between the gender of the students and their digital game preferences (Pala & Erdem, 2011).

For the purpose of the study, previous studies on the relationship between digital games and gender will be examined in the literature section and the theories put forward in the literature will be examined. In particular, it will be examined that the genders affect the choice of games and the factors according to which the users prefer the games. After that the scale will be developed and survey questions will be asked to the participants, and the effects of gender in digital games will be examined in line with their answers.

THEORETICAL BACKGROUND

With the release of Spacewar, the first interactive game in 1962, the digital game industry took the first steps of the big changes that will take place in the following years. After this game, traditional gender roles started to be reproduced in the early games. Because the first games largely reflected masculine entertainment such as hunting (Duck Hunt, 1969) and racing (Grand Prix, 1969) (Drenten, Harrison & Pendarvis, 2019: 29). Thus, the concept of gender has come to the fore as an important element in the choice of digital games. Digital games, considered gender technologies, have often led to the exclusion and perception of female subjects as “boys”, and this process has been linked to the conservatism of the North American industry after nearly bankruptcy in the early 1980s (Harvey & Shepherd, 2017). As a result of this situation, gender has been used as an important discrimination tool in the preference of digital games and women have been more distant from the games in certain periods. For example, Subrahmanyam and Greenfield (1998: 51) state in their study that women do not find violence attractive and therefore they stay away from games to a certain extent. In addition, it is thought that adult women spend less time on digital games because they are not very enthusiastic (Kafai, 2008) and spend their free time with other activities (Winn & Heeter, 2009: 1). Another study shows that men spend much more time on video games than women, as the reason for the low rate of women playing games (Bonanno & Kommers, 2005: 16).

Another factor that draws attention in terms of the preferability of digital games in the context of gender is the gendered, cultural and social practices that emerge depending on the concept of gender. Studies claim that women experience “double stereotyping” when entering the game culture and state that sexist discourses are effective in their game preferences (Vermeulen & Van Looy, 2016: 288). For this reason, women participate less in digital games, especially in public spaces. Only in young age groups, participation in games is measured slightly more (Bryce, Rutter & Sullivan, 2006: 200). From this point of view, the differences in taste between male and female players reflect the access and consumption patterns of games arising from sexist, cultural and social practices (Carr, 2005: 6).

Gender stereotypes accepted by the majority in society can be effective in the use of mass media and digital technologies, which have an important place in society (Çağlan Bilsel, 2021: 33). The rapid development of digital technologies day by day shapes social life seriously. With the development of digital technologies, communication tools have entered our lives more with their added functions, and their frequency of use has increased. Widespread and intensive use of new communication technologies has started to be used frequently in the process of establishing and maintaining interpersonal relationships. Some studies have shown that the use of mobile technology usage and digital game playing habits differs depending on gender (Özmen & Çağlan Bilsel, 2022: 97).

As a result of all these evaluations, the main hypothesis of the study, “Genders of individuals affect the selection of genres in digital games” is important. Because the main reason for the expectation in this hypothesis is to reveal what kind of games individuals tend to play in the context of gender effect in their digital game preferences. The auxiliary hypothesis “The age group of individuals influences the choice of genre of digital games” will help to discuss what kind of effects the age group will have on the process, depending on gender.

METHOD

In the study, a scale based on field research was developed and the effects of the gender factor in the preferences of the participants in digital games were examined. The study includes X, Y and Z generations in the 14-54 age group. In terms of gender, age, attitude, behavior and preferences of these generations, many studies have benefited from previous and next generations (Saritaş & Barutçu, 2016; Çetin & Karalar, 2016; Erer, 2020; Ünal & Deniz, 2020). With the scale developed in the study discussed, the sample structure was created based on criteria such as the gender, age distribution, education level, marital status, and place of residence (city center/rural) of the participants. After presenting the socio-demographic information with multiple-choice items in the development of the scale, the participants were asked through multiple-choice questions,

interpretation questions, and listing questions on personality traits, digital game habits, awareness level of digital games, motivations and frequency of playing games. After these questions, questions were asked about the data that were suitable for the purpose of the study and shown in the tables in the study. “Do you play digital games?” as the filter question in the selection of the participants in the study.

The research was continued with the participants who answered yes to the question. In many studies, it is stated that it will be sufficient to prepare and express appropriate questions, to obtain information from a sufficient number of individuals, and to have the group size between 2 and 10 times the number of items (Büyüköztürk, 2005; Arıkan, 2015). In this context, the number of participants was designed as 240 people. Data were obtained through face-to-face interviews conducted for a week in 39 districts of Istanbul. The study was carried out during the Covid-19 pandemic, which affected the whole world, and was carried out with the expectation of being a pioneering study in the field. This is another reason why the number of participants was determined as 240. In the study, quota random sampling technique was used. The people selected according to the sample structure in question were determined as n240 and the k=03 design factor was used. On the other hand, a pilot application was made before the study was carried out, and as a result of the data obtained, the next stage was started.

RESULTS

In the study, 120 of the participants were male and 120 were female, and when evaluated as a percentage, 50% of the participants were male and 50% were female. The fact that the number of participants in both gender groups is the same indicates that there is an equal distribution by gender. Data on gender distribution are as in Table 1.

Table 1. Gender Distribution of Participants

Gender	%
Male	50
Female	50

25% of the participants are in the 14-18 age group, 25% are in the 19-23 age group, 25% are in the 24-44 age group, and 25% are in the 45-54 age group. As a result of these data, it is concluded that people from every generation are reached and the study is applied to almost every age group. Data on age distribution are as in Table 2.

Table 2. Age Distribution of Participants

Age	%
14-18	25
19-23	25
24-44	25
45-54	25

Looking at the genders preferred by the participants in the games, it is seen that 56% of them prefer the male, 34% of them are female, and 10% of them prefer the other gender.

Table 3. Gender Information Preferred by Participants in Games

Gender	%
Female	34
Male	56
Other	10

Table 4. Gender Preferences of the Participants in the Games

Gender Used	Total %	Male %	Female %	14-18 Age %	19-23 Age %	24-29 Age %	30-44 Age %
Female	34	19	48	43	37	38	17
Male	56	70	42	52	57	50	65
Other	10	11	10	5	7	12	18

When the gender preferences of the participants in the games are examined, it is seen that the target audience mostly uses male (56%) and young (88%) characters in the games they play. While 19% of male use female characters in games, the rate of using female characters in female increases to 48%. The tendency to use female characters rises in younger age groups and declines to 17% over the age of 30.

Table 5. Participants' Choice of Digital Game Type

Game Type	%
Action-Adventure	34
Strategy	31
Sport	13.5
Race	7.5
Role Playing	4.7
Puzzle etc.	3.7
Board Games (Rummikub etc.)	2.3
Card Games	2.3
Other	1

Considering the general percentage value of the games played, it is seen that action-adventure games are in the first place with 34%. Strategy games are in the second place with 31%. It is followed by sports with 13.5%, race with 7.5%, role playing with 4.7%, puzzles with 3.7%, etc. Board games with 2.3%, card games with 2.3% and other games with 1%.

The type of digital games played varies according to gender and age group. Action-adventure games are the most played game genre, with more female (65%) than male (52%). On the other hand, the rate of playing sports and role games is higher in male. While the rate of playing action-adventure games is higher between the ages of 14-18 (73%) and between the ages of 19-23 (62%), it declines over the age of 30 (42%), sports over the age of 30 (32%) and racing games (18%) play rate is higher than other age groups.

DISCUSSION

Digital games draw attention as an area that is related to many social science fields and attracts the attention of the academic world. While concepts such as social events, economic developments, culture, identity and gender constitute the main themes of digital games, they also offer important fields of study in the field. The aim of this study, which examines the effect of the gender factor on the digital game preference, was determined to reveal what kind of effects the gender factor creates in the digital game preference of individuals. The hypotheses of the study were determined as “Genders of individuals affect the selection of genres in digital games” and “The age group of individuals influences the genre selection of digital games”.

When evaluated in the context of the hypotheses of the study, it is seen that there is a significant relationship in both gender and age group. When evaluated regardless of age and gender, it is seen that action-adventure games are in the first place with 34%, strategy games are in the second place with 31%, and sports games are in the third place with 13.5%. Considering the evaluations by age and gender, it is seen that action games are more preferred among female (65%) than male (52%). It is seen that the rate of playing sports and role games is higher in male. Looking at the action-adventure games, the rate is 14-18 (73%) and 19-23 (62%). If you are over the age of 30, the rate drops to 42 percent. The rate of playing sports (32%) and racing games (18%) over the age of 30 is higher compared to other age groups.

In the literature, it is seen that there are evaluations of individuals' digital game choices in the context of gender (Bryce, Rutter, Sullivan, 2006; Kafai, 2008; Bonanno & Kommers, 2005). As a result of the evaluations made in the method section of the study, important findings for the purpose of the study were obtained. Because it is seen that the gender factor in the choice of digital games affects the game preference of the individuals. In the study, it is basically seen that female tend to play action and adventure games more than male. On the other hand, the fact that action and adventure games are seen at a rate of 78% among the 14-18 age group reveals that the younger generation attaches more importance to this type of game. At the same time, 56% of individuals in their game preferences state that they choose their characters with female, 34% male and 10% other gender preference. The fact that the target audience chooses their characters mostly from the youth category in the games also emphasizes the age and gender in the preferences.

It is seen that some results were obtained that present new data at some points in addition to the literature studies investigated in the study. At the beginning of these are the gender roles that the participants use in the games. It is important that 10% of the participants name their characters in the gender group in the "other" category. Also, regardless of the age group of the participants, it draws attention as a data that needs to be considered.

On the other hand, male do not tend to female characters much while playing digital games. However, 52% of women choose male characters as an important data. Here, it is thought that the main motive for female to choose male characters is that they do not want to be disturbed in virtual environments. Because the tendency of female in the younger age group to tend towards male characters increases compared to other groups, and this rate decreases as the age progresses.

When gender-based analysis is made on the games played, it is seen that female are more inclined to action/adventure games. While the tendency for sports

games is higher in male, the fact that action games are more common in female, especially in lower age groups, stands out as another striking data. Because, in the group after the age of 30, this rate is greatly reduced.

Finally, it is seen that gender and age as a supportive factor are important in choosing digital games and answers given by the participants, it was concluded that the gender and age factor is seen as an important criterion in the choice of the game genre and the creation of the character profile. It is thought that these findings obtained in the study will provide important data for both game creators and users at the point of design and marketing of digital games in the future.

REFERENCES

- Arıkan, R. (2018). A Generale Review on Interview Techniques, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 97-159.
- Bonanno, P., Kommers, P. A. (2005). Gender Differences And Styles İn The Use Of Digital Games, *Educational Psychology*, 25(1), 13-41.
- Bryce, J., Rutter, J., Sullivan, C. (2006). Digital Games And Gender, J. Bryce İn, *Understanding Digital Games*, (P. 185-204), London: Sage Publications.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket Geliştirme, *The Journal of Turkish Educational Sciences*, 3(2), 133-151.
- Carr, D. (2005). Contexts, Pleasures And Preferences: Girls Playing Computer Games, *Proceedings Of Digra 2005 Conference: Changing Views – Worlds İn Play*, 1-7.
- Çağlan Bilsel, Ö. (2021). Audience Reception Of Violence Against Women İn The Context Of The Concept Of Gender: Sen Anlat Karadeniz Series, S. Özmen, G. Parlayandemir İn, *Receiving Gender From A Cultural Studies Perspective*, (P. 33-52), İstanbul: Kriter Yayıncılık.
- Çetin, C., Karalar, S. (2016). A Research on Generation X, Y and Z Students' Perceptions of Protean and Boundaryless Career, *Journal of Administrative Sciences*, 14 (28), 157-197.
- Drenten, J., Harrison, R. L., Pendarvıs, N. (2019). Video Gaming As A Gendered Pursuit, S. Dobscha İn, *Handbook Of Research On Gender And Marketing*, (P. 28-44), Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Erer, B. (2020). Örgütsel Sessizlik Davranışının X, Y ve Z Kuşağı Açısından Değerlendirilmesi, *Journal of Selçuk University Social Sciences Vocational School*, 23(2) , 577-589.

Harvey, A., Shepherd, T. (2017). When Passion Isn't Enough: Gender, Affect And Credibility In Digital Games Design, *International Journal Of Cultural Studies*, 20 (5), 1-37.

Kafalı, Y. B. (2008). Gender Play In A Tween Gaming Club, , Y. B. Kafalı, C. Heeter, J. Denner, J. Y. Sun In, *Beyond Barbie And Mortal Kombat: New Perspectives On Gender And Gaming*, (P. 111-124), Massachusetts: The Mit Press.

Özmen, S., Çağlan Bilsel, Ö. (2022). Smartphone Use, Gender And Attachment Styles: The Film Of The "Cebimdeki Yabancı" (Stranger In My Pocket), Y. D. Birincioglu, G. Parlayandemir In, *Cinema And Gender: Different Examples Of Turkish Cinema*, (P. 97-110), İstanbul: Eğitim Yayınevi.

Pala, F. K., Erdem, M. (2011). A Study On The Relationships Between Digital Game Preference And Game Preference Reason With Gender, Class Level And Learning Styles, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 53-71.

Samur, Y. (2022). Dijital Oyunlar, *Trt Akademi*, 7(16), 821-823.

Sarıtaş, E., Barutçu, S. (2016). Generations In Analysis Of Consumer Behaviors: A Study On Social Media Using, *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 3(2), 1-15.

Subrahmanyam, K., Greenfield, P. M. (1998). Computer Games For Girls: What Makes Them Play?, J. Cassell, H. Jenkins In, *From Barbie To Mortal Kombat Gender And Computer Games*, (P. 46-71), Massachusetts: The Mit Press.

Ünal, A., Deniz, L. (2020). Social Media Usage Levels and Preferences of Social Media Generations, *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(22), 1289-1319.

Winn, J., Heeter, C. (2009). Gaming, Gender, And Time: Who Makes Time To Play?, *Sex Roles*, 61, 1-13.

Vermeulen, L., Looy, J. V. (2016). I Play So I Am? A Gender Study Into Stereotype Perception And Genre Choice Of Digital Game Players, *Journal Of Broadcasting & Electronic Media*, 60 (2), 286-304.

ELECTRONIC REFERENCES

URL-1 <https://www.statista.com/outlook/amo/media/games/digital-video-games/worldwide#revenue> (Erişim Tarihi: 14.08.2022).

URL-2 <https://www.gaminginturkey.com/turkiye-oyun-sektoru-raporu-2021.pdf> (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

URL-3 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132#:~:text=Dijital%20oyun%20oynama%20oran%C4%B1%20cinsiyete,oran%C4%B1%20%25%2C4%20oldu> (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

YAZAR KILAVUZU

Yayın İlkeleri

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde (İAÜD); uygulamalı iletişim, iletişim bilimleri, medya çalışmaları, yeni medya, dijital kültür, reklamcılık, halkla ilişkiler, eğitim bilimleri, uzaktan eğitim, görsel iletişim tasarımı, radyo, televizyon, sinema, sosyoloji ve buna yakın sosyal bilimlerdeki ilgili alanlarında bilimsel çalışmalar kapsamında eserler yayınlanmaktadır.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi senede 4 defa yayınlanan hakemli bir dergidir. Orijinal teorik ve/veya deneysel çalışma ve sabit referans değerleri ile ilgili öğretici açıklamanın bulunduğu makaleler kabul edilir.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yayın kurulu, uluslararası uzmanların değerlendirmesiyle makalelerin kabul edilmesi veya edilmemesinde yetkilidir.

GENEL KURALLAR

1. Dergide yayımlanan yazı ve makalelerde kullanılacak dil Türkçe ve İngilizcedir.
2. Çalışmayı destekleyen bir kurum varsa, metin içerisinde belirtilmelidir.
3. Gönderilen yazılar kaynakça ve ekler dahil maksimum **12.000** kelime olmalıdır.
4. Makaleler **APA referans sistemine (APA 6.0)** göre düzenlenmelidir. Lütfen metin içinde verilen referansların kaynakçada olmasına özen gösteriniz.
5. Dergimiz için editör kurulunca belirlenen intihal oranı üst sınırı **yüzde 20**'dir. İntihal tespit programındaki filtreleme seçenekleri şu şekilde ayarlanır: -Kaynakça hariç (Bibliography excluded) -Alıntılar hariç (Quotes excluded) -5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) -Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez.

Yazım Kuralları

- **Sayfa Düzeni**

Üst 3,5 cm, alt 2,5 cm, sol kenar 2,5 cm, sağ 2 cm boşluk bırakılacak şekilde tüm metin alanı 170 mm X 240 mm şeklinde olmalıdır.

- **Yazı Türü**

Times New Roman yazı karakteri kullanılmalıdır. Türkçe “Öz” İngilizce “Abstract” bölümleri 11 punto, ana metin 11 punto, yararlanılan kaynaklar bölümü ise 1 punto olmalı; metin, Türkçe-İngilizce özet ve yararlanılan kaynaklar iki yöne yaslı olarak hizalanmalıdır. Metin tek satır aralığı kullanılarak yazılmalı, paragraflar arası 1 satır boşluk bırakılmalıdır.

- **Başlıklar**

Makale ana başlık ve alt başlıklardan oluşacak şekilde düzenlenmelidir.

- **Ana Başlık**

Times New Roman karakterinde, büyük harfler kullanılarak, kalın, 14 punto şeklinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Yazar ismi, kısaltmaları, yazar ORCID numarası ve e-posta adresleri başlıktan sonra iki satır boşluk bırakacak şekilde yazılmalı ve yazar ismi küçük, soyadı büyük olacak şekilde 11 punto yazı karakterinde yazılmalıdır.

- **Öz**

300 kelimeyi geçmemeli ve “ÖZ” kalın, 11 punto olmalı, özet metni 11 punto olarak tüm metin Times New Roman yazı stilinde iki yana yaslı ve tek paragraf şeklinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Anahtar kelimeler italik, kalın yazı tipinde ve 11 punto olmalıdır. Makaleye uygun en az üç en fazla beş anahtar kelimenin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. “ÖZ”de makalenin konusu, araştırma yöntemi ve sonucuyla ilgili kısa bilgiler verilmelidir.

- **Abstract**

Abstract ana başlık türkçe anahtar kelimelerden sonra iki satır boşluk bırakılarak yazılmalıdır. Times New Roman karakterinde, büyük harfler kullanılarak, kalın, 11 punto, iki yana yaslı ve tek paragraf şeklinde Microsoft Word formatında olmalıdır. 300 kelimeyi geçmemeli ve “ABSTRACT” kalın, 11 punto olmalı; tüm metin Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Abstract'teki anahtar kelimeler (keywords) italik, kalın yazı tipinde ve 11 punto olmalıdır. Makaleye uygun en az üç en fazla beş anahtar kelimenin(keywords) ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. “ABSTRACT”ta makalenin konusu, araştırma yöntemi ve sonucuyla ilgili kısa bilgiler verilmelidir.

- **Bölümler**

Makalenin içeriğine göre oluşturulan bölüm alt başlıkları (GİRİŞ, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, LİTERATÜR TARAMASI, ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ, BULGULAR, SONUÇ, ...gibi) hepsi büyük harf olacak biçimde, 11 punto ve kalın (bold) olmalıdır ve **numaralandırma kullanılmadan** yazılmalıdır.

- **Ana Metin**

Alt başlıklar 11 punto, kalın ve büyük harf kullanılarak yazılmalı ve metin kısmı 11 punto, Times New roman yazı stilinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Makaleler tek sütun, iki yana yaslı olacak şekilde ve paragraf aralarında tek aralık olacak şekilde yazılmalıdır. İlk bölümün alt başlığı anahtar kelimelerden sonra bir satır boşluk bırakarak başlamalı ve bunu takip eden metin paragraflarında boşluk olmamalıdır. Makale Uzunluğu şekiller ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemelidir.

- **Tablo, Şekil, Grafik ve Resimle**

Metinde kullanılan tablo, şekil, grafik ve resimler yazar(lar) tarafından özgün olarak oluşturulmamış ise “kaynak” gösterilerek metin içinde kullanılabilir. Tablo, şekil, grafik ve resimler metin kısmına uyacak şekilde yerleştirilmeli ve başlıkları 11 punto ve ortalanarak yazılmalıdır. Metin içinde kullanılan tablo ve grafikler Tablo 1., Tablo 2./ Grafik 1., Grafik 2. ... vb gibi sıralanmalıdır. Tablo numaraları ve başlıklar tablodan önce olacak şekilde yazılmalıdır. Şekil, grafik ve resimlerin numaraları ve başlıkları kendinden (şekil, grafik ve resim) sonra altta olacak şekilde Şekil 1., Şekil 2./ Resim 1., Resim 2. ... vb gibi sıralanarak yazılmalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim başlıklarında kullanılan kelimelerin ilk harfleri büyük diğerleri küçük olacak şekilde oluşturulmalıdır.

- **Sonuç**

Başlık kalın, 11 punto, büyük harflerle ve metin kısmı da 11 punto Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır.

- **Makale içi referans gösterimi**

Makale içinde referans gösterimi APA (en son sürüm) kurallarına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir.

APA referans kuralları için bakınız: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Tek yazarlı kaynaklara referans: (Atılğan, 2015: 28) , (Atılğan, 2015: 28-32)

İki yazarlı kaynaklara referans: (Atılğan & Demir, 2015: 28), (Atılğan & Demir, 2015: 28-32)

Beş yazarlı kaynaklara ilk kez referans yapıldığında: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş & Yıldırım, 2015: 28)

Beş yazarlı kaynaklara ikinci kez veya daha fazla kez referans yapıldığında: (Atılğan vd., 2015: 28)

Beşten fazla yazarlı kaynaklara ilk kez referans yapıldığında: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş, Yıldırım....Işık, 2015: 28)

Beşten fazla yazarlı kaynaklara ikinci kez veya daha fazla kez referans yapıldığında: (Atılğan vd., 2015: 28)

İnternette referans yapıldığında: (URL-1)

- **Kaynakça**

Makalede yararlanılan kaynaklar APA (en son sürüm) kurallarına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. APA kaynak gösterimi için bakınız: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Kaynakça başlığı 11 punto, kalın; kaynaklar ise aşağıda gösterilen biçimde alfabetik, numarasız yazılmalıdır. Ayrıca eser ismi (referans alınan kaynak) *italik* olmalıdır. Elektronik kaynaklar, basılı kaynaklardan ayrı bir başlık altında yazılmalıdır.

Tek yazarlı kitap

Tuncer, D. (1992). *Dağıtım Kanalları Sistemi*. Ankara: Gazi Yayınları.

İki yazarlı kitap

Turgut, M. F. & Y. Baykul. (1992). *Ölçekleme Teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Editörlü kitap

Theberge, J. (Ed.). (1968). *Economics of Trade and Development*. New York: John Wiley.

Çeviri kitap

Morgan, L.H. (2015). *Eski Toplum*. (Oskay, Ü. Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Kitap bölümü

Ünlüer, A.O. (1988). Boş Zamanı Değerlendirme Açısından Kitle İletişim Araçlarının Ülkemizde Durumu. Demiray, U. (Ed.). *Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman*.(ss.71-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı.

Basılı dergi

Engin, B. H. (2016). Markalaşma Kavramı Çerçevesinde Marka Ederi. *Öneri Dergisi*. 12 (46): 277-294.

Elektronik dergi

Yengin, D. & Algül, A. (2018). Küreselleşme Bağlamında Sanal Gerçeklik Kullanımı. Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-*TOJDAC*. 10 (2): 155-126. doi: 10.7456/10902100.

Basılı Gazete

Kumcu. E. (2006, 11 Aralık). Büyüme yavaşlama sinyali veriyor. *Hürriyet Gazetesi*. s.9.

Tez

Algül, N. (2006). *Sanat Tarihinde Mahmut Akok*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Web sayfası

URL-1 <https://dusunbil.com/zaman-ve-insan-uzerine>. (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2018).

Rapor

Taymaz, E. (2018). *Dijital Teknolojiler ve Ekonomik Büyüme Raporu*. (TÜSİAD-T/2018,10-600).

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yayın Koordinatörlüğü, Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ
Makaleler sadece Dergipark üzerinden kabul edilmektedir.

İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428 /43705

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: iaud@aydin.edu.tr

Publishing Principles

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences (IAUD) accepts and publishes studies within scientific researches in applied communication, communication sciences, media studies, new media, digital culture, advertising, public relations,

ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

educational sciences, distance education, visual communication design, radio, television, cinema, sociology.

IAUD is a peer-reviewed journal which is published four times a year. Accepted articles are those which contain original theoretical and/or experimental studies as well as educational explanations related to fixed reference values.

IAUD Editorial Board is authorized to decide whether or not to accept articles through international peer-reviews.

General Rules

1. The language of the articles is Turkish and English
2. If there is an institution that supports the study, it should be specified in the text.
3. Manuscripts should not exceed 12.000 words including bibliography and annexes.
4. Articles should be organized according to the APA reference system. Please make sure that the references in the text are in the references
5. The upper limit of plagiarism determined by the editorial board for our journal is 10 percent. The filtering options in the plagiarism detection program are set as follows: -Except for biblical (Bibliography excluded) -except for exclusions (Quotes excluded) -except for text sections with less than 5 words (Limit match size to 5 words) -Other filtering options included in the program menu are included in the report. It is not.

• **Writing Rules**

Page Layout

Margins: up 3,5; down 2,5; left 2,5; right 2 cm with 170 mm X 240 mm over all text space.

• **Type of Font**

Times New Roman style should be used. Turkish Abstract English Abstract should be in 11 pt, main text should be 10 pt. Text, Turkish-English abstract

and the sources used should be justify. Text should be written using single line spacing, 1 line spacing between paragraphs should be left.

- **Headlines**

The manuscript should be composed of main headings and sub-headings.

- **Main Title**

Times New Roman character, using capital letters, bold and must be in Microsoft Word format in 14-pt format. Author name, abbreviations, author ORCID number and e-mail addresses should be written with two lines of space after the title and the name of the author should be written in 11 pt font size.

- **Abstract**

The text should be written in 11-pt font in Times New Roman font style and in a single paragraph in Microsoft Word format. Must not exceed 300 words and should be bold, 11 pt. Keywords should be in italic, bold type and 11 pt. At least three, maximum five key words should be written with the first letter and the other letters with small letters. In abstract (ÖZ), subject of the article, research method and result should be given.

- **Abstract Title**

Abstract title should be written with two lines of space after Turkish keywords. Times New Roman should be in bold, 11 pt, justified, and in single word Microsoft Word format using capital letters. Should not exceed 600 words and abstract should be bold, 11 pt. and all text should be written in Microsoft Word format in Times New Roman style. Keywords in abstract should be in italic, bold type and 11 pt. At least three, maximum five key words should be written with the first letter and the other letters with small letters. In abstract, subject of the article, research method and result should be given.

- **Sections**

Section subtitles (INTRODUCTION, CONCEPTUAL FRAME, LITERATURE SCANNING, RESEARCH METHODOLOGY, FINDINGS, CONCLUSION, etc), which are formed according to the content of the article, should be all uppercase, 11 pt and bold, and they should be typed without numbering.

- **Main Text**

Subtitles should be written in 11 pt, bold and capital letters and the text should be in 11 pt., Times New Roman style in Microsoft Word format. Articles should be written in a single column, justified, and in a single space between paragraphs.

The subtitle of the first section should start with a line space after the keywords and there should be no spaces in the following paragraphs. Article length must not exceed 20 pages with shapes and figures

- **Tables, Figures, Graphics and Pictures**

If the tables, figures, graphics and pictures used in the text are not originally created by the author (s), they can be used in the text by showing “source”. Tables, figures, graphics and pictures should be placed to fit the text and the headings should be written in 11 font size and centered. Tables and graphs used in the text should be listed as Table 1., Table 2. / Chart 1., Chart 2. etc. and so on. Table numbers and titles should be written before the table. Figures, graphics and pictures of the numbers and the headers (figure, graphic and picture) then the bottom of the Figure 1., Figure 2. / Picture 1., Picture 2. etc. should be written as ordered. The first letters of the words used in the tables, figures, graphics and image titles should be initials large and the others are small.

- **Conclusion**

The title should be written in bold, 11 pt, capital letters and text in 11 pt. Times New Roman style in Microsoft Word format.

- **In-article Reference Representation**

Reference within the article should be arranged in accordance with the APA rules.

See the APA reference guidelines: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Reference to single authored sources: (Atılğan, 2015: 28) , (Atılğan, 2015: 28-32)

Reference to sources with two authors: (Atılğan & Demir, 2015: 28), (Atılğan & Demir, 2015: 28-32)

When reference is made to sources with five authors for the first time: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş & Yıldırım, 2015: 28)

When reference is made to sources with five authors for a second time or more: (Atılğan vd., 2015: 28)

When references to resources with more than five authors are made for the first time: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş, Yıldırım....Işık, 2015: 28)

Reference to sources with more than five authors for the second time or more times: (Atılğan vd., 2015: 28)

When reference is made from the Internet: (Mills, 2012)

- **Bibliography**

Reference within the article should be arranged in accordance with the APA rules. See the APA reference guidelines: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Bibliography title 11 points, bold; References should be written alphabetically, without numbers, as shown below. It should also be the title of the work (reference source). Electronic sources should be seperated.

Single Author Book

Tuncer, D. (1992). *Dağıtım Kanalları Sistemi*. Ankara: Gazi Yayınları.

Two Authors Book

Turgut, M. F. & Y. Baykul. (1992). *Ölçekleme Teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Edited Book

Theberge, J. (Ed.). (1968). *Economics of Trade and Development*. New York: John Wiley.

Translation Book

Morgan, L.H. (2015). *Eski Toplum*. (Oskay,Ü. Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Part of Book

Ünlüer, A.O. (1988). Boş Zamanı Değerlendirme Açısından Kitle İletişim Araçlarının Ülkemizde Durumu. Demiray, U. (Ed.). *Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman*.(ss.71-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı.

Published Magazine

Engin, B. H. (2016). Markalaşma Kavramı Çerçevesinde Marka Ederi. *Öneri Dergisi*. 12 (46): 277-294.

Published Journal

Kumcu. E. (2006, 11 Aralık). Büyüme yavaşlama sinyali veriyor. *Hürriyet Gazetesi*. s.9.

Dissertation

Algül, N. (2006). *Sanat Tarihinde Mahmut Akok*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Web Page

(URL-1) <https://dusunbil.com/zaman-ve-insan-uzerine>. (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2018).

Report

Taymaz, E. (2018). *Dijital Teknolojiler ve Ekonomik Büyüme Raporu*. (TÜSİAD-T/2018,10-600).

ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Publication Coordinator, Asst. Prof. Dr. Nur Emine KOÇ

Articles are accepted only through Dergipark.

İstanbul Aydın University, Communications Faculty,

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38

Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428 /43705

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: iaud@aydin.edu.tr